

Kaupunkiseutujen haja-asutusalueen väestömuutokset Suomessa 1980–2005

Ville Helminen
Mika Ristimäki

RAKENNETTU
YMPÄRISTÖ

Kaupunkiseutujen
haja-asutusalueen
väestömuutokset
Suomessa 1980–2005

Ville Helminen
Mika Ristimäki

Helsinki 2007

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT

SUOMEN YMPÄRISTÖ 9 | 2007

Ympäristöministeriö
Alueidenkäytön osasto

Taitto: Ainoliisa Miettinen
Kansikuva: Marita Helminen

Julkaisu on saatavana myös internetistä:
www.ymparisto.fi/julkaisut

Edita Prima Oy, Helsinki 2007

ISBN 978-952-11-2597-3 (nid.)
ISBN 978-952-11-2598-0 (PDF)
ISSN 1238-7312 (pain.)
ISSN 1796-170X (verkkokj.)

Painotuote

ESIPUHE

Käsillä olevassa seurantaraportissa tarkastellaan kaupunkiseutuja ympäröivän haja-asutuksen väestömuutoksia Suomen 28 suurimmalla työssäkäyntialueella ajanjaksolla 1980–2005. Haja-asutusta on tarkasteltu suhteessa kaupunkiseudun keskukseen etäisyysvyöhykkeiden avulla. Selvityksen tärkeänä tuloksena muodostuu kuva haja-asutusalueiden erilaisesta kehityksestä maan eri osissa sekä työssäkäyntialueiden sisällä.

Julkaisun tarkoituksena on tuoda tilastopohjaista tietoa kaupunkiseutujen yhdyskuntarakenteen kehittämistä koskevan keskustelun tueksi. Raportti antaa tietoa siitä, missä määrin väestökasvua on kohdistunut kaupunkiseutujen taajamien ulkopuolelle ja miten kehitys eroaa eri kokoisten kaupunkiseutujen ympärillä.

Julkaisu perustuu ympäristöministeriön ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyönä kehittämän yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmän (YKR) tietoihin ja se on sarjassaan kolmas yhdyskuntarakenneseurannan raporteista. Ensimmäinen, vuonna 2003 julkaistu YKR -seurantaraportti käsitteli kaupunkiseutujen väestömuutoksia ja alueellista kasvua (Suomen ympäristö 657/2003). Toinen, vuonna 2005 julkaistu raportti käsitteli työpaikkojen muutosta yhdyskuntarakenteessa (Suomen ympäristö 747/2005). Pääosan seurantajärjestelmän lähtötiedoista on toimittanut Tilastokeskus.

Suurin osa työssäkäyntialuekohtaisista tiedoista on julkaistu pelkästään ympäristöministeriön verkkosivuilla osoitteessa: www.ymparisto.fi/ykr => seurantaraporttien liitemateriaali. Tällainen tulostustapa mahdollistaa raporttimuotoista tulostusta huomattavasti laajemman tietoaineiston välittämisen ja toivottavasti myös tiedon käyttäjille aineiston joustavan ja helpon saatavuuden.

Raportin valmistelusta Suomen ympäristökeskuksessa ovat vastanneet tutkija Ville Helminen ja vanhempi suunnittelija Mika Ristimäki. Työn edistymistä on valvonut tutkimusohjelman päällikkö Eeva Furman Suomen ympäristökeskuksesta, jonka johdolla toimineeseen ohjausryhmään edellä mainittujen henkilöiden lisäksi ovat kuuluneet vanhempi suunnittelija Kari Oinonen Suomen ympäristökeskuksesta sekä ympäristöneuvos Harri Pitkäranta ympäristöministeriöstä.

Helsingissä maaliskuussa 2007

Ympäristöneuvos

Harri Pitkäranta

SISÄLLYS

Esipuhe	3
1 Johdanto	=7
2 Haja-asutusalue Suomessa	8
3 Työssäkäyntialue	9
3.1 Työssäkäyntialueiden luokitus.....	9
3.2 Työssäkäyntialuerajaus yhdyskuntarakenteen seurannassa	9
4 Haja-asutusalue osana yhdyskuntarakenteen alueluokitusta	12
4.1 Haja-asutusalueen rajausta	13
4.2 Vyöhyketarkastelu	16
4.3 Seurantamuuttajat.....	16
5 Väestön kokonaisuutokset työssäkäyntialueilla yhteensä	17
5.1 Kokonaisuutus 28 työssäkäyntialueella yhteensä	17
5.2 Kokonaisuutus haja-asutusalueen etäisyysvyöhykkeillä	18
5.3 Harvaan ja hajanaisesti rakennetut alueet.....	20
6 Työssäkäyntialueiden väestökehitys	21
6.1 Väestön kokonaisuutus	21
6.2 Haja-asutusalueiden kokonaisuutus.....	29
7 Väestömuutokset haja-asutusalueiden etäisyysvyöhykkeillä 1980–2000	36
7.1 Etäisyysvyöhykkeiden asukastiheys 2000	36
7.2 Väestömuutokset etäisyysvyöhykkeillä 1980–2000	38
7.3 Asutun alueen pinta-alan muutos etäisyysvyöhykkeillä 1980–2000	45
8 Haja-asutusalueiden eriytyvä kehitys – 2000-luvun kehityssuunnat	51
8.1 Haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeiden väestömuutos 2000–2005	55
8.2 Asutun alueen pinta-alan kasvun kehitys etäisyysvyöhykkeillä 2000–2005.....	58
8.3 Työssäkäyntialueiden väestökehityksen eriytyminen eri ajanjaksoina.....	60
8.4 Eriytyvä kehitys eri kokoisilla työssäkäyntialueilla.....	64
9 Yhteenveto	68
Lähteet.....	70
Kuvailulehti.....	71
Presentationsblad	72
Documentation page.....	73

1 Johdanto

Raportissa kuvataan kaupunkiseutuja ympäröivän haja-asutuksen väestömuutoksia Suomen 28 suurimmalla työssäkäyntialueella. Kaupunkiseutu muodostuu kaupunkikeskusten keskustaajamasta ja siihen fyysisesti ja toiminnallisesti tiiviisti liittyvistä lähitaajamista. Raportissa haja-asutuksena käsitellään taajamien ulkopuolista haja-asutusalueita. Tarkastelunäkökulmana on haja-asutusalueen maantieteellinen etäisyys suhteessa kaupunkiseudun pääkeskukseen. Haja-asutusalue jaetaan etäisyysvyöhykkeisiin, joiden väestömuutosta tarkastellaan vuodesta 1980 alkaen.

Seurantaraportti on jatkoa raportille ”Kaupunkiseutujen väestömuutos ja alueellinen kasvu” (Ristimäki ym. 2003). Kaupunkiseutujen väestökehitys eriytyi 1990-luvulla yhä selvemmin väestöltään kasvaviin ja väheneviin kaupunkiseutuihin. Tämän raportin tavoitteena on selvittää miten eriytyvä kehitys heijastuu kaupunkiseutuja ympäröivän haja-asutusalueen väestömuutoksiin. Voimistuuko eriytyvä kehitys kaupunkiseutuja ympäröivällä haja-asutusalueella? Koskeeko haja-asutusalueen väestökasvu vain suurimpia kasvavia kaupunkiseutuja vai myös pienempiä? Raportti on samalla jatkoa seurantaraportille ”Etätyö ja työmatkat Suomessa” (Helminen ym. 2003). Sen mukaan pitkien työmatkojen osuus on kasvanut voimakkaasti erityisesti kaupunkiseutuja ympäröivillä haja-asutusalueilla.

Tässä raportissa tarkastellaan väestöä vakituisen asumisen pohjalta. Erityisesti haja-asutusalueella vapaa-ajan asumisen merkitys asumismuotona voimistuu, sillä vakituisen asumisen väheneminen johtaa usein asuinrakennusten käytön muutokseen vapaa-ajan asunnoiksi. Vakituisen asumisen vähentyessä muuttuvat myös alueen palvelurakenne ja -tarpeet. Yhdyskuntarakenteellisesti vakituisen asumisen väestömuutoksien tunnistaminen on kuitenkin ensisijaista.

Suurimpien kaupunkiseutujen reuna-alueet, joilla haja-asutus muuttuu taajamaksi sekä maaseutumainen ja kaupunkimainen asutus sekoittuvat,

ovat yhdyskuntarakenteen hajautumisen kannalta merkittäviä ja vaativat erityisiä toimia maankäytön ohjaukselta. Raportin tavoitteena on selventää kuvaa yhdyskuntarakenteen hajautumisesta siltä osin kuin se koskee väestökehityksessä tapahtuneita muutoksia kaupunkiseutuja ympäröivällä haja-asutusalueella. Vastaavasti syrjäisillä harvaan asutulla haja-asutusalueella kaivataan erilaisia ohjauskeinoja, joilla taataan hallittu supistuva kehitys ja vältetään maaseudun autioituminen.

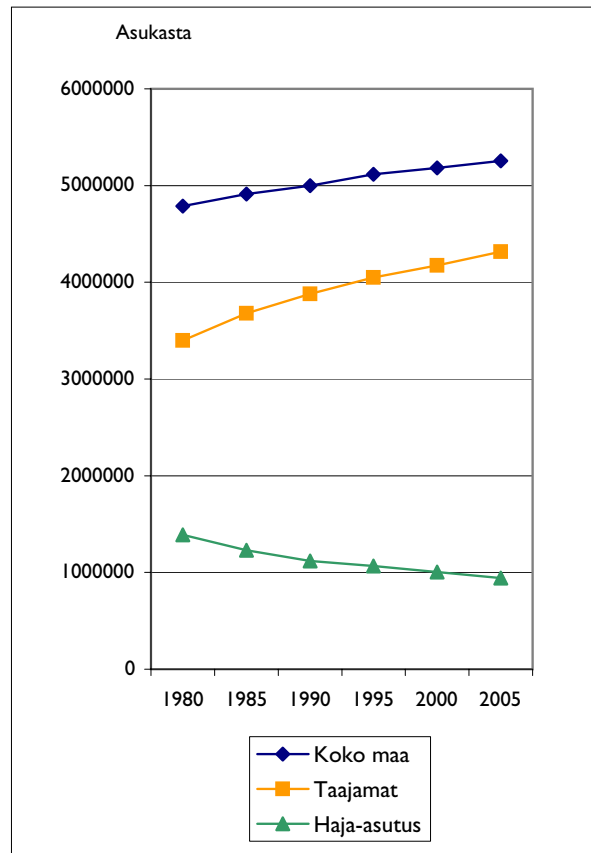
Raportissa esitetään esimerkkikarttoja työssäkäyntialueilta. Kaikkien tarkasteltavien työssäkäyntialueiden kartat löytyvät internetistä osoitteesta www.ymparisto.fi/ykr. Raportissa esiintyvien karttojen tarkkuus on sovitettu esitettäväksi ja tulostettavaksi sähköisessä muodossa em. osoitteessa A3-kokoisina.

2 Haja-asutusalue Suomessa

Tämän selvityksen keskeinen käsitepari on taajama – haja-asutus, joka vastaa aluerakenteen kannalta sitä, mitä yleensä ymmärretään käsiteparilla kaupunki – maaseutu. Kaupunki – maaseutu käsitepari pitää kuitenkin sisällään moninaisemman kirjon erilaisia määritelmiä ja sisältöjä riippuen tarkastelun näkökulmasta. Aluerakenteellisen näkökulman lisäksi kaupunkia ja maaseutua voidaan tarkastella esimerkiksi maantieteellisestä, hallinnollisesta, taloudellisesta, elinkeinollisesta, ekologisesta, sosiaalisesta, kulttuurisesta tai historiallisesta näkökulmasta (Heinonen 2001).

Suomen maaseutupolitiikan alueellisen erilaistamisen välineenä on käytetty maaseudun sisäistä erilaistumista kuvaavaa kolmijakoa, jossa erotetaan kuntatasolla: 1) kaupunkien läheinen maaseutu, 2) ydinmaaseutu ja 3) syrjäinen maaseutu (Keränen ym. 2000). Kolmijako on vakiintunut pääsääntöisesti maaseutus suunnitelmien ja -analyysien välineeksi sekä strategiatyön työkaluna. Tässä selvityksessä kuntien maaseutumaisuutta ei olla käytetty rajauskriteerinä eivätkä kolmijaon rajaamat alueet mene yksiin tässä käytettyjen työssäkäyntialueiden kanssa. Tarkasteltaviin työssäkäyntialueisiin kuuluvat maaseuduksi laskettavat kunnat ovat kuitenkin pääsääntöisesti kaupunkien läheistä maaseutua tai ydinmaaseutua.

Tässä raportissa tarkastelluilla 28 työssäkäyntialueella sijaitsi maaseututyypityksen mukaan 47 kaupunkia sekä kaupunkien läheinen maaseutu koko maasta. Lisäksi työssäkäyntialueilla 79 kuntaa kuului luokkaan ydinmaaseutu. Työssäkäyntialueisiin kuului 37 kuntaa, jotka oli luokiteltu harvaan asutuksi maaseuduksi. Tässä selvityksessä tarkasteltavat työssäkäyntialueet kattavat kuntarajoista riippumatta haja-asutut alueet niin kaupungeista, kaupunkien läheiseltä maaseudulta kuin suuresta osasta ydinmaaseutua. Mukana olevasta harvaan asututusta maaseudusta merkittävimmät alueet sijaitsevat Turun saaristossa ja Itä-Suomessa sijaitsevien työssäkäyntialueiden reunoilla.

Kuva 1. Taajaman ja haja-asutusalueen väestömäärä koko maassa 1980–2005.

Valtakunnallisesti haja-asutusalueen kokonaisväestö on laskenut koko seurantajakson 1980–2005 ajan. Kuvassa 1 esitetyt väestömäärät perustuvat taajaman ja haja-asutuksen kulloiseenkin poikileikkaustilanteeseen, joten taajaman kasvussa näkyy myös taajaman laajeneminen aikajakson kuluessa. Taajaman ja haja-asutusalueen välinen väestömuutos ei siis riipu pelkästään muuttoliikkeestä taajamiin vaan myös uuden taajaman synnystä entiselle haja-asutusalueelle. Vuonna 2005 taajamoitumisaste oli 83 prosenttia.

3 Työssäkäyntialue

3.1

Työssäkäyntialueiden luokitus

Työssäkäyntialueen alueluokituksen perustana on Tilastokeskuksen laatima kuntapohjainen aluejako, josta yhdyskuntarakenteen seurannassa on aiemmin ollut käytössä vuoden 1993 tilanteen mukainen rajausta. Vuoden 1993 määritelmän mukaan kunta kuuluu työssäkäyntialueeseen, jos vähintään 7,5 % kunnan työllisestä työvoimasta käy työssä keskuskunnassa ja vähintään 20 % kunnan ulkopuolella.

Yhdyskuntarakenteen seurannassa tarkastelu on keskittynyt 29 suurimmalle työssäkäyntialueelle. Vuoden 1993 työssäkäyntialueisiin tehtiin pieniä tarkistuksia, jotta fyysiseen rakenteeseen liittyvät tekijät tulisivat otetuksi paremmin huomioon. Rajausta tarkistettiin muutamien yksittäisten kuntien osalta. Kouvolan, Riihimäen, Imatran ja Kemin kaupunkiseuduilla viereisen työssäkäyntialueen reunat (kuntaraja) ”leikkaavat” osan yhtenäisestä kaupunkiseudun alueesta. Näillä alueilla työssäkäyntialueen hallinnollinen rajausta ei noudata kaupunkiseudun toiminnallista aluetta.

Vuoden 2000 työssäkäyntitietoihin perustuvan työssäkäyntialueluokituksen päivittämisen yhteydessä tarkistettiin Tilastokeskuksessa myös työssäkäyntialueen keskuskunnan muodostamisperusteet. Uuden määritelmän mukaan työssäkäyntialueen muodostavat keskuskunta ja siihen vähintään 10 %:n osuudella työvoimasta pendelöivä ympäryskunta (tai -kunnat). Päivitetyssä luokituksessa myös yhden kunnan kautta keskuskuntaan vähintään 10 %:n osuudella pendelöivät kunnat luetaan työssäkäyntialueeseen kuuluviksi. Keskuskunta on pääsääntöisesti kunta, jonka työvoimasta enintään 25 % (aikaisemmin 20 %) käy töissä muissa kunnissa, eikä siitä käy töissä missään muussa yksittäisessä kunnassa yli 10 % työvoimasta. (Tilastokeskus 2006)

Työssäkäyntialue

Työssäkäyntialue muodostaa yhtenäisen, useasta kunnasta koostuvan työpaikka- ja asuntomarkkina-alueen, jonka keskusalueena on työssäkäynnin ”ydinalue” eli kaupunkiseutu.

Tilastokeskuksen luokittelussa työssäkäyntialueita on yhteensä 55, joihin kuuluu yhteensä 292 kuntaa. Työssäkäyntialueiden ulkopuolelle jää 140 kuntaa, jotka ovat vahvasti työpaikkaomavaraisia. Kuntapohjaisten pendelitetietojen perusteella lasketut työssäkäyntialueet saattavat muuttua äkillisestikin kuntaliitosten seurauksena. Näissä tapauksissa esimerkiksi keskuskunnan koko saattaa kasvaa lisästen sinne pendelöivien osuutta muissa kunnissa.

3.2

Työssäkäyntialuerajausta yhdyskuntarakenteen seurannassa

Yhdyskuntarakenteen seuranta varten Tilastokeskuksen 2000 työssäkäyntialueisiin tehtiin samankaltaisia tarkistuksia kuin vuoden 1993 tilanteen mukaiseen aiempaan aluejakoon. Tilastokeskuksen aluejaon pohjalta muodostettiin yhdyskuntarakenteen kuvaamiseen paremmin soveltuvat ”laajennetut työssäkäyntialueet”. Laajennetuissa työssäkäyntialueissa on työssäkäynnin lisäksi huomiotu kuntien kytkeytyminen keskuskaupunkeihin. Suurten kaupunkiseutujen vetovoima esimerkiksi palveluiden hakupaikkana on merkittävä laajalla alueella, vaikka työpaikkaomavaraisuus olisikin kunnassa korkea. Esimerkiksi Heinola muodostaa Tilastokeskuksen rajauksen perusteella oman yhden kunnan työssäkäyntialueen, mutta toiminnallisesti se on kytkeytynyt Lahden seutuun.

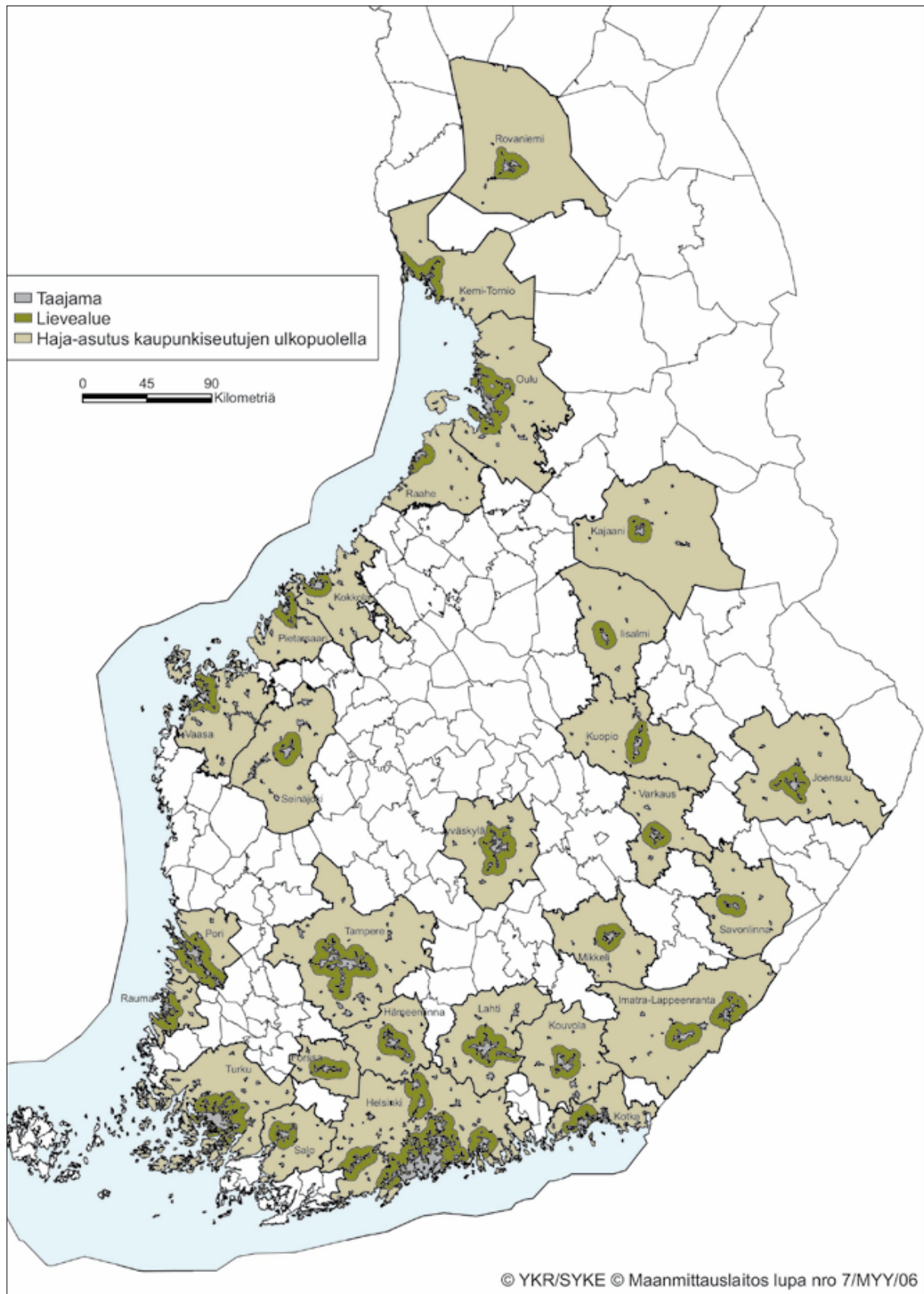
Lähtökohtaisesti yhdyskuntarakenteen seurannassa käytettäviin laajennettuihin työssäkäyntialueisiin kuuluu Tilastokeskuksen vuoden 2000 luokituksen mukaan 29 suurinta työssäkäyntialuetta. Lohjan työssäkäyntialue on yhdistetty Helsingin työssäkäyntialueeseen. Tämän lisäksi mukaan otettiin aiemmin käytetystä vuoden 1993 työssäkäyntialueista ne kunnat, jotka olivat pudonneet pois Tilastokeskuksen uusilla rajauskriteereillä muodostetuista alueista.

Rajausta tarkistettiin vielä yksittäisten kuntien osalta eräiden työssäkäyntialueiden reunoilla, jotta alueista muodostuisi yhdyskuntarakenteen seurannan kannalta kattavia alueita. Mukaan otettiin alueiden reunoilta kuntia¹, joiden katsottiin kuuluvan toiminnalliseen työssäkäyntialueeseen, vaikka Tilastokeskuksen määritelmässä esitetyt kriteerit eivät toteutuisikaan.

Lappeenrannan ja Imatran sekä Kemin ja Tornion työssäkäyntialueista tehtiin kahteen keskuskaupunkiin perustuvat yhdistetyt suuremmat työssäkäyntialueet. Molemmissa tapauksissa työssäkäyntialueen raja rikkoo yhtenäisen kuntien rajan ylittävän taajama-alueen. Lisäksi kaupunkien ydinalueet sijaitsevat toistensa läheisyydessä. Yhdistämisen jälkeen tarkasteltavia alueita on yhteensä 28 (kuva 2).

Lappeenrannan ja Imatran työssäkäyntialueiden yhdistäminen merkitsee sitä, että näillä alueilla on kaksi keskustaa ja kaksi kaupunkiseutua. Tornion kaupungin ottaminen mukaan seurantaan osana Kemi–Tornion työssäkäyntialuetta merkitsee sitä, että myös Torniolle on määritelty kaupunkiseutu, joka muodostaa Kemin kaupunkiseudun kanssa kaksoiskaupungin. Näiden lisäksi Helsingin työssäkäyntialueella on yhtä useampi kaupunkiseutu (Lohja, Hyvinkää, Riihimäki, Porvoo).

¹ Tilastokeskuksen työssäkäyntialueisiin lisättävät kunnat: Iitti Kouvolan työssäkäyntialueeseen, Heinola Lahden työssäkäyntialueeseen, Valkeakoski Tampereen työssäkäyntialueeseen, Kurikka Seinäjoen työssäkäyntialueeseen, Jalasjärvi Seinäjoen työssäkäyntialueeseen, Uusikaarlepyy Pietarsaaren työssäkäyntialueeseen ja Tornio Kemi–Tornion työssäkäyntialueeseen.

Kuva 2. Laajennetut työssäkäyntialueet ja kaupunkiseudut.

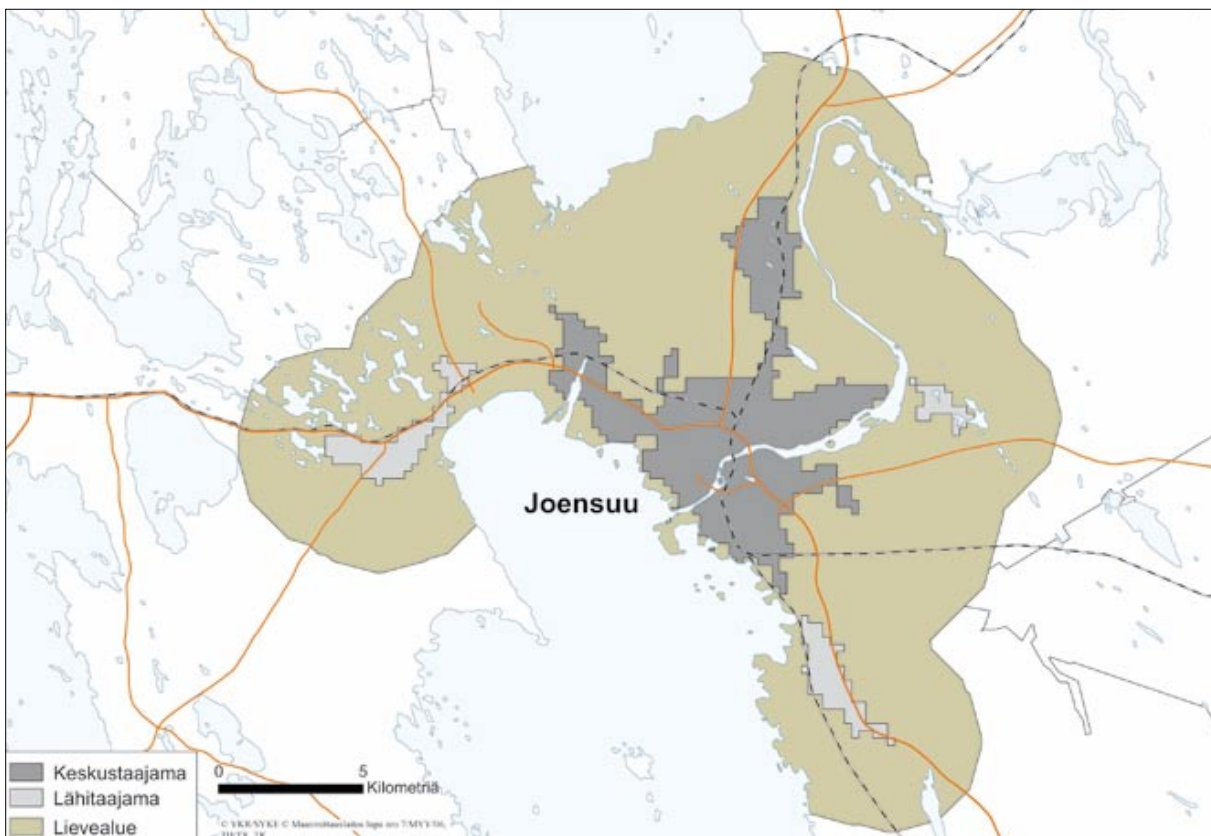
4 Haja-asutusalue osana yhdyskuntarakenteen alueluokitusta

Työssäkäyntialueiden keskuksia ovat kaupunkiseudut, joiden muodostamisperiaatteet on esitelty raportissa Suomen ympäristö 344/1999. Ensimmäisessä yhdyskuntarakenteen seurantaraportissa (Ristimäki ym. 2003) tarkasteltiin kaupunkiseutujen väestömuutosta ja alueellista kasvua. Taajaman alueellinen laajeneminen merkitsee, että kaupunkiseutu ei ole alueellisesti pysyvä aluejako, vaan se muuttuu kulloisenkin seurantatilanteen mukaiseksi.

Kaupunkiseutu muodostuu väestömäärältään työssäkäyntialueen suurimmasta taajamasta eli keskustaajamasta, sen lähetyvillä olevista muista taajamista eli lähitaajamista sekä näitä välittömästi

ympäröivästä haja-asutusalueesta eli lievealueesta (kuva 3). Lievealue on alueellisesti yhtenäinen etäisyysvyöhyke taajaman ulkoreunasta, joka suuntautuu ympäröivälle haja-asutusalueelle linnuntietä mitattuna 5 km:n etäisyydelle keskustaajaman ja 3 km:n etäisyydelle lähitaajaman ulkoreunasta.

Kaupunkiseudulla lievealue kuvaa haja-asuttua aluetta taajamien välittömässä läheisyydessä. Kaupunkiseutuja ympäröivä toiminnallinen työssäkäyntialue muodostaa kaupunkiseudun vaikutusalueen, jonka pinta-alasta valtaosa on haja-asutusaluetta. Tämän raportin tarkoitus on selvittää tämän alueen asutuksen muutoksia.

Kuva 3. Yhdyskuntarakenteen seurantarajajärjestelmän kaupunkiseurajaus Joensuussa vuonna 2000. Kaupunkiseutu muodostuu keskustaajamasta, lähitaajamista ja lievealueesta. Lievealue on kaupunkiseutuun kuuluva haja-asutusalue.

YKR-Taajama

YKR-Taajama on vähintään 200 asukkaan alue, jossa rakennusten lukumäärä ja kerrosala muodostavat ympäröivää haja-asutusta selvästi tiheämmän ryhmittymän. Yksityiskohtaiset YKR-taajaman rajauskriteerit on esitetty Suomen ympäristö -sarjan julkaisussa numero 344/1999 ”Yhdyskuntarakenteen seurantarjestelmä – ehdotus yhdyskuntarakenteen seurannan järjestämiseksi ja kehittämiseksi”.

Kaupunkiseutu

Fyysis-toiminnallinen kaupunkitihentymä, joka sisältää keskuskaupungista lähtevän yhtenäisen taaja-asutusalueen (keskustaajama), sen lähetyvillä olevat taaja-asutusalueet sekä näiden lievealueet yhdenmukaisin kriteerein valittuna

Lievealue

Lievealue on alueellisesti yhtenäinen etäisyysvyöhyke taajaman ulkoreunasta, joka suuntautuu ympäröivälle haja-asutusalueelle linnuntietä mitattuna 5 km:n etäisyydelle keskustaajaman ja 3 km:n etäisyydelle lähitaajaman ulkoreunasta. Lievealue toimii kaupunkiseudun ulkorajana.

Haja-asutusalue

Yhdyskuntarakenteen seurannassa haja-asutus tarkoittaa taajamien ulkopuolista aluetta.

4.1

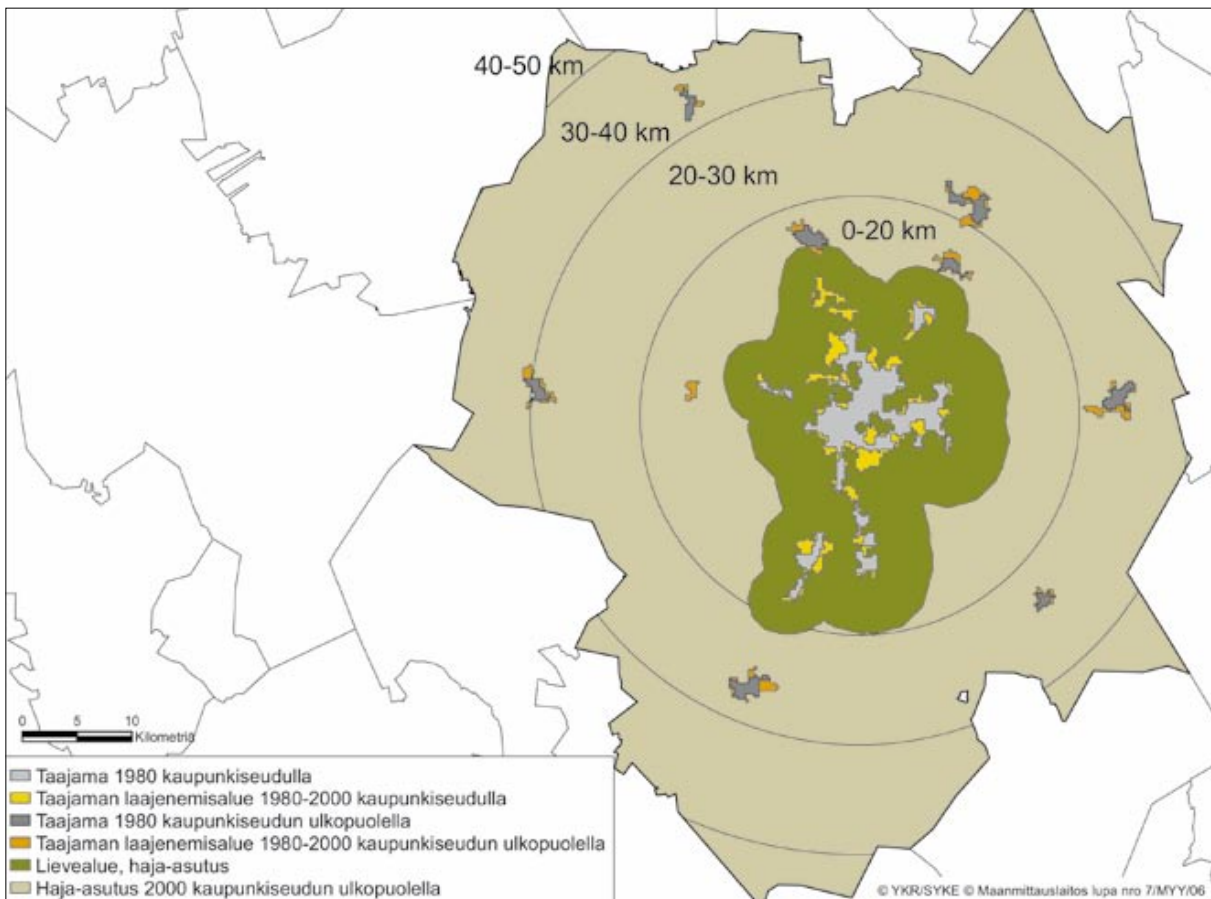
Haja-asutusalueen rajaus

Yhdyskuntarakenteen seurannassa haja-asutuksella tarkoitetaan taajamien ulkopuolista aluetta. Haja-asutusalue kattaa suurimman osan Suomen maapinta-alasta, joten sen syvempi tarkastelu vaatii tarkemman alueluokittelun. Tässä selvityksessä haja-asutusta käsitellään keskustaetäisyyden näkökulmasta ja haja-asutusalue jaetaan etäisyysvyöhykkeisiin sen mukaan, kuinka kaukana kaupunkiseudun toiminnallisesta keskipisteestä ne sijaitsevat. Tämän raportin jatko-osassa haja-asutusalue jaetaan asutuksen tiheyden perusteella kyliin, harvan asutuksen maaseuduksi ja asumatomaksi alueeksi.

Taajamaksi rajattu alue muuttuu asutuksen muutosten mukana. Uudet asuinalueet lisäävät taajama-alaa kun taas väestön väheneminen saattaa pienentää taajama-alaa tai muuttaa alueen kokonaan taajamasta haja-asutusalueeksi. Taajamien alueellinen muutos on keskeinen muuttuja kun tarkastellaan asutuksen leviämistä. Taajaman alueellisen muutoksen kuvaamiseksi jokaiselle poikkileikkaushetkelle on muodostettava oma aluejakonsa. Kuvan 4 kartassa on havainnollistettu taajaman muutosta 1980–2000. Harmaa alue esittää vuoden 1980 taajama-alueita ja keltainen taajaman laajenemista 1980–2000 kaupunkiseudulla.

Haja-asutuksen seurannan kannalta aluejaossa tapahtuneiden muutosten huomioiminen kuitenkin monimutkaistaa sinänsä yksinkertaisen ilmiön havainnollistamista ja tulkintaa. Vain murto-osa haja-asutun alueen pinta-alasta muuttuu seuranta-jakson aikana taajamaksi ja tätä aluetta on jo tarkasteltu taajamien laajenemisalueena aiemmassa seurantaraportissa (Ristimäki ym. 2003). Haja-asutusta koskevissa tarkasteluissa on selkeämpää jättää taajamarakenteessa tapahtunut alueellinen muutos huomioimatta ja käyttää kiinteää aluejakoa, jossa muutos tapahtuu aina samalla määritellyllä alueella. Tällöin esimerkiksi väestömuutosta selitettäessä ei tarvitse huomioida alueellisten muutosten kuten taajamaksi muuttuneen haja-asutusalueen vaikutusta väestön vähenemiseen.

Tarkastelukohteeksi on valittu alue, jossa taajamat ja haja-asutus pysyvät vakiona vuoden 2000 tilanteen mukaisesti (kuva 4). Vuosien 1980–2000 aikana taajamaksi muuttuneita haja-asutusalueita ei tarkastella haja-asutusalueena vaan taajaman laajenemisalueena. Vuoden 1980 haja-asutusalueesta tarkastellaan siis vain sitä osaa, joka on säilynyt haja-asutuksena vuoteen 2000 asti. Lievealue on osa kaupunkiseutua ja se muodostuu kaupunkiseudun

Kuva 4. Pysyvä aluejako 1980–2000 Jyväskylän työssäkäyntialueella. Työssäkäyntialue ympäröi keskellä kuvattua kaupunkiseutua. Taajaman laajeneminen 1980–2000 näkyy keltaisella kaupunkiseudulla ja oranssilla kaupunkiseudun ulkopuolella. Vihreät värit muodostavat tässä raportissa tarkasteltavan haja-asutusalueen.

Työssäkäyntialueen tasolla koko seurantajakson 1980–2000 pysyvä aluejako

1. 1980 taajama kaupunkiseudun sisällä
2. 1980 taajama kaupunkiseudun ulkopuolella
3. Taajaman laajenemisaalue 1980–2000 kaupunkiseudulla
4. Taajaman laajenemisaalue 1980–2000 kaupunkiseudun ulkopuolella
5. Kaupunkiseudun lievealue 2000 (haja-asutusta)
6. Haja-asutus kaupunkiseudun ulkopuolella

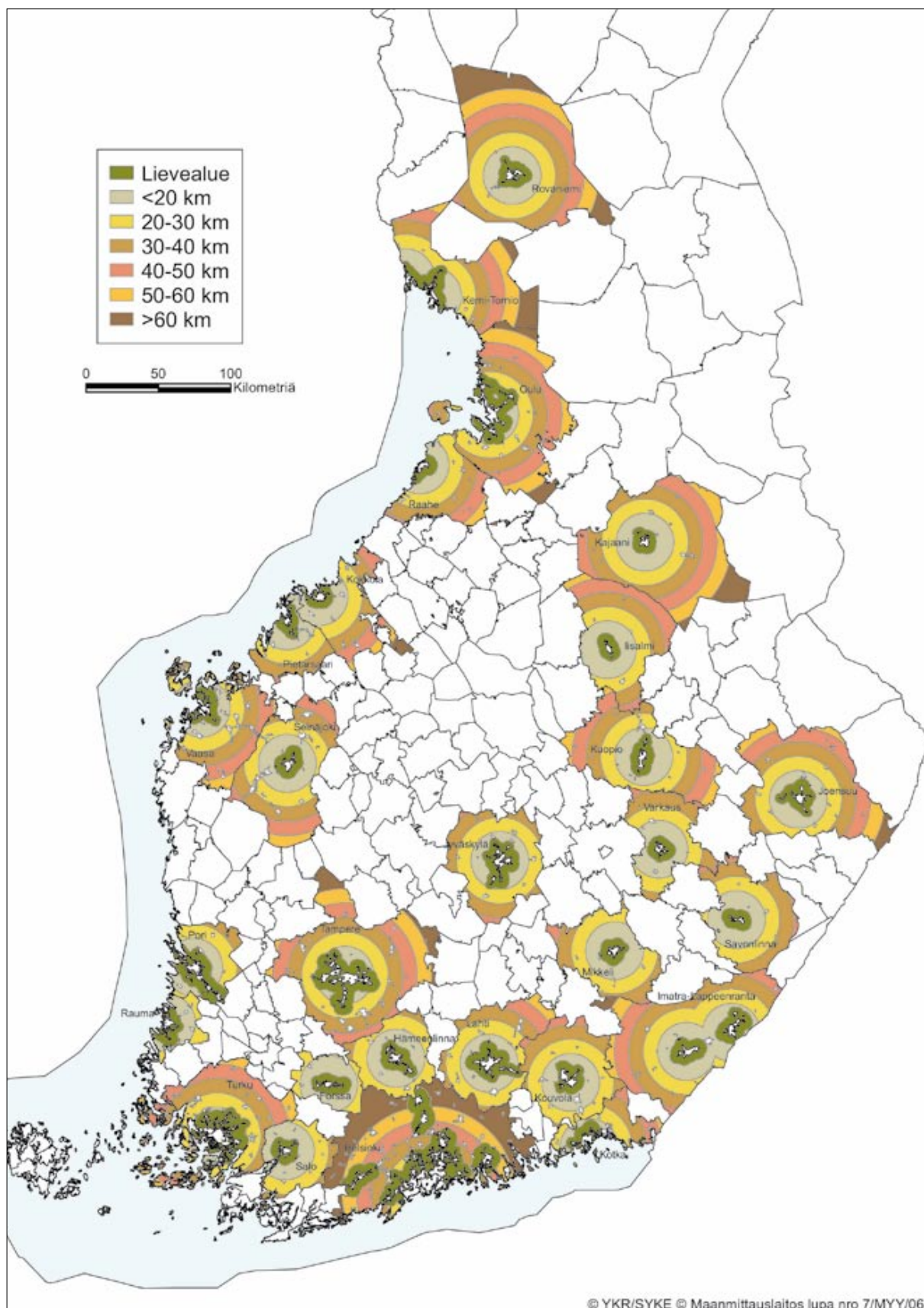
taajamaa ympäröivästä haja-asutusalueesta. Kaupunkiseudun ulkopuolinen haja-asutusalue kattaa työssäkäyntialueen muun haja-asutusalueen.

Vakiona pysyvä aluejako aiheuttaa joitakin tulkintoja tulkittaessa huomioitavia asioita. Lähtökohdaksi on verrattava kahden ajankohdan (1980 ja 2000) väestöä samalla vuoden 2000 tilanteen mukaan rajatulla haja-asutusalueella. Lievealueen on tarkasteluissa tarkoitus kuvata taajamaa ympäröivää aluetta. Pysyvä aluejako johtaa siihen, että lievealue ei taajaman laajenemisen takia voi kuvata taajamaa

ympäröivää aluetta dynaamisesti koko seurantajakson ajan. Vuoden 2000 tilanteen mukaan rajattu lievealue ei kuvaa vuoden 1980 taajamaa ympäröivää haja-asutusaluetta, sillä tuolloin haja-asutusaluetta olleet taajaman laajentumisalueet 1980–2000 eivät ole mukana. Eli kuvassa 4 näkyvät keltaiset alueet olivat vielä 1980 haja-asutusta, mutta niitä ei ole vuoden 2000 tilanteeseen perustuvassa aluejaossa luokiteltu haja-asutusalueeksi.

Taajaman laajenemisesta johtuen tässä käytetty vuoden 2000 lievealue sijaitsee vuoden 1980 näkökulmasta suhteellisesti kauempana taajaman rajasta koska voimakkaimmin kasvaneet myöhemmin taajamaksi muuttuneet haja-asutusalueet eivät ole mukana tarkastelualueessa. Tämä selittää osaltaan lievealueen väestökasvun kiihtymistä kohti 1990-luvun loppua erityisesti niillä alueilla, joissa taajaman leviäminen on ollut voimakasta.

Viimeistä seurantajaksoa 2000–2005 tarkastellaan erikseen. Vuosien 2000 ja 2005 välisen tarkastelun perusajatuksena määritellä vuoden 2005 haja-asutusalue ja tarkastella vuosimuutosta 2000–2005 loppuhetken eli vuoden 2005 näkökulmasta. Väestömuutos vuosille 2000–2005 on siis laskettu eri alueelle kuin vuosien 1980–2000 muutos. Tä-

Kuva 5. Haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeet työssäkäyntialueilla.

män johdosta väestön kokonaismäärä on vertailukelpoinen vain 1980–2000 ja erikseen 2000–2005. Haja-asutuksen väestömuutos eri aikajaksoilla sen sijaan on vertailukelpoinen, sillä muutos kuvaa aina vertailujakson ajan samana pysyvää aluetta.

Tässä raportissa käytetty lievealue 2000 ei sisällä niitä vuoden 1980 taajamia kaupunkiseuduilla, jotka ovat muuttuneet lievealueen haja-asutusalueeksi vuonna 2000. Tarkastelussa keskitytään alueeseen, joka on ollut haja-asutusta vuosina 1980 ja 2000, eli tarkastelussa ei ole huomioitu taajaman laajenemisen aiheuttamaa haja-asutusalueen supistumista eikä vastavuoroisesti haja-asutusalueiden kasvua taajamien hävitessä. Tästä johtuvat pienet erot lievealueen 2000 luvuissa verrattuna aiemmassa raportissa (Ristimäki ym. 2003) esitettyihin lukuihin.

4.2

Vyöhyketarkastelu

Kaupunkiseutujen ulkopuolisen haja-asutusalueen tarkastelua varten on koko työssäkäyntialueelle muodostettu etäisyysvyöhykkeet 10 kilometrin välein kaupunkiseudun toiminnallisesta keskipisteestä² (kuvat 4 ja 5). Työssäkäyntialueille, joissa on kaksi keskusta (Imatra–Lappeenranta ja Kemi–Tornio) etäisyysvyöhykkeet on laskettu molempia keskipisteitä käyttäen. Etäisyysvyöhykkeiden avulla voidaan selvittää mihin asti väestön kasvualue ulottuu kaupunkiseutujen ympärillä.

Ensimmäisenä etäisyysvyöhykkeenä käytetään kaupunkiseudun lievealuetta, joka kuvaa taajamaa ympäröivää muutosvyöhykettä, jolle kaupunkiseudun alueellinen laajeneminen suuntautuu. Muuta osaa haja-asutusalueesta on tarkasteltu suhteessa koko kaupunkiseudun toiminnalliseen keskipisteeseen.

Useimmilla työssäkäyntialueilla alle 10 kilometrin etäisyysvyöhykkeen haja-asutus sijaitsee lievealueella. Tämän takia lievealuetta ympäröi ensimmäisenä 0–20 kilometrin etäisyysvyöhyke. Käytännössä tämä vyöhyke ulottuu lievealueen ulkoreunasta 20 kilometrin etäisyydelle kaupunkiseudun keskipisteestä.

4.3

Seurantamuuttajat

Seurantamuuttujina käytetään asutuksen alueellista levinneisyyttä ja asutuksen määrää haja-asutusalueella ja sen vyöhykkeillä. Asutuksen alueellista levinneisyyttä mitataan asuttujen 250 x 250 metrin ruutujen lukumäärän sekä pinta-alan avulla ja asutuksen määrää väestötietojen avulla. Asutun alueen pinta-alan mittaamisessa ruutukoko vaikuttaa oleellisesti saatuihin tuloksiin. Käytetty 250 x 250 metrin (6,25 ha) ruutu ilmaisee asutun alueen varsin hienojakoisesti. Väestön sijaintitietojen paraneminen seurantajaksolla saattaa vaikuttaa asutun alueen muutosta kuvaaviin tuloksiin.

Lähtökohtana on tarkastella pysyvää asutusta ja ihmisten määrää eri alueilla. Täydentävä menetelmä olisi tarkastella asuinrakennusten sijaintia, jolloin saataisiin asutuksen rakenteellinen puoli paremmin esiin. Väestötietojen perusteella ei selviä suoraan kuinka paljon rakennetaan uutta ja mikä on esimerkiksi loma-asutuksen määrä.

Väestömäärän muutokset kertovat asutuksen sijainnissa tapahtuneen kehityksen. Asuttujen ruutujen kautta voidaan selvittää uuden asutuksen suhde aiemmin asuttuun alueeseen, eli keskittykö väestökasvu aiemmin asuttuihin ruutuihin vai onko se ”uudisasutusta”. Myös autioituminen eli asutuksen häviäminen on haja-asutusalueen kannalta oleellinen muutostekijä.

Käytetyn ruutupohjaisen väestöaineiston laatu on pääsääntöisesti hyvä, vaikka osa väestöstä onkin sellaista, joilta puuttuu koordinaattitieto. Ongelmana ovat lähinnä vuosien 1980 ja 1985 aineistot, joissa puuttuvien koordinaattitietojen määrä on muita vuosia korkeampi. Vuonna 1980 puuttuvien sijaintitietojen osuus oli 3,7 prosenttia ja vuonna 1985 2,3 prosenttia, kun muina vuosina osuus oli vain 1–2 prosenttia. Tämän johdosta tässä raportissa esitettyyn 1980-luvun väestömuutoksesta osa johtuu laadun paranemisesta. Työssäkäyntialueiden 1980-luvun keskimääräinen vuosikasvu on raportin tuloksissa arviolta noin 0,2 prosenttiyksikköä todellista voimakkaampi johtuen sijaintitiedon paranemisesta. Vastaavasti aikajaksolla 1980–2000 vaikutus keskimääräiseen vuosikasvuun on noin 0,1 prosenttiyksikköä.

² Toiminnallinen keskipiste on saatu laskemalla jokaisen kaupunkiseudun myymälä-, ravitsemus- ja toimistotoimitilan 250 x 250 metrin ruudun lukumäärän summa kilometrin säteellä toisistaan. Maksimiarvo on ko. toiminnallinen keskipiste.

5 Väestön kokonaismuutokset työssäkäyntialueilla yhteensä

5.1

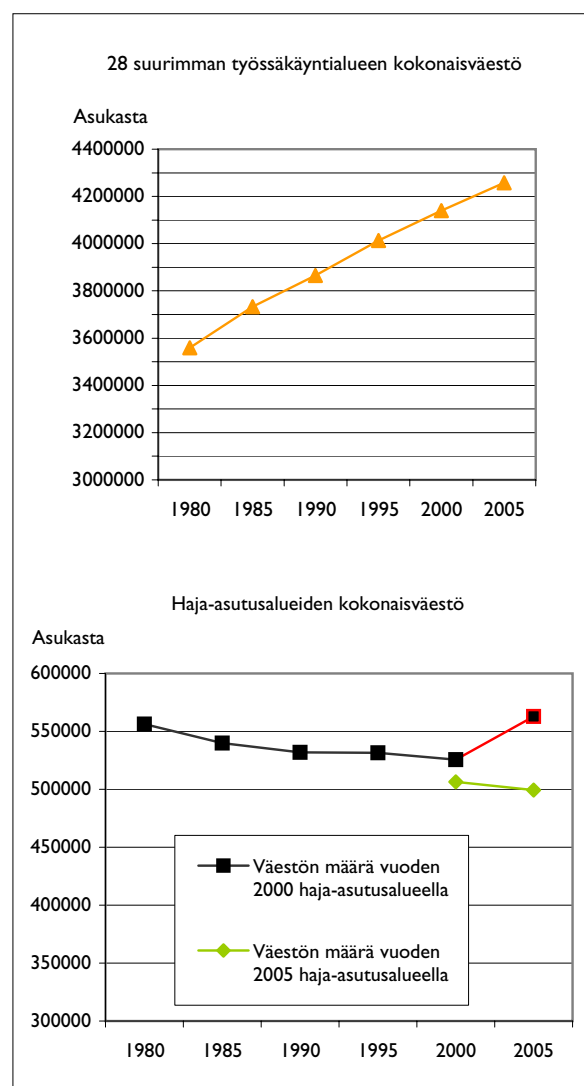
Kokonaismuutos 28 työssäkäyntialueella yhteensä

Tässä kappaleessa on käsitelty 28 suurimman työssäkäyntialueen asutuksen kokonaismuutoksia seurantajakson aikana sekä kokonaiskehitystä suurimpia kaupunkiseutuja ympäröivillä haja-asutusalueilla. Työssäkäyntialueiden väliset erot ja eri alueiden eriytyvä kehitys nousevat esiin seuraavissa kappaleissa, joissa vertaillaan työssäkäyntialueiden kehitystä.

Tarkastelluilla 28 työssäkäyntialueella asui vuonna 2005 yhteensä noin 4 258 000 asukasta. Näiden alueiden väestö kasvoi vuosina 1980–2005 20 prosentilla eli yhteensä noin 700 000 asukkaalla (kuva 6). Suurimpien 28 työssäkäyntialueen osuus maamme kokonaisväestöstä kasvoi seurantajakson alussa 80-luvulla kokonaiskasvu oli hieman voimakkaampaa (9 %) kuin 90-luvulla (7 %). Viisivuotisjaksoittain mitattuna väestökasvu on hidastunut vuosien 1980–1985 4,9³ prosentin kasvusta vuosien 2000–2005 2,9 prosentin kasvuun.

Haja-asutusalueilla väestön määrä laski 1980–2000 yli 30 000 asukkaalla, eli kuudella prosentilla (kuva 6). Haja-asutusalueen väestön väheneminen hidastui 90-luvulla, sillä koko seurantajakson 1980–2000 muutoksesta 80 prosenttia tapahtui 80-luvun aikana. Lamavuosina 1990–1995 haja-asutusväestön määrä pysyi samalla tasolla, mutta kääntyi 1990-luvun lopulla taas laskuun. Vuoden 2005 haja-asutusalueella väestö jatkoi vähenemistään 1990-luvun lopun vauhdilla. Väestökasvu työssäkäyntialueilla kohdistui siis taajamiin ja taajamien laajenemisalueille. Vuosien 2000 ja 2005 haja-asutusväestön vertaaminen vuoden 2000

³ Vuoden 1980 väestötiedoissa puutteellisten koordinaattitietojen osuus oli selvästi korkeampi kuin seuraavina seurantavuosina, joten osa 1980-luvun kasvusta johtuu sijaintitietojen laadun paranemisesta.

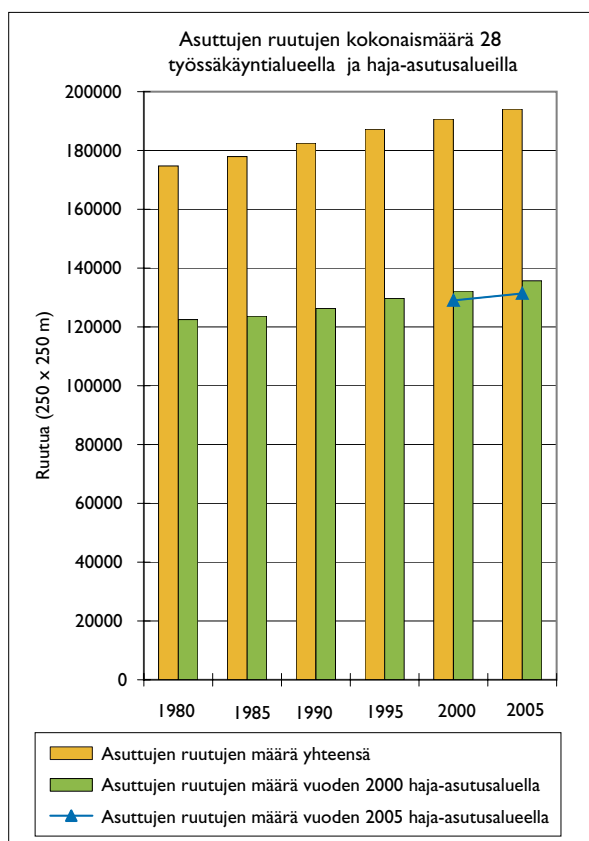

Kuva 6. Väestö yhteensä 28 työssäkäyntialueella ja työssäkäyntialueiden haja-asutusalueilla 1980–2005. Vuosien 2000 ja 2005 väestötieto haja-asutusalueelle on laskettu sekä vuoden 2000 tilanteen mukaiselle haja-asutusalueelle että vuoden 2005 tilanteen mukaiselle haja-asutusalueelle. Musta käyrä osoittaa väestömäärän vuoden 2000 haja-asutusalueella. Punaisella merkitty muutos välillä 2000–2005 esittää väestökasvua alueella, joka muuttui haja-asutuksesta taajamaksi 2000–2005. Vihreä käyrä näyttää vuoden 2005 tilanteen mukaan rajatun haja-asutusalueen väestön vuosina 2000 ja 2005.

aluerajauksella osoittaa väestömäärän kasvaneen voimakkaasti alueilla, jotka ovat muuttuneet haja-asutuksesta taajamaksi.

Seuratuilla työssäkäyntialueilla vuoden 1980 rajaukseen perustuvalla haja-asutusalueella asui vuonna 2000 yhteensä 323 212 asukasta enemmän kuin vuonna 1980. Tämä kasvu perustuu taajaman laajenemiseen 1980–2000, sillä laajenemisalueella väestö lisääntyi kaikkiaan 353 915 asukkaalla. Vuoden 2000 tilanteen mukaisella haja-asutusalueella väestömäärä väheni siis 30 703 asukkaalla. Taajamien väestömuutoksesta on kerrottu tarkemmin aiemmassa seurantaraportissa (Ristimäki ym. 2003).

Asutun alueen kokonaispinta-ala kasvoi seurantajaksolla tasaisesti. Vuonna 2005 asuttuja ruutuja oli noin 19 400 enemmän kuin vuonna 1980 (kuva 7). Asutun alueen kasvu oli voimakkainta 90-luvulla. Haja-asutusalueilla asuttujen ruutujen määrä kohosi vuosina 1980–2000 9 700 ruudulla, joka on yli 60 % asutun alueen kokonaiskasvusta. 80-luvulla noin puolet asutun alueen kokonaiskasvusta sijoittui haja-asutusalueelle, 90-luvulla jo yli 70 %. Asuttujen ruutujen määrä jatkoi kasvuaan myös vuoden 2005 haja-asutusalueella.

Kuva 7. Asuttujen ruutujen kokonaismäärä 28 työssäkäyntialueella ja työssäkäyntialueiden haja-asutusalueilla. Vuosien 2000 ja 2005 tiedot haja-asutusalueelle on laskettu sekä vuoden 2000 haja-asutusalueelle että vuoden 2005 haja-asutusalueelle. Näin nähdään onko taajaman laajeneminen vaikuttanut haja-asutuksen kehitykseen.

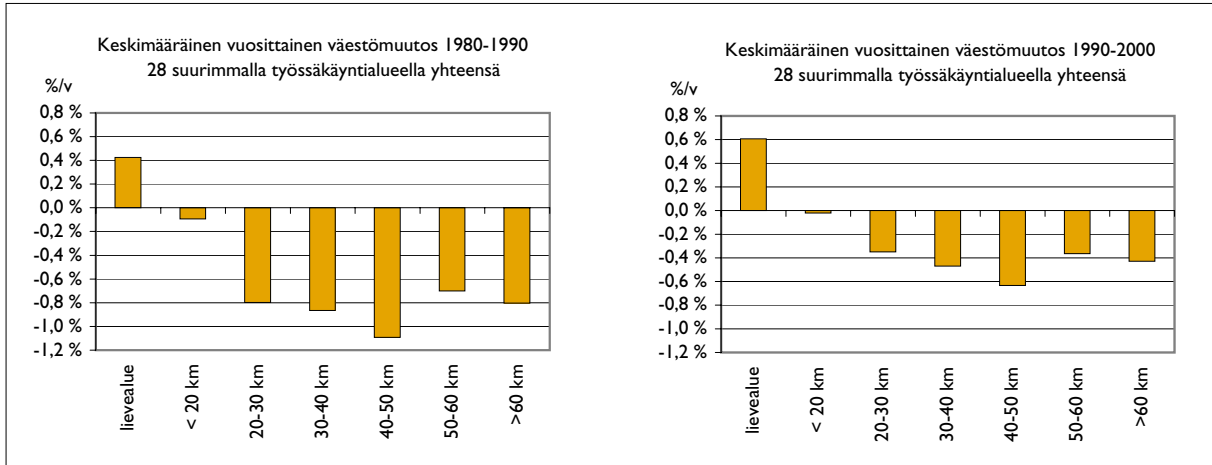
5.2

Kokonaismuutos haja-asutusalueen etäisyysvyöhykkeillä

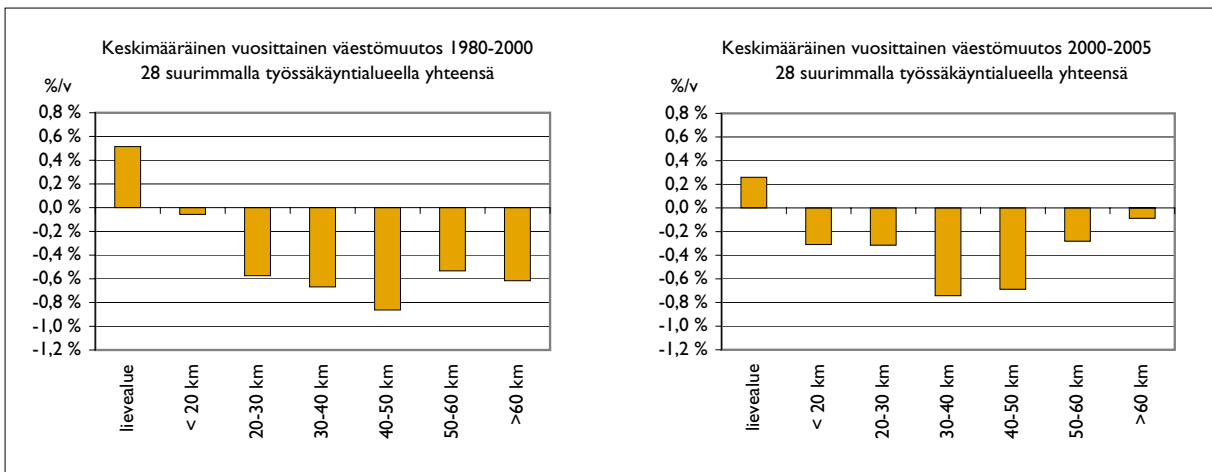
Työssäkäyntialueiden haja-asutusalueen väestökehityksen kokonaiskuva on se, että väestömäärä kasvoi seurantajaksolla vain lievealueilla ja laski muilla haja-asutusalueen etäisyysvyöhykkeillä (kuvat 8 ja 9). Lievealueella väestönkasvu kiihtyi hieman 1990-luvulla verrattuna 1980-lukuun⁴. 1980-luvulla lievealueet kasvoivat keskimäärin reilun 0,4 prosenttia vuodessa kun 1990-luvulla kasvuvauhti oli noin 0,6 prosenttia. Viimeisen viiden vuoden jaksolla lievealueen kasvu hidastui vajaan 0,3 prosentin vuosikasvuun.

Lievealueen ulkopuolisilla etäisyysvyöhykkeillä väestön väheneminen oli voimakkainta 1980-luvulla (kuva 8). Lievealuetta ympäröivällä alle 20 kilometrin etäisyysvyöhykkeellä väestömäärä pysyi 1980–2000 lähes samalla tasolla, mutta laski selvemmin 2000–2005. Muilla etäisyysvyöhykkeillä väestö väheni 1980-luvulla yli 0,6 prosenttia vuodessa, eli selvästi nopeammin kuin 1990-luvulla tai 2000-luvun alkupuoliskolla. 2000-luvulla väestö väheni 90-lukua voimakkaammin erityisesti 30–50 kilometrin etäisyysvyöhykkeillä. Yli 50 kilometrin etäisyysvyöhykkeillä Helsingin vaikutus korostuu, sillä merkittävä osa näiden etäisyysvyöhykkeiden asutuksesta sijaitsee Helsingin työssäkäyntialueella. Tämän takia etäisimmillä vyöhykkeillä väestökato on hidastunut seurantajaksolla.

⁴ Kasvun kiihtyminen selittyy ainakin osittain sillä, että lievealue on rajattu vuoden 2000 tilanteen mukaan ja 1980-luvulla taajaman sen hetkinen reuna ei rajautunut taajaman kasvualueilla lievealueeseen, vaan väliin jäi taajaman kasvualue 1980–1990. Tässä käytetyn aluerajauksen seurauksena vuoden 1980 näkökulmasta lievealue sijaitsee suhteellisesti etäämpänä taajamasta kuin vuoden 2000 näkökulmasta. Jos oletuksena on, että uusi asutus sijoittuu lievealueilla etenkin taajamien reunoille, jää tämä alue 1980-luvulla ainakin osittain tarkastelun ulkopuolelle. Tämä johtuu valitusta tarkastelutavasta, jossa lievealueen alueellinen muutos jätetään huomioimatta. Tulokset kuvaavat kuitenkin hyvin taajamaa ympäröivän muuttumattomana pysyvän alueen väestömuutosta. Lievealueen voimakkaampi kasvu 1990-luvulla voidaan tulkita osaksi ilmiötä, jossa väestön kasvualue siirtyy etämmäksi keskustasta.

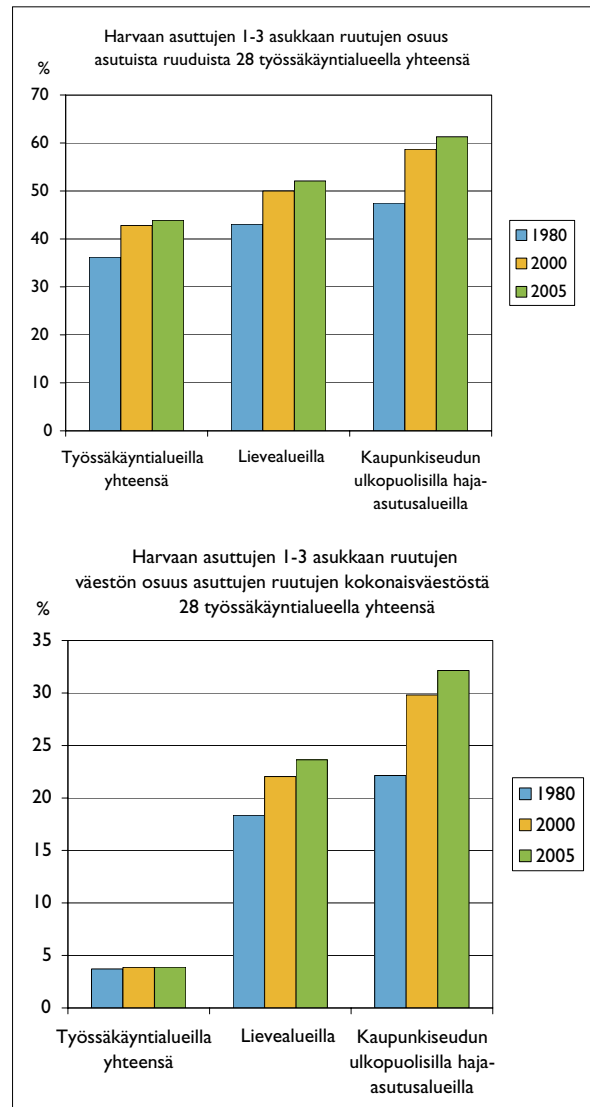
Kuva 8. Väestömuutos työssäkäyntialueiden haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeillä yhteensä 1980- ja 1990- luvuilla.

Kuva 9. Väestömuutos työssäkäyntialueiden haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeillä yhteensä 1980–2000 ja 2000–2005. Vuosia 2000–2005 koskeva kaavio perustuu vuoden 2005 tilanteen mukaiseen haja-asutusalueeseen.

Harvaan ja hajanaisesti rakennetut alueet

Harvaan asuttujen alueiden määrä kasvoi seurantajaksoilla. Vuonna 1980 tarkasteltujen työssäkäyntialueiden asutuista ruuduista 36 prosenttia oli sellaisia, joissa oli alle 4 asukasta (kuva 10). Vuonna 2005 näiden ruutujen osuus oli noussut 44 prosenttiin. Harvaan asutut ruudut sijaitsivat pääosin haja-asutusalueilla, vaikka niitä oli myös taajamissa. Lievealueen ulkopuolisella haja-asutusalueella harvaan asuttujen ruutujen osuus ylitti vuonna 2005 jo 60 prosenttia kattaen kolmanneksen alueen väestöstä. Koko työssäkäyntialueiden väestöstä vain 4 prosenttia asui alle 4 asukkaan ruuduissa. Vaikka tällaisissa ruuduissa asuvien määrä kohosi, pysyi niiden osuus kokonaisväestöstä samana seurantajakson aikana.

Kuva 10. Harvaan asuttujen 1–3 asukkaan ruutujen osuus asuttujen ruutujen kokonaismäärästä ja väestöosuus kokonaisväestöstä 28 työssäkäyntialueella yhteensä vuosina 1980, 2000 ja 2005.

6 Työssäkäyntialueiden väestökehitys

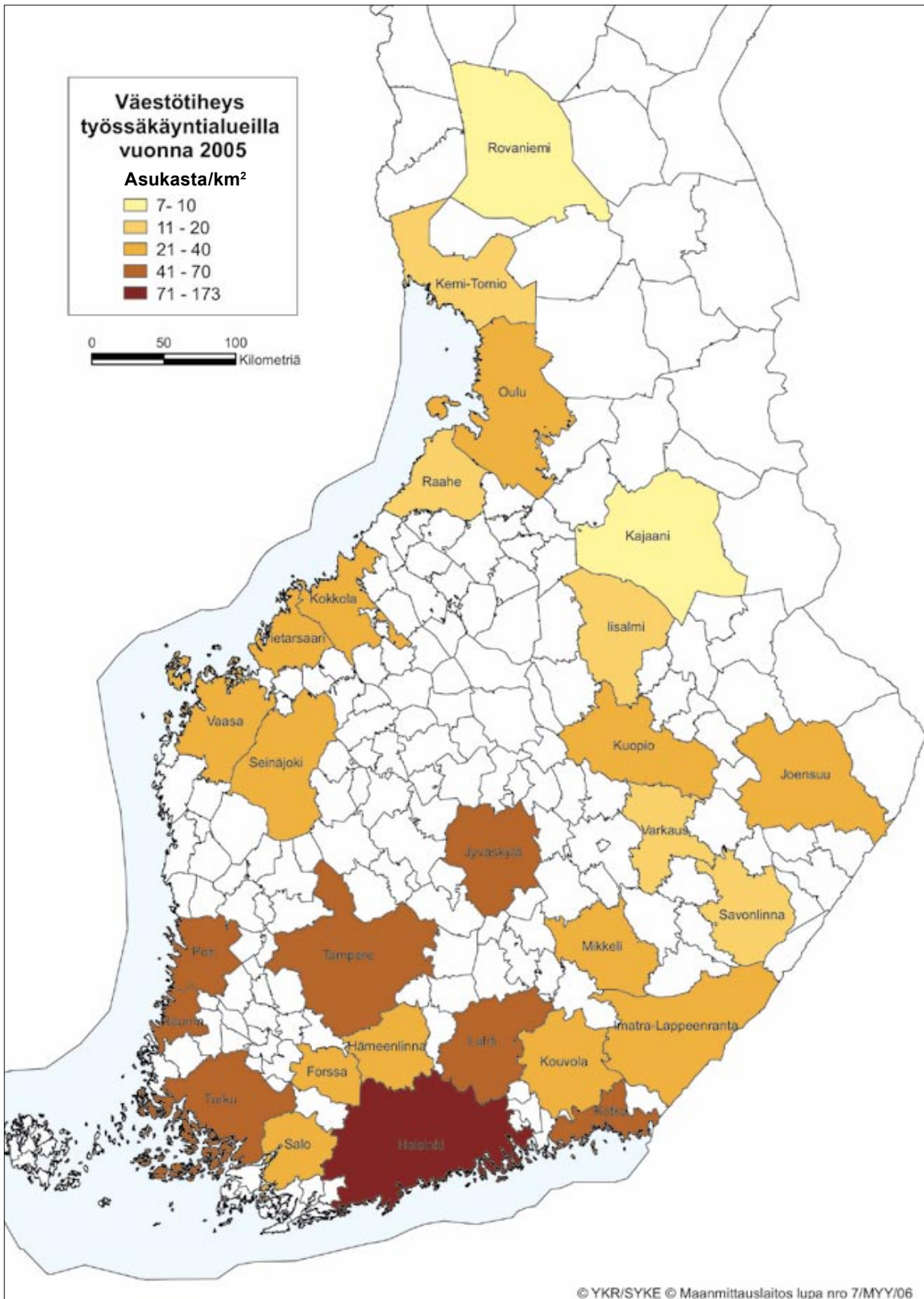
6.1

Väestön kokonaisuutos

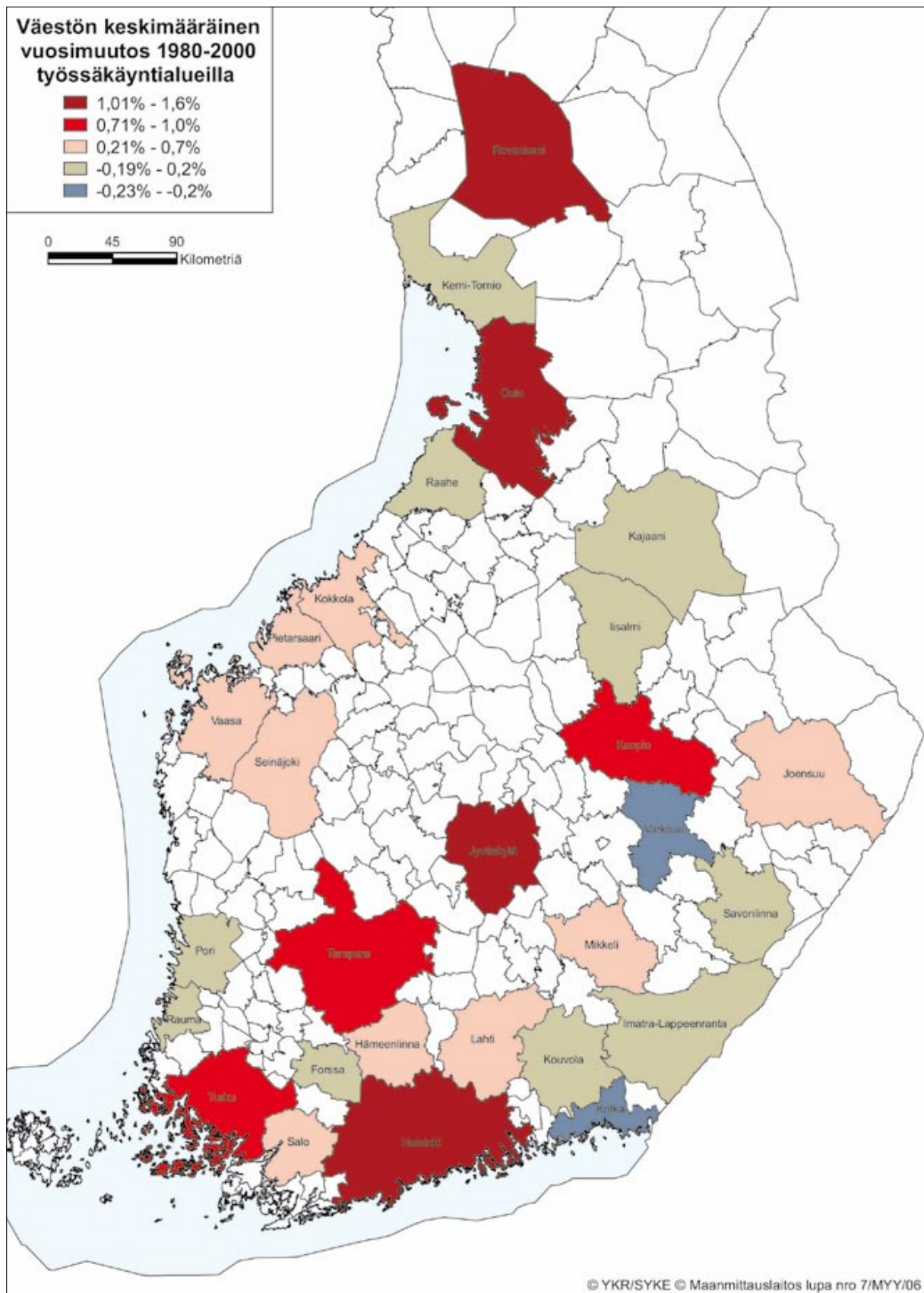
Työssäkäyntialueiden koko vaihteli Helsingin noin 1,4 miljoonasta asukkaasta Raahen työssäkäyntialueen noin 35 000 asukkaaseen vuonna 2005. Väestötiheys oli korkea Helsingin työssäkäyntialueen lisäksi Tampereella, Turussa, Porissa, Lahdessa ja Jyväskylässä sekä pienemmillä Kotkan ja Rauman työssäkäyntialueilla. Rovaniemen ja Kajaanin työssäkäyntialueiden laajasta pinta-alasta valtaosa on asumaton, joten niiden väestötiheys jäi alle 10 asukkaaseen neliökilometrillä (kuva 11).

Väestökehitys seurantajaksolla 1980-2000

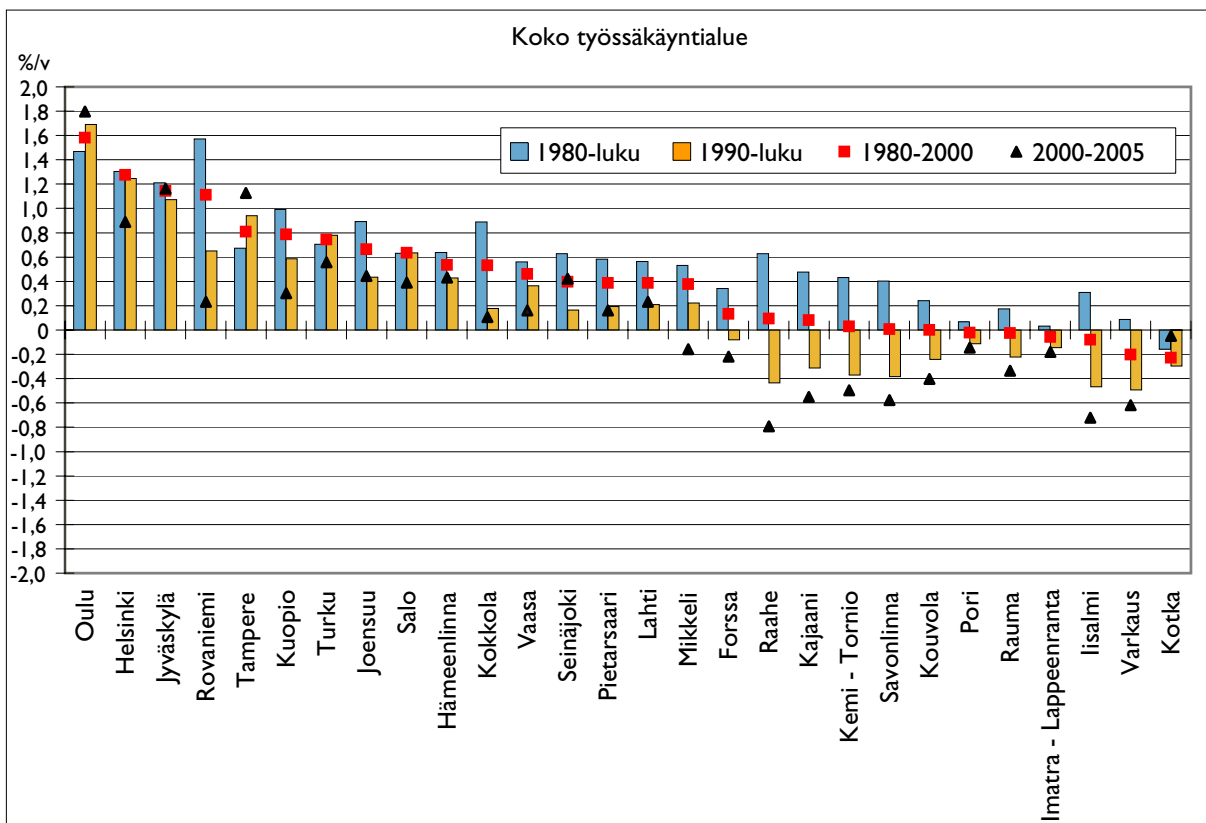
Pitkällä aikavälillä työssäkäyntialueiden väestömäärä on pääsääntöisesti kasvanut. Kuvan 12 kartassa näkyy työssäkäyntialueiden väestömuutos seurantajaksolla 1980–2000. Väestön määrä laski vain kahdella työssäkäyntialueella, kymmenellä työssäkäyntialueella väestömäärä pysyi jokseenkin stabiilina väestömuutoksen jäädessä keskimäärin alle +/- 0,2 prosenttiin vuodessa ja loppuilla 16 työssäkäyntialueella väestön määrä kasvoi. Voimakkaimmin kasvoivat suurimmat työssäkäyntialueet Helsinki, Tampere, Turku, Oulu sekä keskisuurista työssäkäyntialueista Jyväskylä, Kuopio ja Rovaniemi (kuva 13). Näissä kaikissa vuosien 1980–2000 kokonaiskasvu ylitti 15 prosenttia, joka merkitsee yli 0,7 prosentin vuosikasvua.

Kuva 11. Väestötiheys työssäkäyntialueilla yhteensä vuonna 2000.

Kuva 12. Väestön keskimääräinen vuosimuutos 1980–2000 työssäkäyntialueilla. Punaisilla sävyillä kasvavat työssäkäyntialueet, vihreällä stabiilit (+0,2 %/vuosi) ja sinisellä taantuvat.

Kuva 13. Väestön keskimääräinen vuosimuutos työssäkäyntialueilla eri seurantajaksolla. Työssäkäyntialueet on järjestetty 1980–2000 muutoksen voimakkuuden mukaan⁵.

Kuvasta 13 näkyy, että 20 vuoden aikana työssäkäyntialueiden väestömäärä vaihteli voimakkaastikin eri vuosikymmeninä. Usealla alueella 1980-luvun kasvu kompensoitui lähes yhtä suurella tai suuremmalla väestön laskulla 1990-luvulla. Lisäksi työssäkäyntialueilla on tapahtunut voimakkaitakin väestömuutoksia taajaman ja haja-asutuksen välillä vaikka kokonaisväestömäärä olisikin pysynyt samalla tasolla.

Työssäkäyntialueen asukasmäärä taantui 1980–2000 vain kahdella työssäkäyntialueella, Varkaudessa ja Kotkassa. Ajanjakson väestötappio pysyi kuitenkin maltillisesti 1–5 prosentissa. Kotkassa väestömäärä väheni jo 1980-luvulla. Varkauden väestömäärän väheneminen 1990-luvulla oli suhteellisesti nopeinta verrattuna muihin työssäkäyntialueisiin.

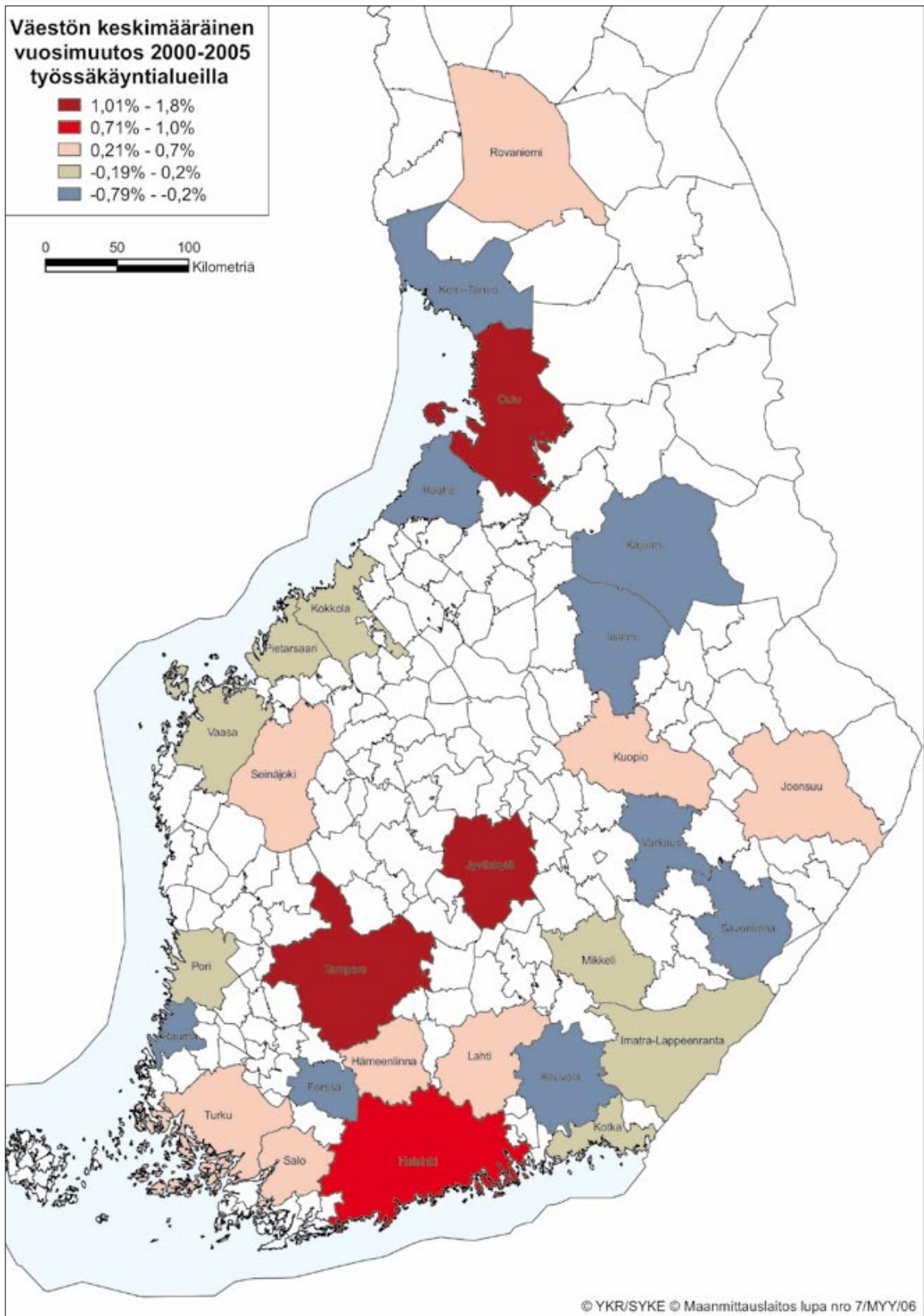
Edellisten vuosikymmenten kehityksessä voidaan havaita selviä eroja työssäkäyntialueilla. Ensinnäkin vain viidellä työssäkäyntialueella 1990-luvun absoluuttinen väestönkasvu oli voimakkaampaa kuin 1980-luvun. Nämä olivat neljä suurinta työssäkäyntialuetta, Helsinki, Tampere,

Turku ja Oulu sekä lisäksi Salo. Toiseksi 1990-luvulla työssäkäyntialueiden kehitys eriytyi edellistä vuosikymmentä voimakkaammin kasvaviin ja väestöään menettäviin työssäkäyntialueisiin. Väestö väheni 1990-luvulla kaikkiaan kahdellatoista alueella, joista useassa väestö oli vielä 1980-luvulla kasvanut.

Väestökehitys seurantajaksolla 2000–2005

Viimeaikainen kehitys on jatkunut pääosin 1990-luvun linjoilla. Työssäkäyntialueet jakautuivat vuosina 2000–2005 yhä selvemmin kasvaviin ja taantuviin alueisiin. Väestön kokonaisuus väheni kaikkiaan yhdeksällä työssäkäyntialueella, seitsemällä työssäkäyntialueella väestömäärä pysyi samalla tasolla (+/- 0,2 %/vuosi) ja lopuilla 12 työssäkäyntialueella väestön määrä kasvoi (kuva 14). Suhteellisesti voimakkainta kasvu oli Oulun (1,8 %/vuosi), Tampereen (1,2 %/vuosi) ja Jyväskylän (1,1 %/vuosi) työssäkäyntialueilla (kuva 13). Näiden lisäksi kasvu oli voimakasta Helsingissä, jossa kasvuvauhti hiipui aiempaan kehitykseen nähden. 1990-luvulla väestöään menettäneillä työssäkäyntialueilla väestökato kiihtyi 2000-luvun alkupuolella Kotkaa lukuun ottamatta.

⁵ Työssäkäyntialueiden keskimääräinen vuosikasvu on raportin tuloksissa 1980-luvulla arviolta noin 0,2 prosenttiyksikköä ja välillä 1980–2000 noin 0,1 prosenttiyksikköä todellista voimakkaampi johtuen sijaintitiedon paranemisesta 1980–1990.

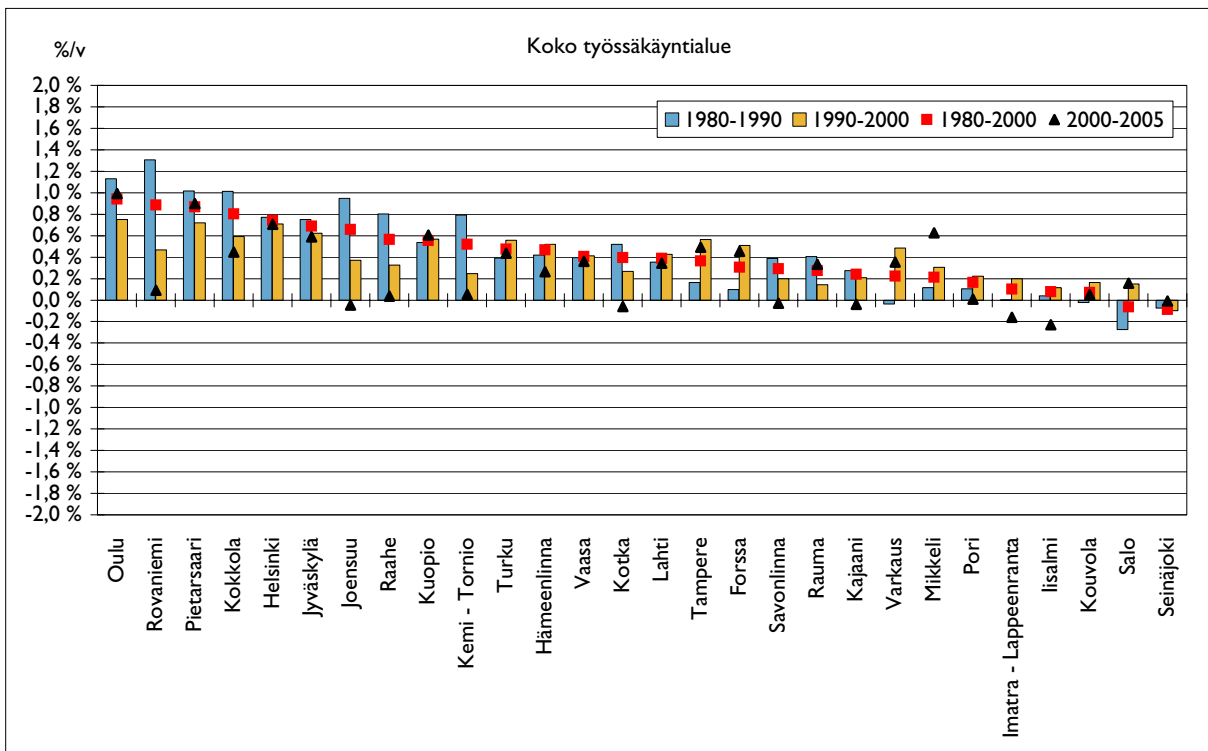
Kuva 14. Väestön keskimääräinen vuosimuutos 2000–2005 työssäkäyntialueilla. Punaisilla sävyillä kasvavat työssäkäyntialueet, vihreällä stabiilit (+- 0,2 %/vuosi) ja sinisellä taantuvat.

Asutun alueen pinta-ala työssäkäyntialueilla

Asuttujen ruutujen määrä työssäkäyntialueilla lisääntyi 1980–2000 Saloa ja Seinäjokea lukuun ottamatta (kuva 15). Näissä suhteellisen suuri osa haja-asutusalueesta on kuitenkin ollut asuttua koko seurantajakson (kuva 16). Asutun alueen kasvu pysähtyi 2000-luvun alkupuoliskolla usealla alueella, mutta silti asuttujen ruutujen määrä väheni selvästi vain Iisalmessa ja Imatra–Lappeenrannassa. 2000-luvulla voimakkain kasvu tapahtui Oulussa (kuva 17), jossa asuttu alue kasvoi noin prosentin vuosii-

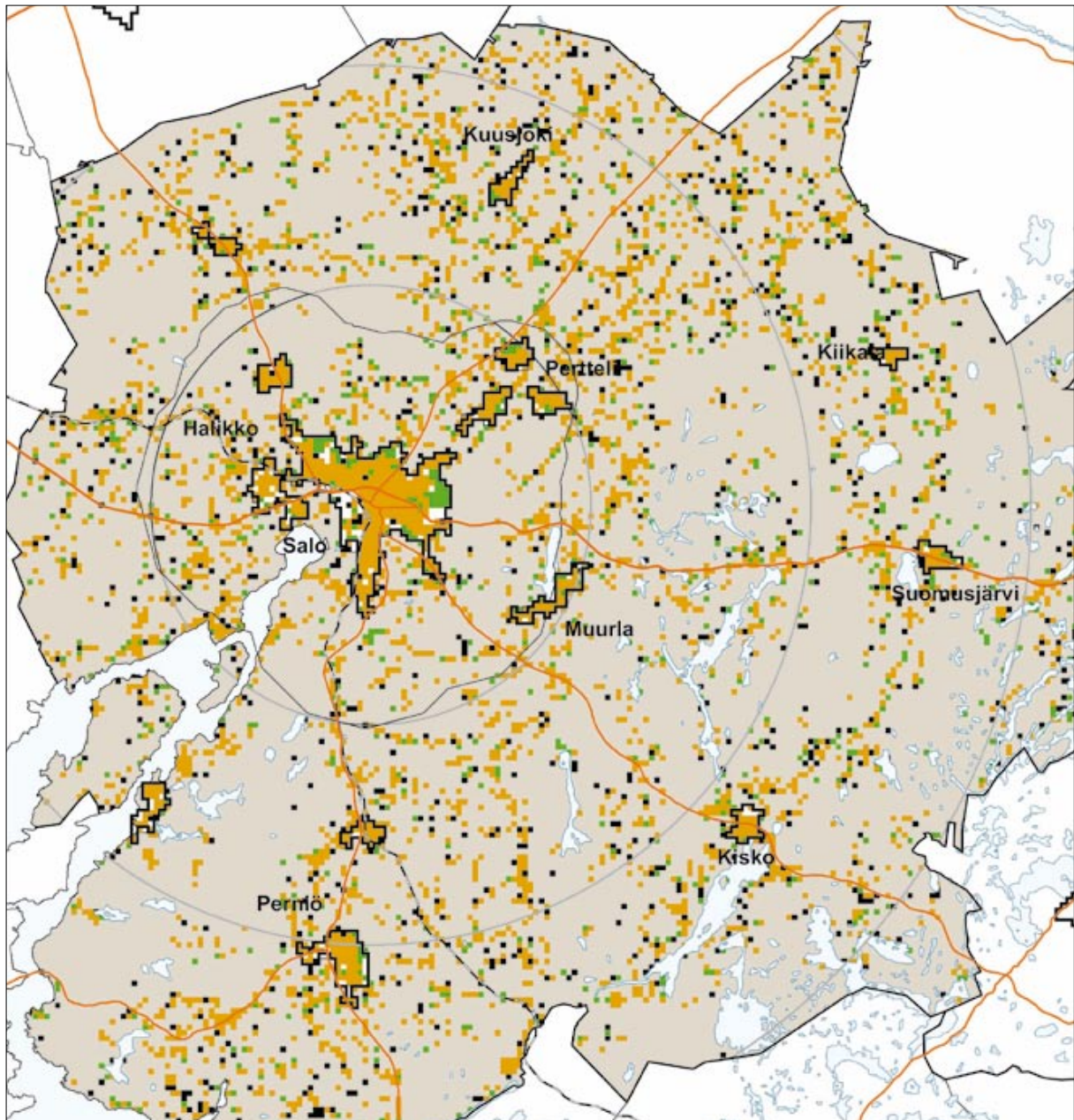
vauhtia. Asutun alueen kasvu on ollut nopeinta niillä työssäkäyntialueilla, joissa myös väestönkasvu oli voimakkainta.

Suhteessa väkiluvun kasvuun (kuva 13) asutun alueen kasvu oli yllättävän voimakasta Pietarsaareissa, Kokkolassa, Raahessa ja Kemi–Torniossa. Asuttujen ruutujen määrä kasvoikin 2000–2005 monella työssäkäyntialueella, joiden väestö väheni. Toisaalta Joensuussa ja Seinäjoella väestömäärä kasvoi asuttujen ruutujen määrän pysyessä lähes samalla tasolla, joten asuttujen ruutujen asutus tiivistyi.

Kuva 15. Asuttujen ruutujen määrän keskimääräinen vuosimuutos työssäkäyntialueilla eri seurantajaksoilla. Työssäkäyntialueet on järjestetty 1980–2000 muutoksen voimakkuuden mukaan⁶.

⁶ Joensuussa ja Rovaniemellä aineistossa tapahtunut väestön sijaintitiedon parantuminen 1980–1990 vaikutti asuttujen ruutujen määrään merkittävästi 1980-luvulla. Tästä johtuen kaaviossa näkyvä 1980-luvun muutos on näiden työssäkäyntialueiden osalta liian suuri. Muiden työssäkäyntialueiden kohdalla sijaintikorjausten vaikutus jää pieneksi.

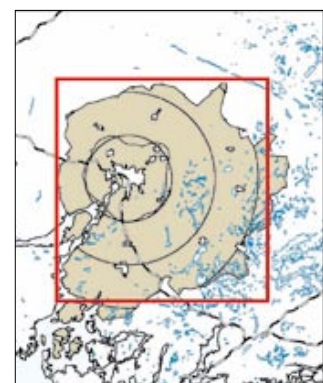

**Asutun alueen muutos osassa
Salon työssäkäyntialuetta
250 km x 250 m
ruuduissa 1980-2000**

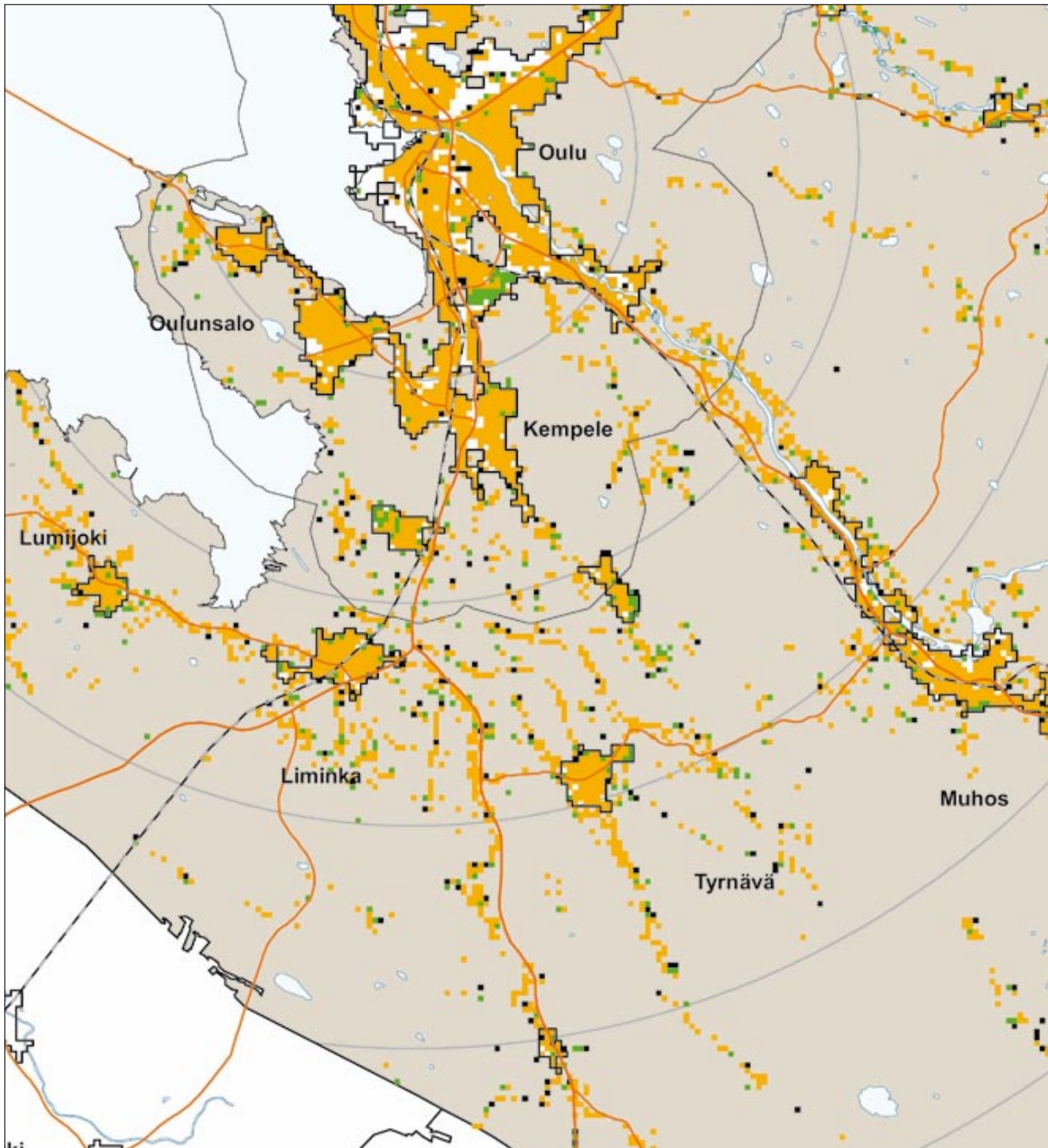
- Taajama 2000
- Lievealue
- 10 km etäisyysvyöhykkeet
- Asuttu alue 1980-2000
- Asutettu alue 1980-2000
- Autioitunut alue 1980-2000
- Asumaton haja-asutusalue 1980 ja 2000

0 5
Kilometriä

© YKR/SYKE © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MYY/06,
TH/TR, TK

Kuva 16. Asuttu alue ja sen muutos 1980–2000 Salon työssäkäyntialueella. Kartassa on käytetty 250 x 250 m ruutukokoa.

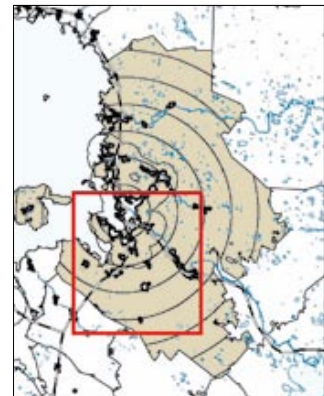

**Asutun alueen muutos osassa
Oulun työssäkäyntialuetta
250 x 250 m
ruuduissa 2000-2005**

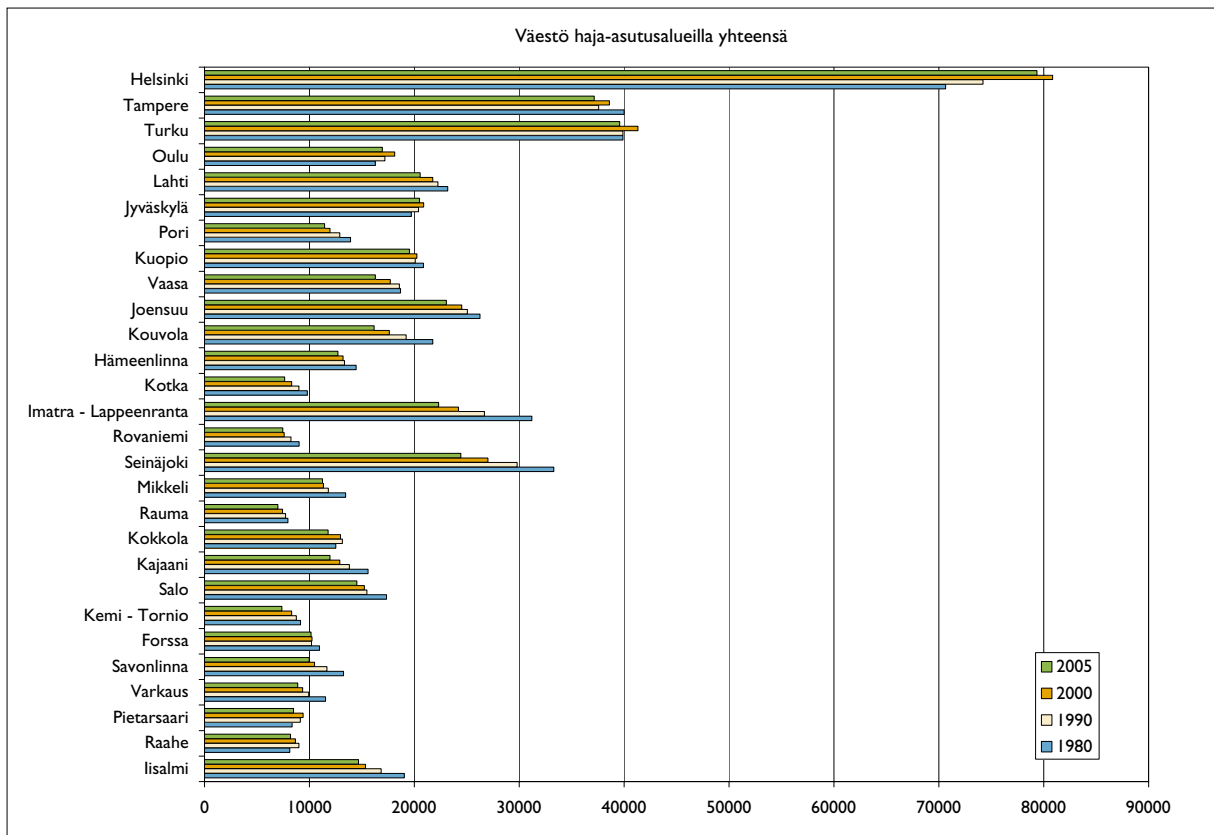
- Taajama 2005
- Lievealue
- 10 km etäisyysvyöhykkeet
- Asuttu 2000-2005
- Asutettu 2000-2005
- Autoitunut 2000-2005
- Asumaton haja-asutusalue 2000-2005

0 5
Kilometriä

© YKR/SYKE © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MYY/06,
TU/TR TK

Kuva 17. Asuttu alue ja sen muutos 2000–2005 Oulun työssäkäyntialueella. Kartassa on käytetty 250 x 250 m ruutukokoa.

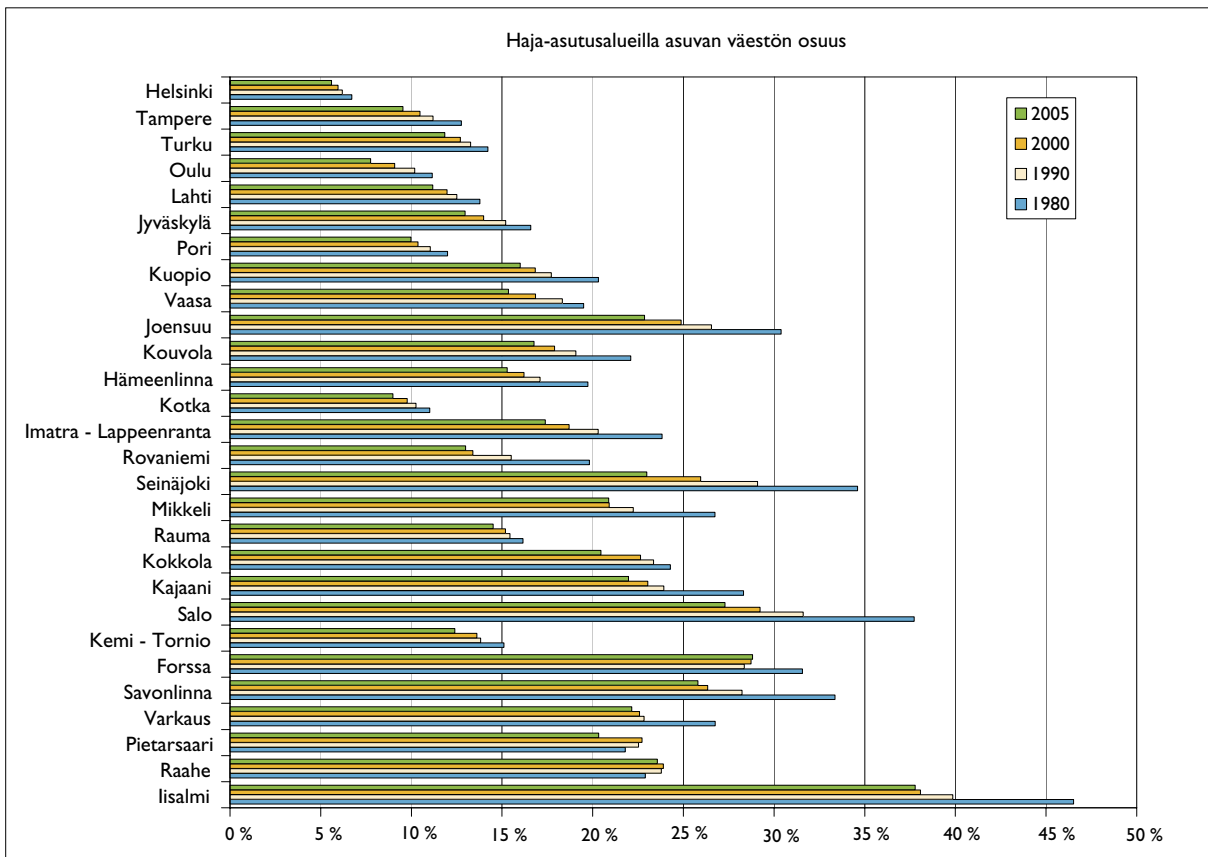
6.2

Haja-asutusalueiden kokonaismuutos

Haja-asutusalueiden koko vaihteli Helsingin työssäkäyntialueen noin 80 000 asukkaasta Rauman noin 7000 asukkaaseen vuonna 2005 (kuva 18). Vuonna 2005 kahdeksalla työssäkäyntialueella haja-asutuksen väestömäärä jäi alle 10 000 asukkaan. Nämä olivat joko harvaan asuttuja tai kokonaispinta-alaltaan pieniä työssäkäyntialueita.

Helsingin työssäkäyntialueen haja-asutusalueella asui vuonna 2005 16 prosenttia tarkasteltujen 28 työssäkäyntialueen haja-asutusväestöstä. Tampereella ja Turussa haja-asutusalueen väkimäärä oli noin puolet Helsingin vastaavasta. Lisäksi Lahden, Jyväskylän, Joensuun, Imatra–Lappeenrannan ja Seinäjoen työssäkäyntialueiden haja-asutusalueilla asui yli 20 000 asukasta vuonna 2005.

Kuva 18. Väestö työssäkäyntialueiden haja-asutusalueilla yhteensä 1980–2005. Vuoden 2005 osalta haja-asutusalue on rajattu vuoden 2005 taajamarajauksen mukaan, muina vuosina on käytetty vuoden 2000 tilanteen mukaista haja-asutusaluetta. Tästä johtuen vuosien 2000 ja 2005 välistä väestömuutosta ei voida arvioida kuvan perusteella vertailukelpoisesti aiempiin vuosiin.

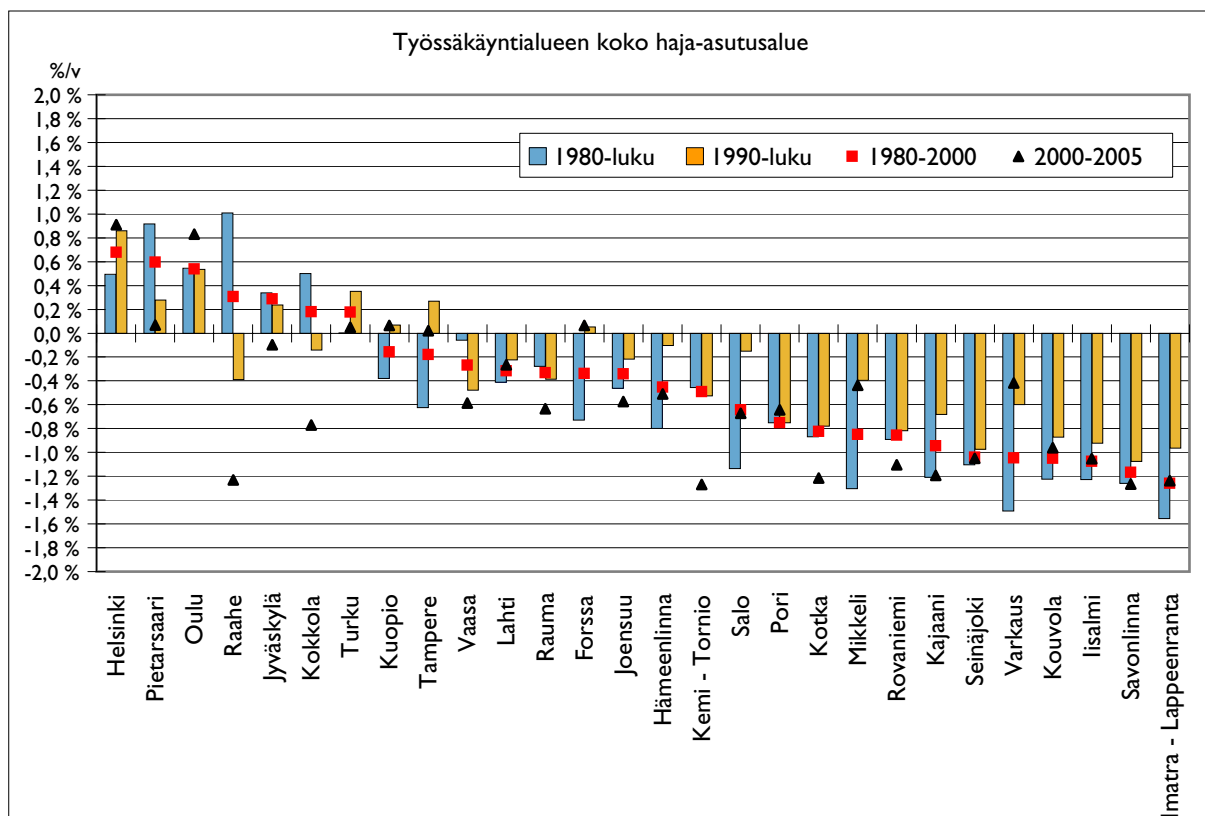

Haja-asutusalueella asuvan väestön osuus

Vuonna 2005 haja-asutusalueella asuvien osuus oli korkein Iisalmen (38 %), Forssan (29 %), Salon (27 %) ja Savonlinnan (26 %) työssäkäyntialueilla (kuva 19). Muita vahvan maaseutuasutuksen omaavia työssäkäyntialueita olivat Joensuu, Seinäjoki, Mikkeli, Kokkola, Kajaani, Varkaus, Pietarsaari sekä Raahe, joissa yli viidennes väestöstä asui haja-asutusalueella. Pienin haja-asutusalueella asuvien osuus oli Helsingin, Oulun ja Kotkan työssäkäyntialueilla, joissa alle 10 prosenttia asui taajamien ulkopuolella vuonna 2005.

Suurimpien kaupunkien työssäkäyntialueilla haja-asutuksen osuus kokonaisväestöstä jää suurten taajamien varjossa pieneksi, vaikka haja-asutusalueen asutus olisikin suhteellisen tiheää. Haja-asutusalueen osuus väestöstä oli lähes poikkeuksetta vuonna 1980 selvästi korkeammalla kuin myöhemmin ajankohtina.

Kuva 19. Haja-asutusalueella asuvien osuus työssäkäyntialueen kokonaisväestöstä vuosina 1980, 1990, 2000 ja 2005. Vuoden 2005 osalta haja-asutusalue on rajattu vuoden 2005 taajamarajauksen mukaan, muina vuosina on käytetty vuoden 2000 tilanteen mukaista haja-asutusalueutta. Tästä johtuen vuosien 2000 ja 2005 välistä muutosta ei voida arvioida kuvan perusteella vertailukelpoisesti aiempiin vuosiin.

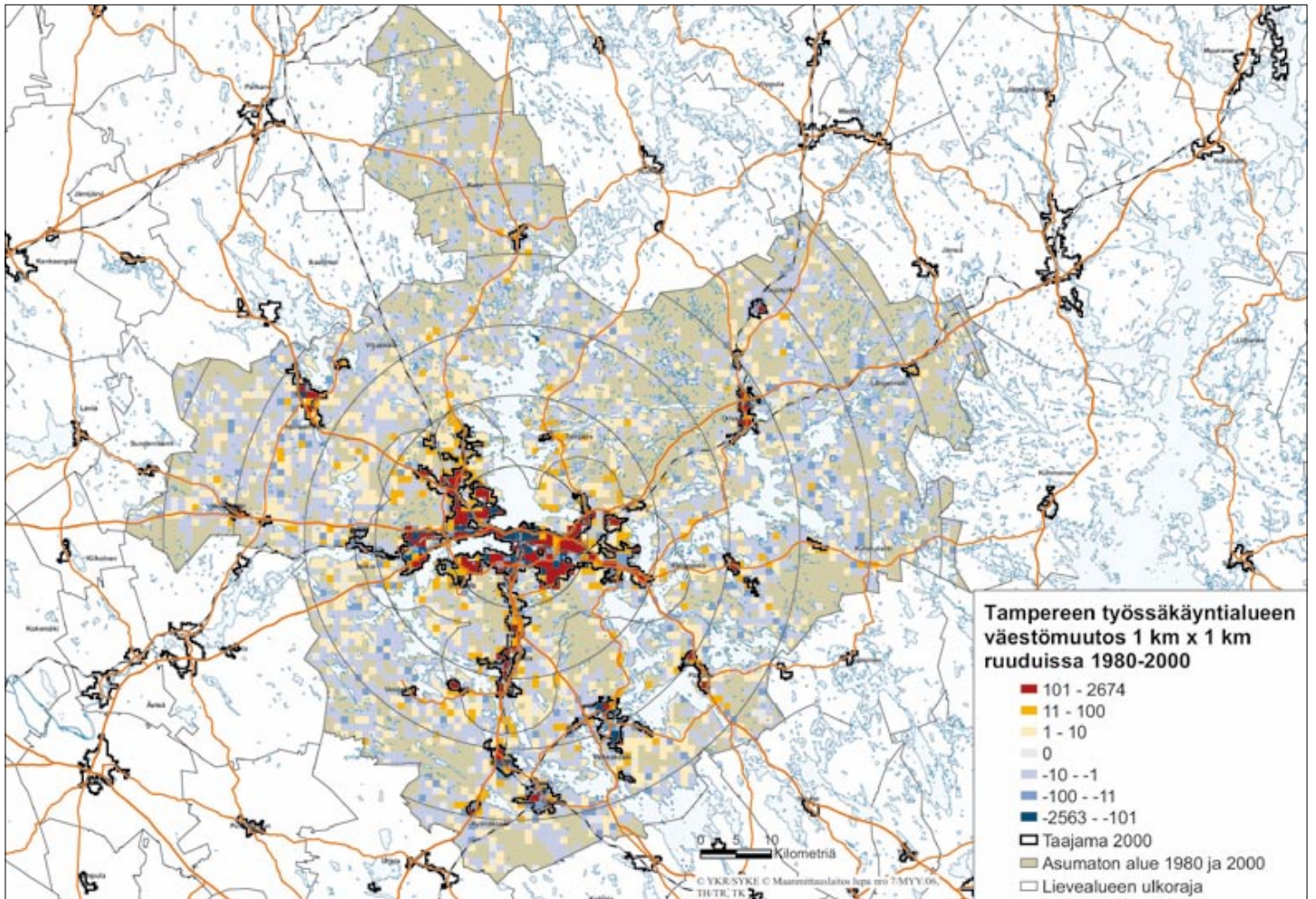

Väestökehitys haja-asutusalueilla

Haja-asutusalueen kokonaisväestö on kasvanut pitkällä aikavälillä 1980-2000 vain Helsingin, Oulun, Jyväskylän, Turun, Kokkolan, Raahen ja Pietarsaaren työssäkäyntialueilla (kuva 20). Helsingissä ja Turussa kasvu oli selvästi voimakkaampaa 1990-luvulla. Oulussa ja Jyväskylässä kasvu jakautui tasaisemmin molemmille vuosikymmenille.

Pohjanlahden rannikon työssäkäyntialueilla 1980-luvun kasvu oli puolestaan selvästi voimakkaampaa ja vain Pietarsaassa haja-asutuksen kasvu ulottui 1990-luvulle. Erityisesti Helsingissä, Oulussa, Jyväskylässä ja Turussa haja-asutuksen kasvu seurasi koko työssäkäyntialueen voimakasta kasvua. Kokkolassa, Raahessa ja Pietarsaassa kokonaiskasvu oli hillitympää, mutta kasvu suuntautui tasaisemmin taajamiin ja haja-asutusalueelle.

Kuva 20. Väestömuutos 1980-2000 sekä muutokset 1980-luvulla ja 1990-luvulla työssäkäyntialueiden haja-asutusalueilla. Työssäkäyntialueet on järjestetty 1980-2000 muutoksen voimakkuuden mukaan. Vuoden 2000-2005 muutos kohdistuu vuoden 2005 aluejaon mukaiselle haja-asutusalueelle.

Kuva 21. Väestömuutos 1980–2000 Tampereen työssäkäyntialueella 1 x 1 km ruuduissa.

Koko työssäkäyntialueen voimakas väestökasvu ei välttämättä heijastu kaupunkiseudulta ympäröivälle haja-asutusalueelle ja etenkin lievealuetta kauemmaksi. Vaikka Tampereella (kuva 21), Kuopiossa ja Rovaniemellä koko työssäkäyntialueen väestömäärä kasvoi 20 vuodessa kussakin kaikkiaan yli 15 prosentilla, haja-asutusalueen kokonaisväestö laski. Samoin monella muullakin kasvavalla työssäkäyntialueella haja-asutusalue kokonaisuutena kärsi väestötappiosta 1980–2000.

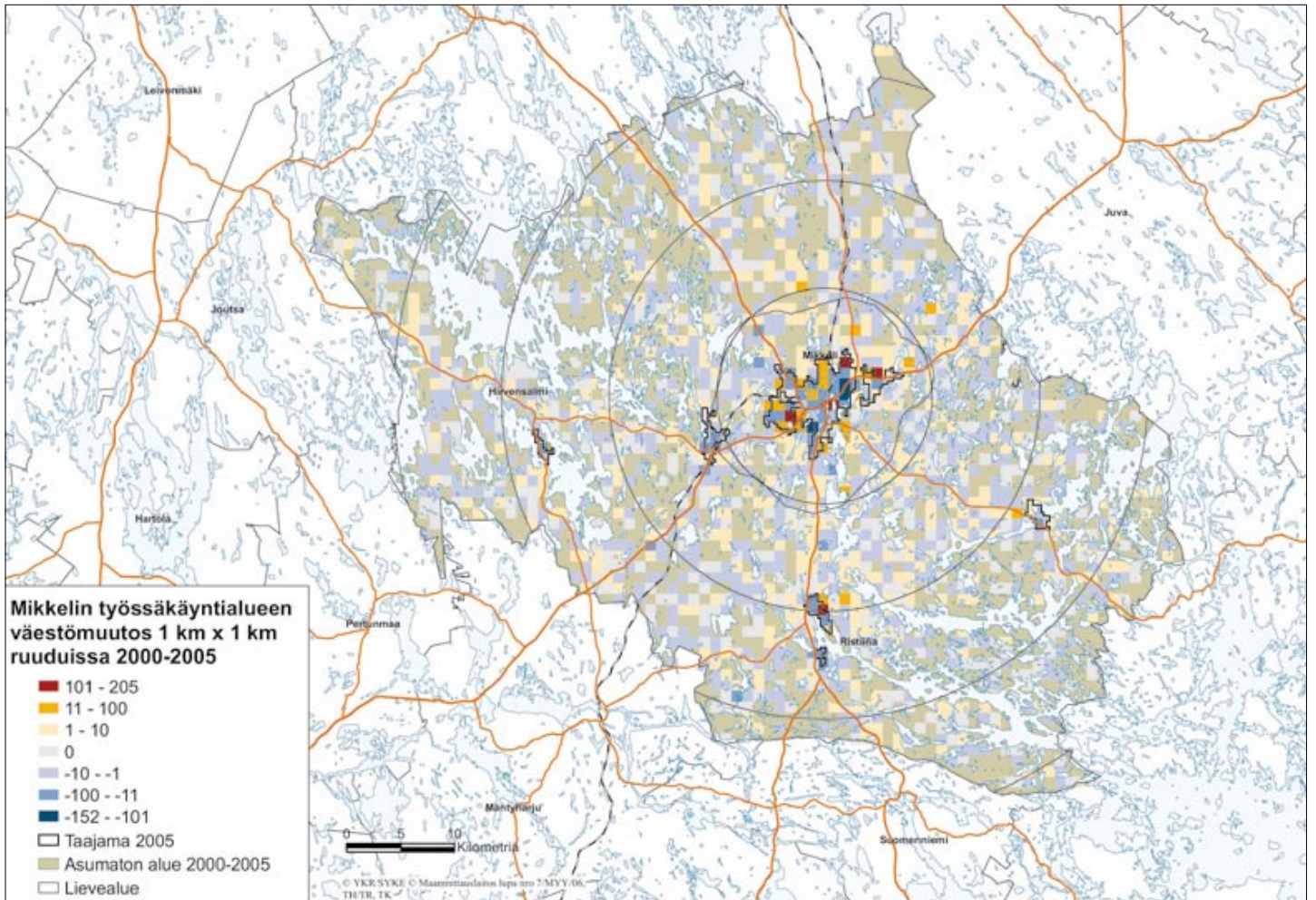
Useimmilla työssäkäyntialueilla kaikkein voimakkain haja-asutusalueen väestökato ajoittui 1980-luvulle. Väestö väheni 1980-luvulla yli prosentin vuosivauhtia kaikkiaan yhdeksän työssäkäyntialueen haja-asutusalueella, mutta 1990-luvulla väestö väheni näin nopeasti enää Savonlinnassa. Tästä poikkeuksena olivat Vaasa, Kokkola ja Raahen, joissa väestötappio keskittyi 1990-luvulle. Porissa, Kotkassa, Rovaniemellä, Seinäjoella, Raumalla ja Kemi–Torniossa vuosikymmenten kehityksessä ei ollut merkittävää eroa.

Viimeaikainen 2000–2005 kehitys haja-asutusalueilla osoittaa, että väestökasvu on eriytynyt

Helsingin ja Oulun voimakkaasti kasvaviin haja-asutusalueisiin, tyhjentyvien haja-asutusalueiden ympäröidessä yhä useampaa kaupunkiseutua (kuva 20). Helsingissä haja-asutusalueen väestökasvu 2000–2005 pysyi 1990-luvun vauhdissa ja oli yhtä nopeaa kuin väestökasvu koko työssäkäyntialueella. Oulussa kasvuvauhti on kohonnut verrattuna edellisiin vuosikymmeniin.

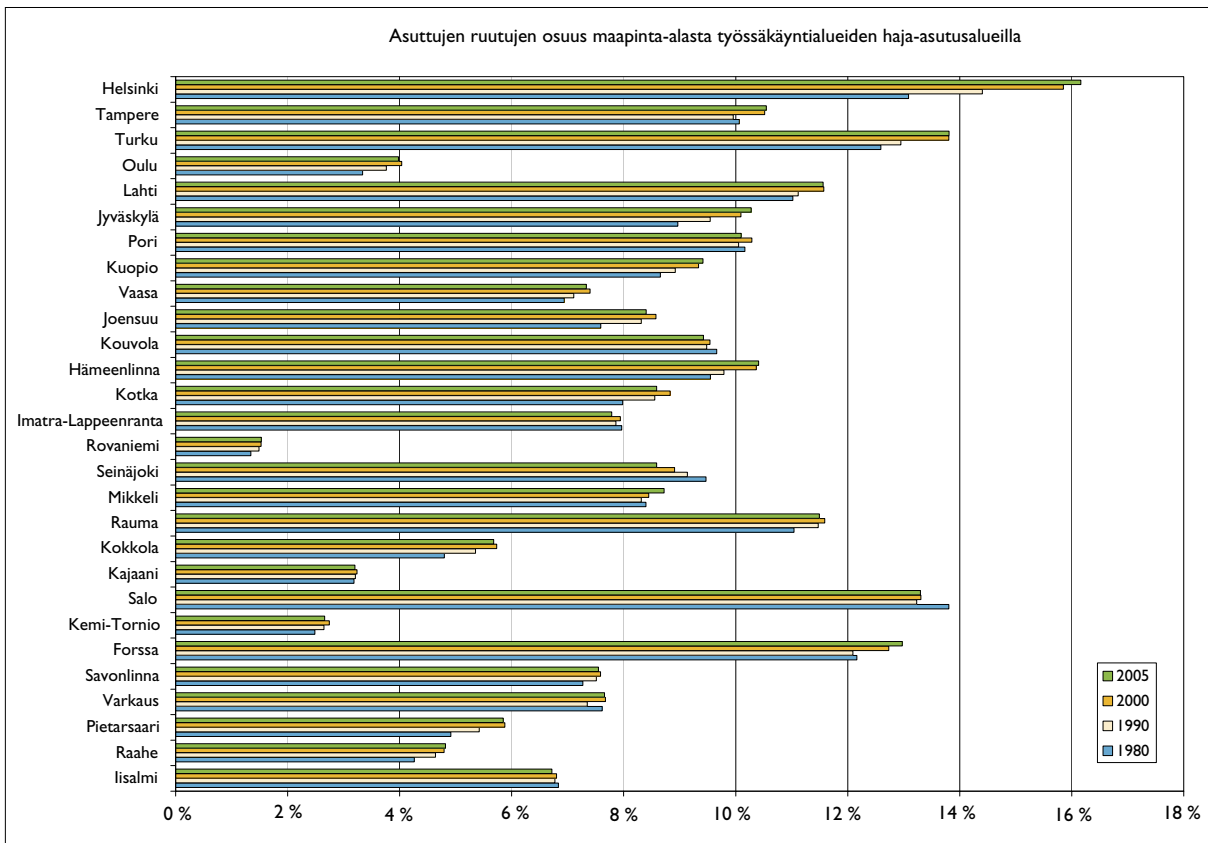
Tampereen, Turun, Jyväskylän, Kuopion, Pietarsaaren ja Forssan työssäkäyntialueilla haja-asutuksen väestömäärä pysyi ennallaan 2000–2005. Tämä siitäkin huolimatta, että Jyväskylässä ja Tampereella työssäkäyntialueen kokonaisväestö lisääntyi yli prosentin vuosivauhdilla. Forssaa lukuun ottamatta edellä mainitut haja-asutusalueet kasvoivat vielä 1990-luvulla.

Välillä 2000–2005 väestöään menettäneiden (yli 0,2 %/vuosi) haja-asutusalueiden määrä lisääntyi jo kahteenkymmeneen ja usealla alueella väestö väheni nopeammin kuin 1990-luvulla. Vielä 1980-luvulla selvästi kasvaneet Raahen ja Kokkolan haja-asutusalueet muuttuivat 2000-luvun alussa voimakkaan väestötappion alueiksi. Myös Rauman,

Kuva 22. Väestömuutos 2000–2005 Mikkelin työssäkäyntialueella 1 x 1 km ruuduissa.

Kemi-Tornion, Kotkan ja Rovaniemen haja-asutusalueilla päädyttiin selvästi aiempia vuosikymmeniä suurempaan väestötappioon. Väestötappioalueista ainoastaan Varkaudessa ja Mikkelissä (kuva 22) haja-asutuksen väestökato näyttää hiipumisen merkkejä, sillä väestötappio on jäänyt jo 1990-luvulta lähtien noin 0,4–0,6 prosenttiin vuodessa.

Asutun alueen pinta-ala haja-asutusalueella

Asutun alueen laajuus suhteessa koko työssäkäyntialueen haja-asutuksen pinta-alaan vaihteli vuonna 2005 Rovaniemen vajaasta kahdesta prosentista Helsingin reiluun 16 prosenttiin (kuva 23). Pohjoisilla alueellisesti laajoilla työssäkäyntialueilla asutun alueen osuus jäi pieneksi. Pohjoisin työssäkäyntialue, jossa yli kuusi prosenttia alueesta on asutettu oli Iisalmi (kuva 24). Helsingin lisäksi yhdeksällä työssäkäyntialueella haja-asutusalueen pinta-alasta yli 10 prosenttia oli asutettu. Etenkin Turun, Salon ja Forssan haja-asutusalueilla asutun alueen osuus oli huomattava.

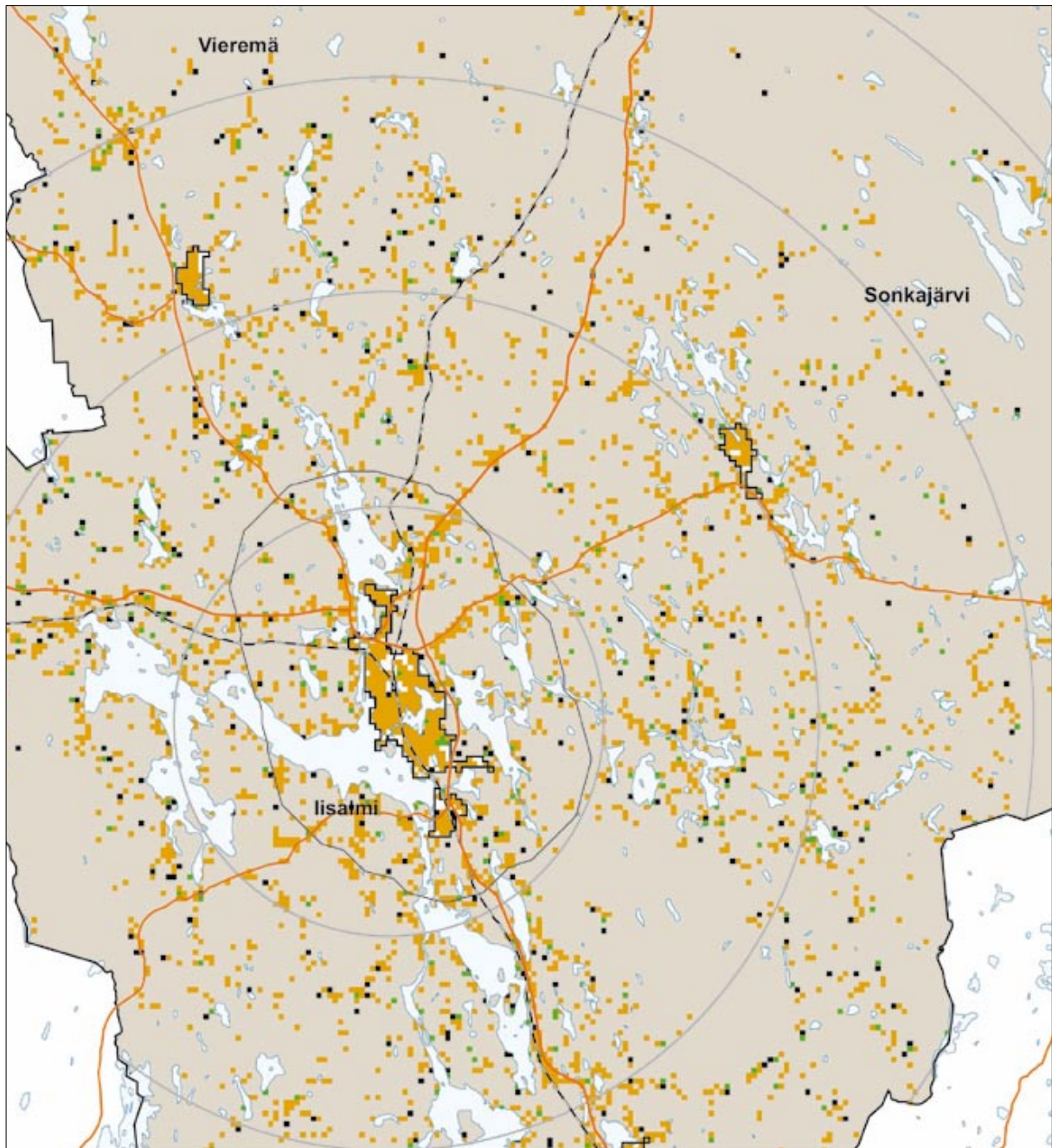
Asutun alueen pinta-ala laski selvemmin vain kolmen työssäkäyntialueen haja-asutusalueella 1980–2000. Nämä olivat Kouvola, Seinäjoki ja Salo, joissa kaikissa asutun alueen osuus on ollut suhteellisen korkea. Imatra–Lappeenrannassa, Mikkelissä, Varkaudessa ja Iisalmessa pinta-ala pysyi lähes samalla tasolla ja muissa asuttu alue laajeni. Voimakkaimmin asuttu alue laajeni Helsingin työssäkäyntialueella, jossa asutun alueen osuus on noussut 13 prosentista vajaaseen 16 prosenttiin 1980–2000.

Vuonna 2005 asutun alueen osuus haja-asutusalueesta oli vuotta 2000 pienempi kaikkiaan 18 työssäkäyntialueella vaikkakin muutos pysyi

Kuva 23. Asuttujen 250 x 250 metrin ruutujen maapinta-alan osuus kokonaisuusmaapinta-alasta työssäkäyntialueiden haja-asutusalueilla yhteensä 1980–2000. Vuoden 2005 osalta haja-asutusalue on rajattu vuoden 2005 taajamara-jauksen mukaan, muina vuosina on käytetty vuoden 2000 tilanteen mukaista haja-asutusaluetta. Tästä johtuen vuosien 2000 ja 2005 välistä muutosta ei voida arvioida kuvan perusteella vertailukelpoisesti aiempiin vuosiin.

useimmilla alueilla pienenä⁷. Useilla haja-asutusalueilla 1980–2000 aikana tapahtunut asutun alueen pinta-alan kasvu hiipui 2000-luvun alkupuolis-kolla. Kuitenkin Helsingin, Jyväskylän, Kuopion, Mikkelin ja Forssan työssäkäyntialueilla yhä suurempi osa haja-asutusalueesta oli asuttua vuonna 2005.

⁷ Vuoden 2005 tilannetta on tarkasteltu vuoden 2005 aluerajauksen mukaisesti. Erityisesti asuttuja ruutuja siirtyi haja-asutuksesta taajamaksi kun aluerajaus päivittyi vuoden 2005 aluerajaukseksi. Vuosien 2000 ja 2005 luvut ovat vertailukelpoisia, kun huomioidaan vertailun koskevan kyseisten vuosien haja-asutusalueita, jotka ovat alueeltaan erikokoisia.

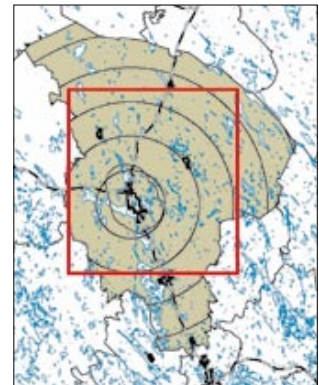

**Asutun alueen muutos osassa
lisälmen työssäkäyntialuetta
250 km x 250 m
ruuduissa 2000-2005**

- Taajama 2005
- Lievealue
- 10 km etäisyysvyöhykkeet
- Asuttu 2000-2005
- Asutettu 2000-2005
- Autioitunut 2000-2005
- Asumaton haja-asutusalue 2000-2005

0 5
Kilometriä

© YKR/SYKE © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MYY/06,
TH/TR, TK

Kuva 24. Asuttu alue ja sen muutos 2000–2005 lisälmen työssäkäyntialueella. Kartassa on käytetty 250 x 250 m ruutukokoa.

7 Väestömuutokset haja-asutusalueiden etäisyysvyöhykkeillä 1980–2000

Haja-asutusalueiden kokonaisväestö on vähentynyt suuressa osassa työssäkäyntialueita taajamien samalla kasvaessa. Haja-asutusalue koostuu kuitenkin erilaisista alueista, joiden kehitys on riippuvainen siitä, miten ne sijaitsevat yhtäältä valtakunnallisesti ja toisaalta työssäkäyntialueen sisällä. Vaikka työssäkäyntialueiden väestökasvu kohdistuu lähinnä taajamiin ja taajamien laajenemisalueille, myös haja-asutusalueilla on kasvavan kehityksen alueita.

Haja-asutusalueen sisäistä eriytymistä kasvaviin ja taantuviin alueisiin on seuraavassa tarkasteltu jakamalla alue etäisyysvyöhykkeisiin. Etäisyysvyöhykkeet on muodostettu kymmenen kilometrin välein laskettuna kaupunkiseutujen toiminnallisista keskipisteistä. Ne kuvaavat siis haja-asutuksen keskustaetäisyyttä. Eri työssäkäyntialueiden etäisyysvyöhykkeiden keskinäisissä vertailussa on huomioitava erikokoiset ja -muotoiset alueet. Esimerkiksi Helsingin työssäkäyntialueen lievealueet ovat pinta-alaltaan samaa kokoluokkaa kuin Salon koko työssäkäyntialue.

Kaupunkiseudun taajamaa ympäröivää aluetta on tarkasteltu lievealueen avulla, joka on muodostettu etäisyysvyöhykkeenä taajaman reunasta. Tämän vyöhykkeen ympäriltä alkavat kaupunkiseudun ulkopuolisen haja-asutuksen vyöhykkeet. Valtaosassa työssäkäyntialueita lievealue vastaa 0–10 kilometrin etäisyysvyöhykettä, mutta suurimmilla alueilla se ulottuu jopa 30 kilometrin päähän.

Tässä kappaleessa on keskitytty pitkän aikavälin muutokseen 1980–2000 sekä 1980- ja 1990-lukujen eroihin. Aluejakona käytetty vuoden 2000 tilanteen mukainen haja-asutusalue antaa vertailukelpoisesti samalla alueella tapahtuneen muutoksen vuosilta 1980–2000. Viimeaikaista muutosta tarkastellaan vuoden 2005 aluerajauksen mukaan, joten sitä käsitellään erikseen kappaleessa 8, jossa viimeaikainen kehitys on myös suhteutettu pitkän aikavälin kehitykseen.

7.1

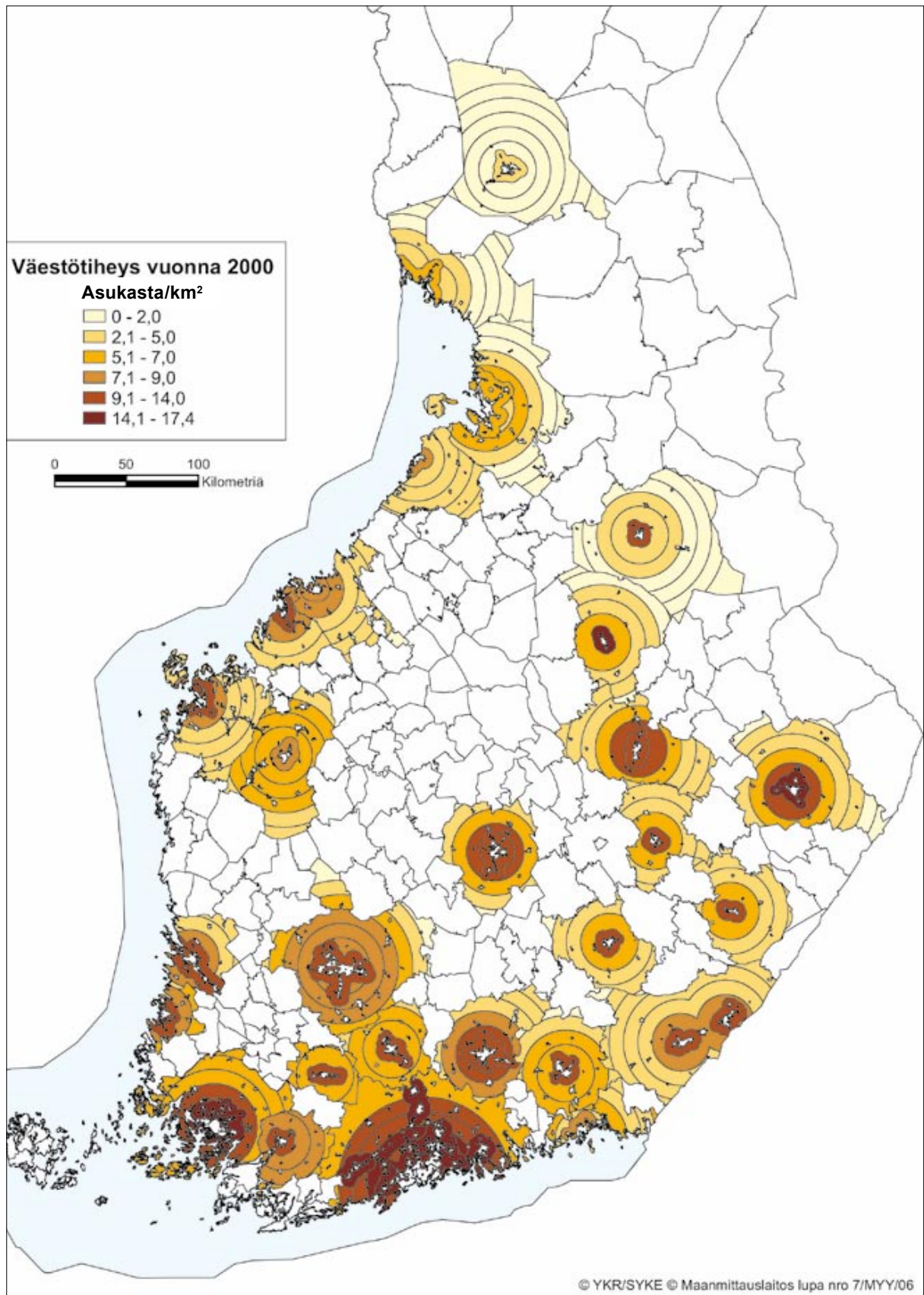
Etäisyysvyöhykkeiden asukastiheys 2000

Vuonna 2000 lievealueiden väestötiheys oli tarkastelluilla 28 työssäkäyntialueella yhteensä 11 as/km². Helsingin, Turun, Joensuun ja Iisalmen lievealueilla asukastiheys ylitti 14 asukasta neliökilometrillä (kuva 25). Erityisen harvaa asutus oli pohjoisten kaupunkiseutujen lievealueilla, Rovaniemellä, Kemi–Torniossa ja Oulussa. Muualla Suomessa vain Kokkolassa, Raahessa, Kotkassa ja Seinäjoella lievealueen asukastiheys jäi alle 9 asukkaaseen neliökilometrillä.

Lievealuetta ympäröivällä haja-asutusalueella 20 kilometriin asti väestötiheys oli vuonna 2000 keskimäärin 6,6 asukasta neliökilometrillä. Tämä vyöhyke kuvaa hyvin pienten ja keskisuurten työssäkäyntialueiden lievealuetta ympäröivää haja-asutusvyöhykettä. Suurten työssäkäyntialueiden (Helsinki, Tampere, Turku, Oulu) osalta tämän alueen pinta-ala jäi pieneksi, sillä lievealue ulottuu niissä yli 20 kilometrin etäisyyteen.

Alle 20 kilometrin etäisyysvyöhyke oli erityisen tiheään asuttu Joensuussa, jossa vyöhyke on pinta-alaltaan suuri asukastiheyden ylittäessä silti 10 asukasta neliökilometrillä. Myös Kuopiossa, Jyväskylässä ja Lahdessa lievealueen ympärillä oli melko tiheään asuttu vyöhyke (yli 9 asukasta/km²). Rovaniemellä harvaan asuttu haja-asutus alkaa heti lievealueen ulkopuolelta.

Haja-asutusalueen 20–30 kilometrin etäisyysvyöhykkeellä asukastiheys oli työssäkäyntialueilla keskimäärin 5 asukasta neliökilometrillä vuonna 2000. Tämä etäisyysvyöhyke muodostaa ensimmäisen lievealuetta ympäröivän vyöhykkeen Tampereen, Turun ja Oulun kaupunkiseutujen ympärille. Helsingissä tämänkin vyöhykkeen pinta-ala jäi pieneksi.

Kuva 25. Väestötiheys työssäkäyntialueiden haja-asutusalueiden etäisyysvyöhykkeillä vuonna 2000.

Turussa 20–30 km etäisyysvyöhykkeen asukastiheys ylitti 10 as/km², joka vastaa useimpien kaupunkiseutujen lievealueiden asukastiheyttä. Tampereella tämän vyöhykkeen asukastiheys jäi hieman Turkuun pienemmäksi reiluun kahdeksaan asukkaaseen neliökilometrillä. Lahdessa ja Salossa 20–30 kilometrin etäisyydelle muodostui jo toinen varsin tiheästi asuttu etäisyysvyöhyke kaupunkiseudun ympärille. Pohjoisten työssäkäyntialueiden asukastiheys oli tälläkin vyöhykkeellä muita alempi, mutta Oulun osalta tiheys vastasi alueiden keskitasoa.

Helsingin työssäkäyntialueella haja-asutusalueen 30–40 kilometrin etäisyysvyöhykkeellä väestötiheys oli jopa korkeampi kuin lievealueella. Työssäkäyntialueilla keskimäärin tämän vyöhykkeen asukastiheys oli 4 as/km², mutta Helsingissä tiheys ylitti 17 as/km². Tampereella haja-asutusalueen asutus pysyi yli 7 asukkaassa neliökilometrillä aina 40 kilometriin asti. Kemi–Torniossa ja Kajaanissa 30 kilometrin jälkeen alkaa harvaan asuttu haja-asutusalue, jossa väestötiheys jäi alle 2 as/km².

Helsingin työssäkäyntialueen haja-asutusalueella 40–50 kilometrin päässä keskustasta asui kaksitoista ja 50–60 kilometrin etäisyydellä vielä noin kymmenen asukasta neliökilometrillä. Asutus oli Helsingin työssäkäyntialueella 60 kilometriin asti tiheämpää kuin useimpien kaupunkiseutujen lievealueilla. Myös Turussa uloimpien vyöhykkeiden asukastiheys oli noin 5 asukasta neliökilometrillä.

Ulommat etäisyysvyöhykkeet yli 50 kilometrin etäisyydellä keskustasta ovat Helsingin ja Turun työssäkäyntialueita lukuun ottamatta selkeitä reuna-alueita, jotka muodostuvat työssäkäyntialueiden reunakuntien reunoille. Useilla alueilla näiltä vyöhykkeiltä on lyhyempi matka jonkin toisen kaupunkiseudun keskustaan.

7.2

Väestömuutokset etäisyysvyöhykkeillä 1980–2000

Kuvissa 26–31 on esitetty väestön keskimääräinen vuosimuutos työssäkäyntialueiden haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeillä alkaen lievealueelta. Kaavioissa keskimääräinen vuosimuutos on laskettu vuosikymmenittäin sekä lisäksi koko 20 vuoden seurantajaksoille. Vuosimuutoksen avulla voidaan vertailla kehitystä eri mittaisilla aikajaksoilla, joten myöhemmin esitetty vuosien 2000–2005 muutos on tältä osin vertailukelpoinen tässä esitettyihin tuloksiin.

Lievealue

Lievealueen väestö väheni 1980-luvulla kymmenellä ja 1990-luvulla seitsemällä työssäkäyntialueella (kuva 26). Pääsääntöisesti muutosvauhti oli 1980-luvulla 1990-lukua voimakkaampaa sekä kasvavilla että supistuvilla lievealueilla. Kaikkiaan yhdeksän lievealuetta ylsi yli prosentin vuosikasvuun 1980-luvulla. 1990-luvulla voimakkaimmin kasvoivat suurimpien kaupunkiseutujen lievealueet ja yli prosentin kasvuun ylsi enää viisi aluetta.

Koko kahdenkymmenen vuoden jaksolla voimakkaimmin kasvoivat Oulun, Joensuun, Pietarsaaren ja Raahen lievealueet. Länsirannikon kaupunkiseutujen lievealueiden voimakas kasvu tapahtui pääsääntöisesti 1980-luvulla. Vielä 1980-luvulla Iisalmen ja Kajaanin lievealueilla väestömäärä oli kasvussa, vaikka itäisen Suomen haja-asutusalueet ovatkin olleet pääsääntöisesti väestötappioalueita.

Lievealueen asukasmäärä laski 1980-luvulla voimakkaimmin Imatra–Lappeenrannassa, Varkaudessa ja Kouvolassa joissa väestö väheni yli prosentin vuodessa. Vastaavasti 1990-luvulla lievealueen väestö väheni nopeimmin Porissa ja Raumalla.

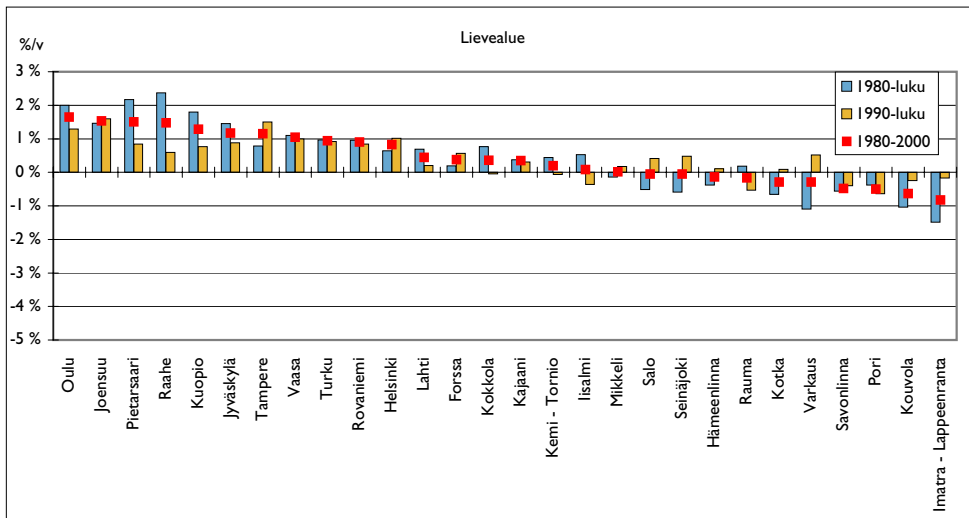
Helsingissä, Tampereella, Joensuussa ja Forssassa lievealueen kasvu kiihtyi 1990-luvulla. Esimerkiksi Tampereen lievealueen väestö kasvoi 1990-luvulla yli kaksinkertaisesti verrattuna 1980-lukuun. Tähän tulokseen on tosin vaikutusta sillä, että tarkastelussa aluejako pysyy samana (ks. alaviite 2).

Alle 20 km etäisyysvyöhyke

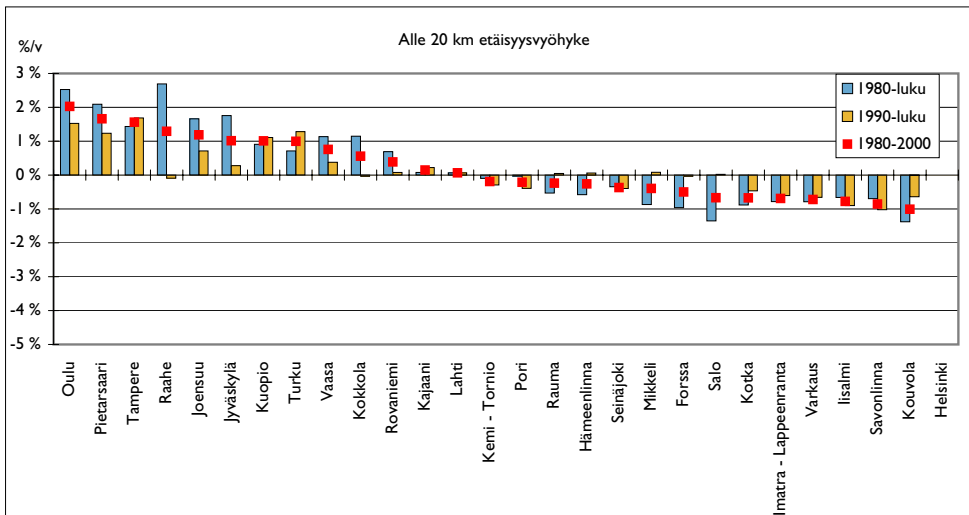
Alle 20 kilometrin etäisyysvyöhyke muodostaa pienillä ja keskisuurilla työssäkäyntialueilla ensimmäisen lievealueen ulkopuolisen haja-asutusvyöhykkeen. Vyöhykkeen väestökehitys oli 20 vuoden seurantajaksoilla positiivista vajaan puolella työssäkäyntialueista voimakkaimman kasvun kohdentuessa samoille työssäkäyntialueille, joissa myös lievealueen kasvu oli suurinta (kuva 27).

Tämän vyöhykkeen kehitys oli 1980-luvulla 1990-lukua selvemmin eriytynyt kasvaviin ja supistuviin työssäkäyntialueisiin. 1980-luvulla voimakkaimman kasvun alueilla etäisyysvyöhykkeen väestön vuosikasvu ylitti kaksi prosenttia, kun taas voimakkaimmin supistuneilla vyöhykkeillä väestö väheni yli prosentin vuosivauhdilla. Vastaavasti 1990-luvulla vyöhykkeen väestömuutos pysyi usealla työssäkäyntialueella varsin pienenä. Yhdeksällä työssäkäyntialueella vuosimuutos oli alle 0,1 prosenttia.

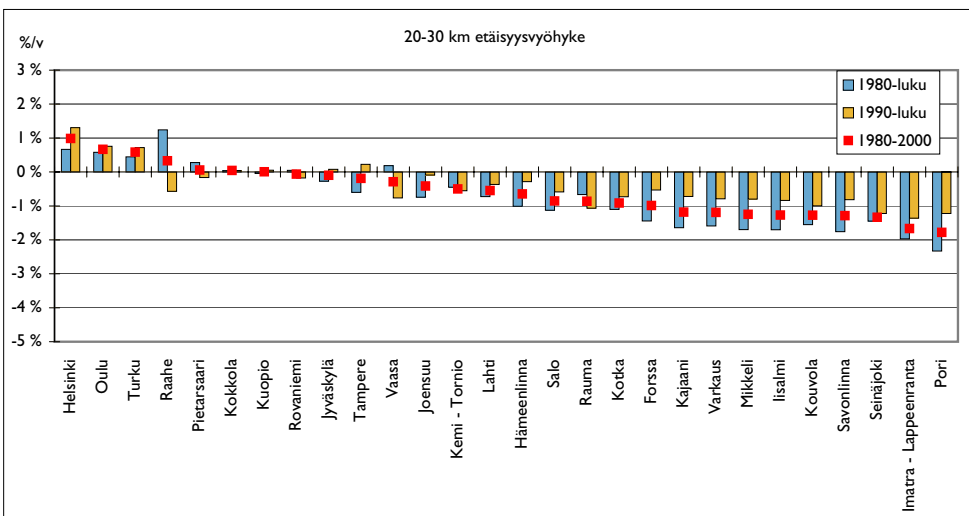
Salossa, Forssassa, Mikkelissä, Raumalla ja Hämeenlinnassa etäisyysvyöhykkeen 1980-luvun melko voimakas väestökato pysähtyi 1990-luvulla.

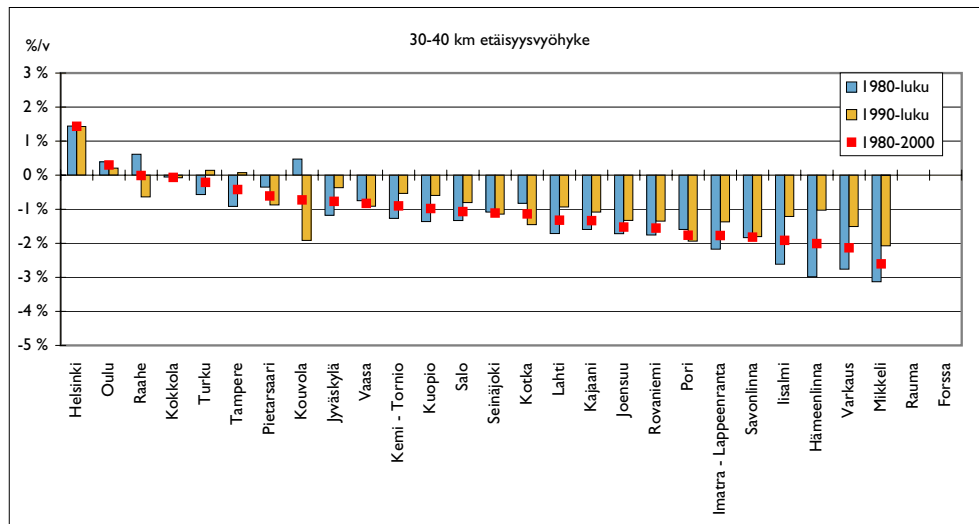
Kuva 26. Väestön keskimääräinen vuosimuutos 1980- ja 1990-luvuilla työssäkäyntialueiden kaupunkiseutujen lievealueilla. Työssäkäyntialueet on järjestetty 1980–2000 kokonaisuutoksen mukaan.

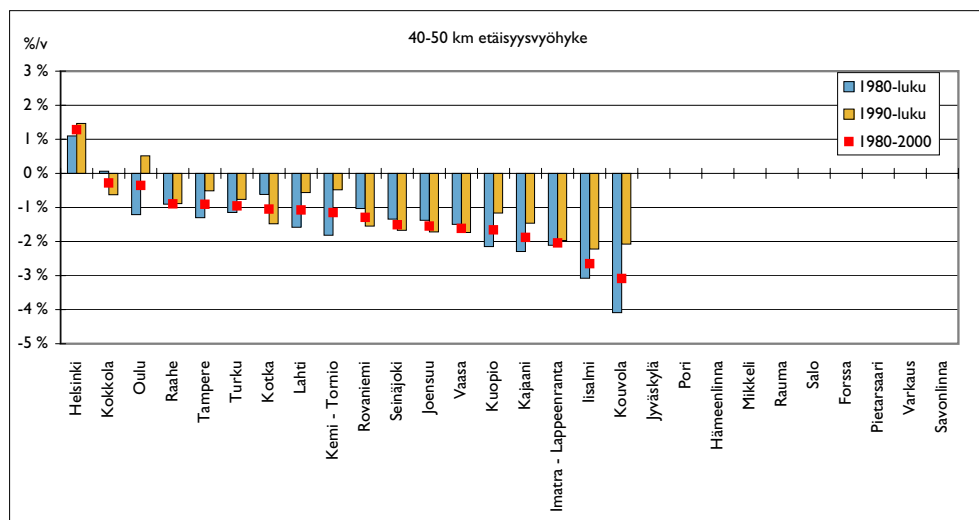
Kuva 27. Väestön keskimääräinen vuosimuutos 1980- ja 1990-luvuilla työssäkäyntialueiden haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeellä alle 20 km. Työssäkäyntialueet on järjestetty 1980–2000 kokonaisuutoksen voimakkuuden mukaan.

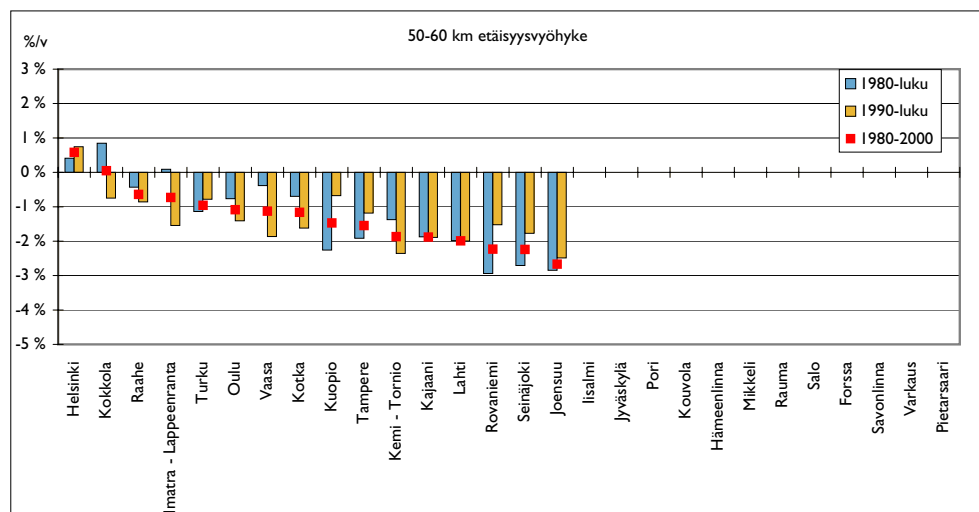
Kuva 28. Väestön keskimääräinen vuosimuutos 1980- ja 1990-luvuilla työssäkäyntialueiden haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeellä 20–30 km. Työssäkäyntialueet on järjestetty 1980–2000 kokonaisuutoksen voimakkuuden mukaan.

Kuva 29. Väestön keskimääräinen vuosimuutos 1980- ja 1990-luvuilla työssäkäyntialueiden haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeellä 30–40 km. Työssäkäyntialueet on järjestetty 1980–2000 kokonaismuutoksen voimakkuuden mukaan⁸.

Kuva 30. Väestön keskimääräinen vuosimuutos 1980- ja 1990-luvuilla työssäkäyntialueiden haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeellä 40–50 km⁹. Työssäkäyntialueet on järjestetty 1980–2000 kokonaismuutoksen voimakkuuden mukaan.

Kuva 31. Väestön keskimääräinen vuosimuutos 1980- ja 1990-luvuilla työssäkäyntialueiden haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeellä 50–60 km. Työssäkäyntialueet on järjestetty 1980–2000 kokonaismuutoksen voimakkuuden mukaan.

⁸ Kouvola 30–40 kilometrin etäisyysvyöhykkeellä sijaitsee Vekarajärven varuskunta, jonka väestömuutokset ovat aiheuttaneet valtaosan kaaviossa näkyvästä vaihtelusta.

⁹ Porin, Hämeenlinnan, Rauman ja Forssan työssäkäyntialueet eivät ulotu tälle vyöhykkeelle. Lisäksi Jyväskylässä, Mikkeliissä, Salossa, Pietarsaareissa, Savonlinnassa ja Varkaudessa tämän vyöhykkeen pinta-ala jää alle 100 km²:n tai asukkaita on seurantajakson aikana alle sata. Useilla työssäkäyntialueilla tämä alkaa olla jo työssäkäyntialueen ulko-reunaa.

Vastaavasti Iisalmessa, Savonlinnassa, Seinäjoella ja Kemi-Torniossa väestön väheneminen kiihtyi verrattuna edellisen vuosikymmenen kehitykseen. Tampereen, Kuopion ja Turun työssäkäyntialueilla tämän etäisyysvyöhykkeen jo 1980-luvulla alkanut selkeä kasvu kiihtyi 1990-luvulla, kun muilla 1980-luvulla voimakkaasti kasvaneilla alueilla kasvu taittui hitaammaksi.

20-30 km etäisyysvyöhyke

Tampereella, Turussa ja Oulussa etäisyysvyöhyke 20-30 kilometrin etäisyydellä keskustasta muodostaa ensimmäisen selkeän kaupunkiseudun lievealuetta ympäröivän yhtenäisen vyöhykkeen. Helsingissä tämänkin vyöhykkeen pinta-ala jäi pieneksi. Muilla työssäkäyntialueilla tämä etäisyysvyöhyke sijaitsee jo varsin etäällä kaupunkiseudun keskustajamasta.

Kuvassa 28 näkyy, että 20–30 kilometrin etäisyysvyöhyke kasvoi koko seurantajakson ajan merkittävästi vain suurilla Helsingin, Oulun ja Turun työssäkäyntialueilla. Suurimmassa osassa työssäkäyntialueita tämä vyöhyke oli selkeästi väestötappioaluetta. Voimakkain väestökato kuitenkin painottui useimmilla alueilla 1980-luvulle ja hidastui 1990-luvulla.

Pohjanlahden rannikkokaupunkien haja-asutusalueen kasvu ulottui 1980-luvulla 20–30 kilometriin asti, mutta 1980-luvun kasvu kääntyi kuitenkin 1990-luvulla laskuksi. Selkeä kasvu rajoittui 1990-luvulla enää neljälle suurimmalle työssäkäyntialueelle, joissa vyöhykkeen suhteellinen sijainti oli edullisempi.

Yli 30 km etäisyysvyöhykkeet

Kun haja-asutusalueella siirrytään kauemmaksi kaupunkiseudusta, löytyi yhä harvemmalta työssäkäyntialueelta vyöhykkeitä, joissa väestömäärä kasvoi 1980–2000. Haja-asutusalueet, joista on yli 30 kilometriä lähimpään suurempaan keskuksen olivat pääsääntöisesti voimakkaan väestötappion alueita (kuva 29).

Kuntarajoihin pohjautuvien työssäkäyntialueiden uloimmat vyöhykkeet jäävät useilla alueilla repaleisiksi eivätkä muodosta yhtenäistä aluetta. Pinta-alaltaan suurten työssäkäyntialueen reunoilla yli 50 kilometrin vyöhykkeillä on myös alueita, jotka ovat toiminnallisesti suuntautuneet toiseen kaupunkiseutuun.

Pienemmillä työssäkäyntialueilla yli 30 kilometrin etäisyysvyöhykkeet olivat voimakkaan väestötappion alueita. Merkittävimminä poikkeuksina olivat länsirannikon pienet työssäkäyntialueet, joissa haja-asutuksen väestötappiot pysyivät pie-

nenä myös etäämpänä keskustasta. Sen sijaan Mikkelissä ja Hämeenlinnassa 30–40 kilometrin etäisyysvyöhykkeeltä katosi 1980-luvulla yli neljännes väestöstä, Varkaudessa, Iisalmessa ja Imatra–Lappeenrannassa yli viidennes. Useimmilla alueilla väestön väheneminen oli 1990-luvulla hillitympää kuin edellisellä vuosikymmenellä, mutta jatkui silti voimakkaana.

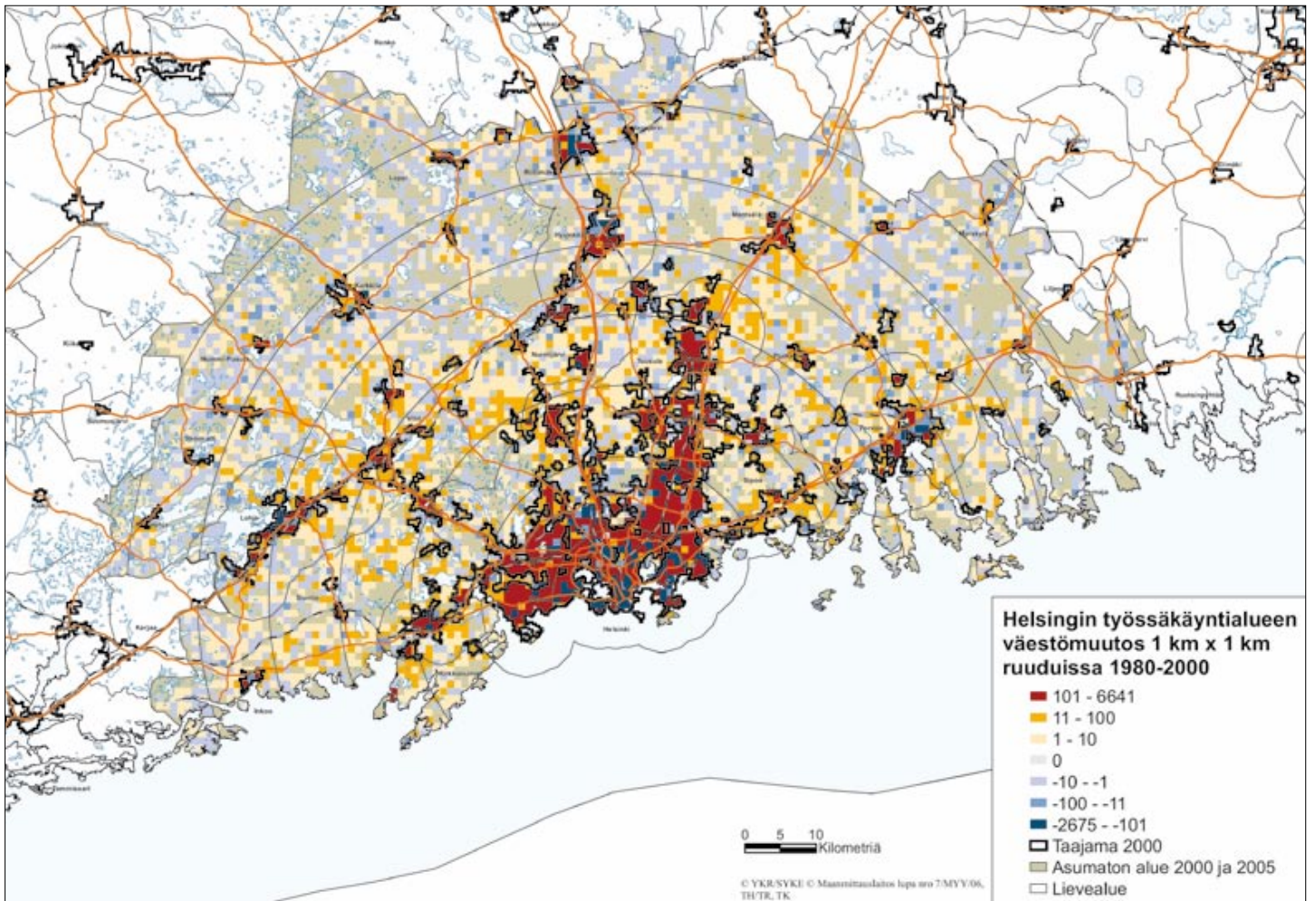
Useimpien työssäkäyntialueiden reunoilla väestö vähentyi 1980-luvulla selvästi yli prosentin vuosivauhdilla. Vaikka väestökato hidastui huomattavasti pahimmilla väestötappioalueilla Iisalmessa, Imatra–Lappeenrannassa ja Kouvolassa, näiden työssäkäyntialueiden reuna-alueilta katosi edelleen noin viidennes asukkaista 1990-luvulla.

Tampereella ja Turussa väestökasvu ei vielä 1980-luvulla yltänyt yli 30-40 kilometrin etäisyysvyöhykkeelle, mutta 1990-luvulla kasvualue laajeni tälle etäisyydelle. Etäämpänä väestön väheneminen jatkui, mutta hidastui hieman 1990-luvulla. Huomattavaa on, että esimerkiksi Tampereen, Turun, Kuopion ja Joensuun työssäkäyntialueilla 40-50 kilometrin vyöhyke on ollut suhteellisen tiheästi asuttua aluetta, joten noin 1–2 prosentin vuosivauhdilla supistunut väestö merkitsi sitä, että kultakin hävisi 1980-luvulla 500–1000 asukasta (kuva 30).

Helsingin lisäksi vain Oulun työssäkäyntialueella kasvu ulottui koko 20 vuoden seurantajaksoilla 30–40 kilometrin etäisyysvyöhykkeille. Helsinki jäi ainoaksi kasvavaksi alueeksi 40–50 ja 50–60 kilometrin vyöhykkeillä (kuvat 30 ja 31). Kasvun raja tuli Helsingissäkin vastaan 60 kilometrissä, jota etäisemmällä alueilla väestömäärä oli laskussa 1980–2000 (kuva 32).

Helsingin työssäkäyntialueella 30–40 kilometrin etäisyydellä sijaitsevien haja-asutusalueiden väestömäärä kasvoi 1980–2000 tasaisesti 1,4 prosentin vuosivauhdilla kaikkiaan yli 30 prosenttia. 40–50 kilometrin etäisyydellä kasvu jopa kiihtyi 1990-luvulla verrattuna 1980-lukuun. Vyöhykkeen väkiluku kasvoi 1990-luvulla noin 1300 asukkaalla eli 16 prosentilla vuosikasvun ollessa jopa hieman voimakkaampaa kuin sisemmällä 30–40 kilometrin etäisyysvyöhykkeellä.

Helsingin työssäkäyntialueen 50–60 kilometrin etäisyysvyöhyke kasvoi sekä 1980- että 1990-luvulla. Yli 60 kilometrin etäisyydellä väestö väheni 1980-luvulla kaikkiaan yli 800 asukkaalla, joka oli noin 5 prosenttia alueen väestöstä. 1990-luvulla väestö väheni työssäkäyntialueen ulkoreunalla enää yhden prosentin.

Kuva 32. Väestömuutos 1980–2000 Helsingin työssäkäyntialueella 1 km x 1 km ruuduissa.

Väestömuutosten kokonaiskuva 1980–2000

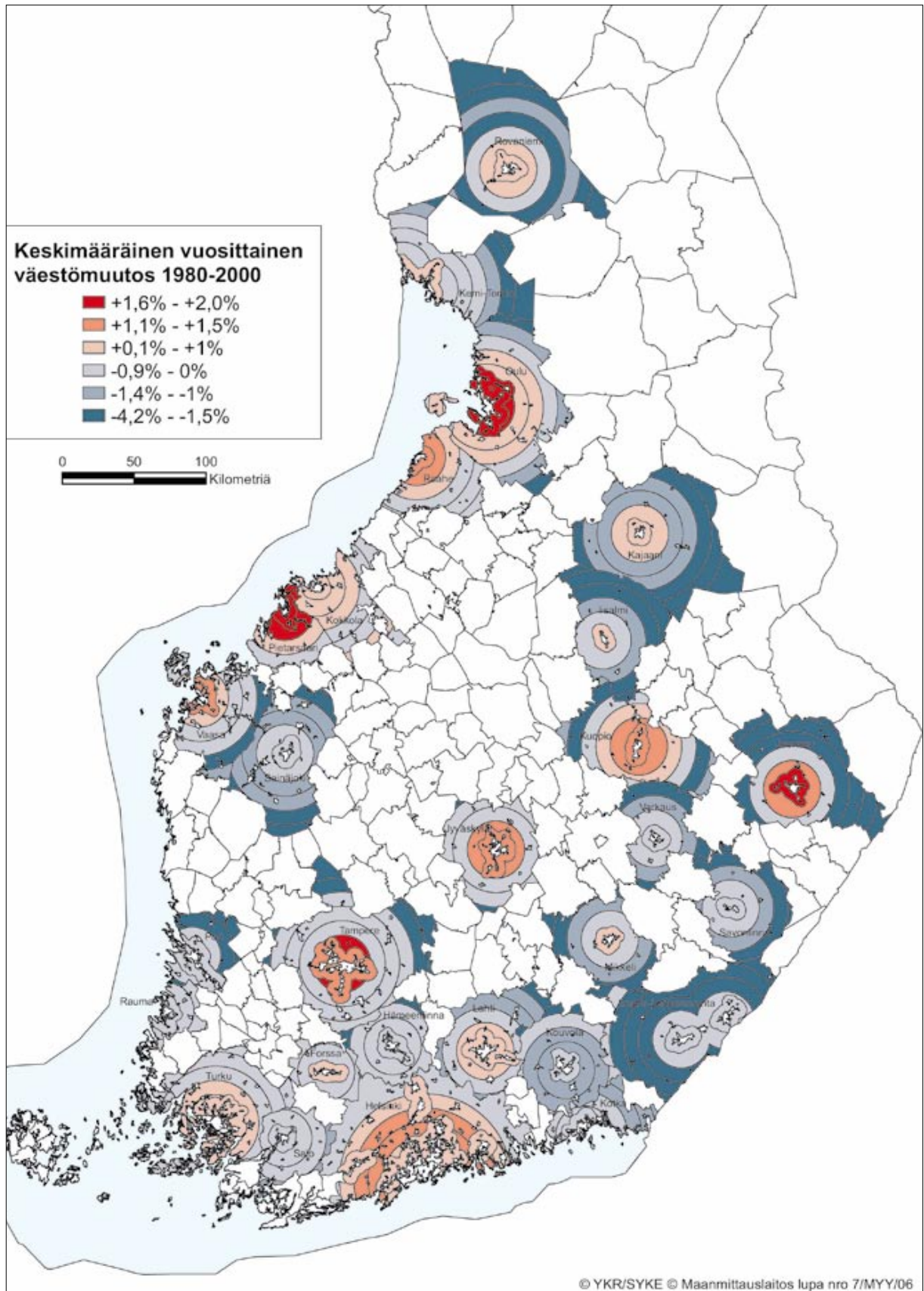
Suhteellisesti voimakkaimmin haja-asutusalueen väestö väheni 1980–2000 akselilla Kouvola, Imatra–Lappeenranta, Savonlinna, Varkaus (kuva 33). Näiden lisäksi haja-asutusväestö väheni tuntuvasti Iisalmen ja Seinäjoen työssäkäyntialueilla, joiden haja-asutusalueet ovat olleet suhteellisen tiheästi asuttuja. Itäisen Suomen työssäkäyntialueista vain Kuopion ja Joensuun haja-asutusalueen väestötappio jäi pieneksi, muissa väestö on vähentynyt kahdessakymmenessä vuodessa yli 15 prosentilla. Länsirannikolla ainoastaan Porin työssäkäyntialueen haja-asutusväestö väheni yli 10 prosentilla.

Haja-asutuksen vyöhykkeiden väestökehitystä 1980- ja 1990-luvuilla voidaan tarkastella sen mukaan miten laajalle alueelle kaupunkiseutujen ympärille kasvualueet leviävät. Erillisinä kehitysuuntina voidaan nähdä 1. Helsingin työssäkäyntialueen kehitys, 2. usean kasvuvyöhykkeen alueet, 3. suppean kasvun alueet, sekä 4. täysin taantuvan haja-asutuksen alueet.

1980-luvulla Helsingin työssäkäyntialueella vyöhykkeiden kasvu ulottui lievealueelta 60 kilometriin asti (kuva 34). Pohjanlahden rannikko-

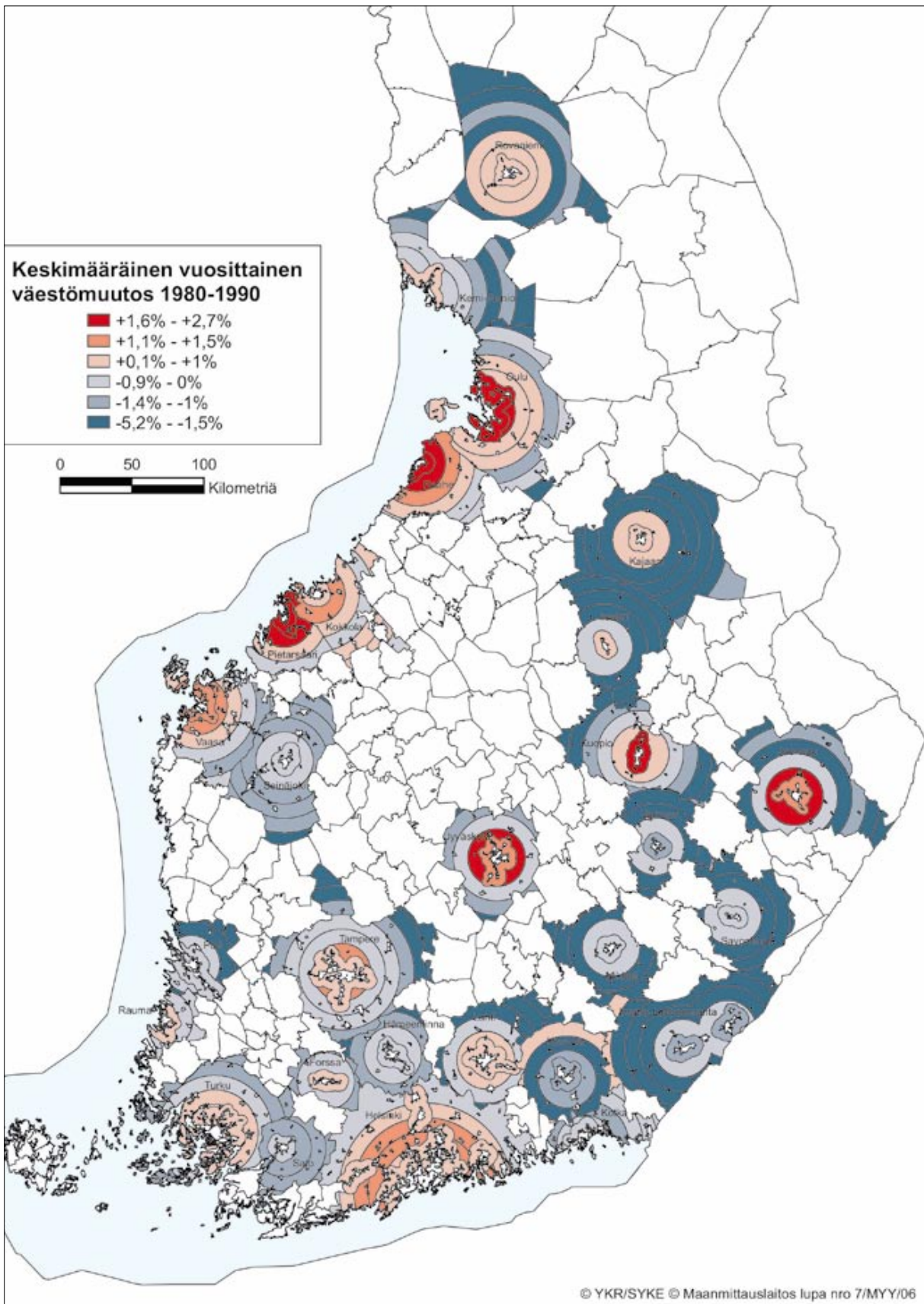
kaupunkien ja Rovaniemen työssäkäyntialueilla lievealueen ympärillä oli useampi kasvuvyöhyke, eli haja-asutusalue kasvoi laajalla alueella kaupunkiseudun ulkopuolella. Vielä 80-luvulla Tampereen, Turun, Jyväskylän ja Kuopion yliopistokaupungit olivat suppean kasvun alueita, sillä haja-asutuksen kasvualue ulottui vain lievealueelle ja sitä ympäröivälle vyöhykkeelle. Myös usealla pienemmällä työssäkäyntialueella haja-asutus kasvoi vain aivan keskusta-alueen ympärillä. Täysin taantuvan haja-asutuksen alueilla väestö väheni myös kaupunkiseudun lievealueelta. Näitä alueita oli 1980-luvulla kymmenen eri puolilla Suomea, mutta pääsääntöisesti Etelä-Savossa, Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa.

1990-luvulla Helsingin työssäkäyntialueen haja-asutuksen kasvu ulottui yhä 50–60 kilometrin vyöhykkeelle asti (kuva 35). Muutoksena 1980-luvun kehitykseen useamman kasvuvyöhykkeen alueet eivät Oulua lukuun ottamatta enää sijainneet Pohjanlahden rannikolla, vaan suurimpien yliopistokaupunkien ympärillä. Yhä useammalla työssäkäyntialueella haja-asutusalueen kasvuvyöhyke jäi suppeaksi. Täysin taantuvan haja-asutuksen alueita oli 1990-luvulla kuusi.

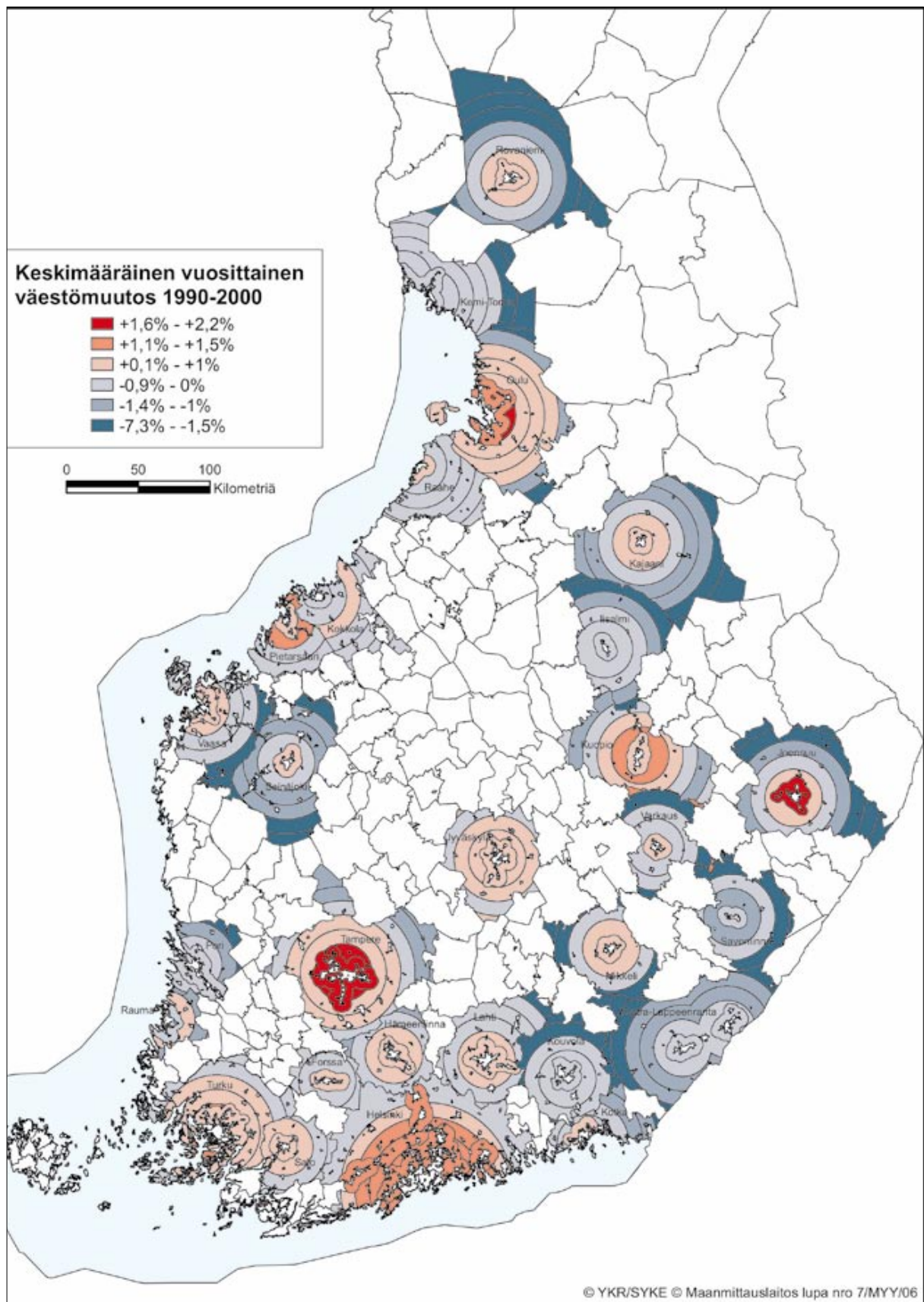

Kuva 33. Työssäkäyntialueiden haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeiden väestömuutos 1980–2000¹⁰.

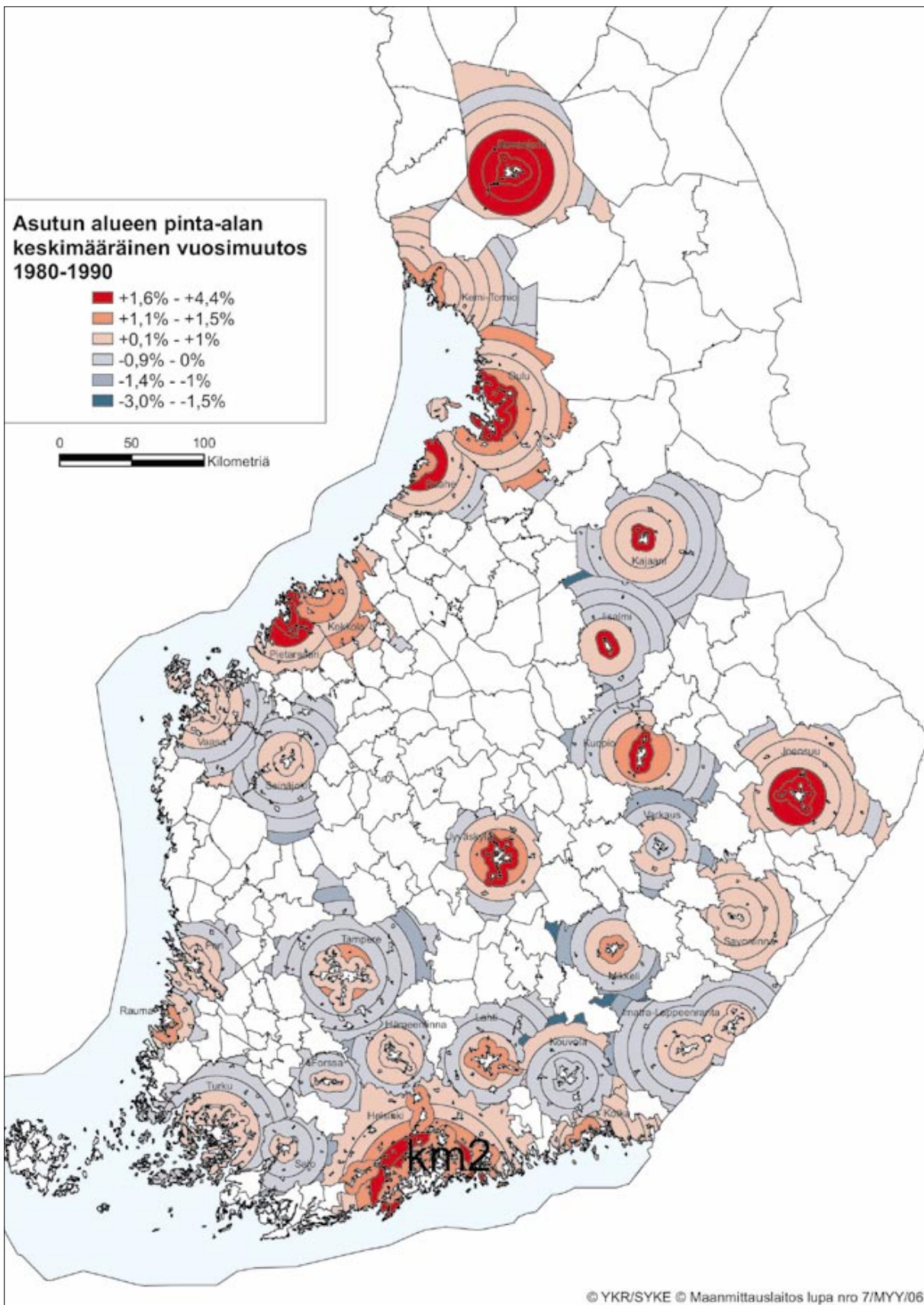
¹⁰ Vuosien 2000–2005 vastaavat muutokset on esitetty kappaleessa 8.

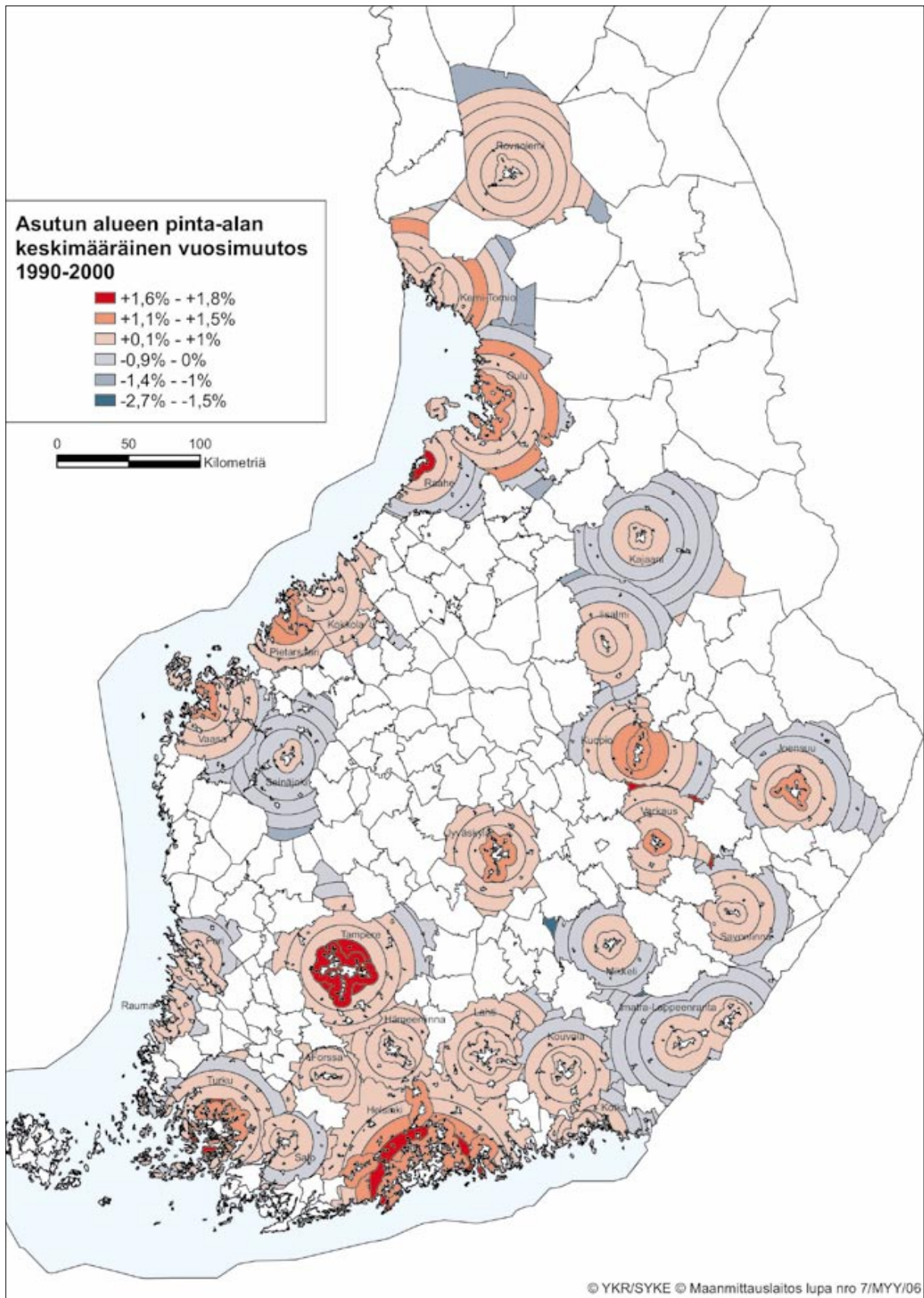
Kuva 34. Työssäkäyntialueiden haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeiden väestömuutos 1980-1990

Kuva 35. Työssäkäyntialueiden haja-asutuksen etäisyysohjekkeiden väestömuutos 1990–2000.

Kuva 36. Asutun alueen pinta-alan muutos 1980–1990 työssäkäyntialueiden haja-asutusalueiden etäisyysohykkeillä.

Kuva 37. Asutun alueen pinta-alan muutos 1990–2000 työssäkäyntialueiden haja-asutusalueiden etäisyydsvyöhykkeillä.

Asutun alueen pinta-alan muutos etäisyysvyöhykkeillä 1980–2000

Huolimatta väestömäärän vähenemisestä useimpien työssäkäyntialueiden haja-asutusalueilla, asutun alueen koko kasvoi lähes kaikilla tarkastelluilla työssäkäyntialueilla 1980–2000. Asuttujen ruutujen määrä laski vain Kouvolan, Seinäjoen ja Salon työssäkäyntialueiden haja-asutusalueilla, joissa kaikissa asutun alueen pinta-ala on perinteisesti ollut suhteellisen korkea. Asutun alueen laajentuminen merkitsee sitä, että asumattomia ruutuja asutettiin enemmän kuin asuttuja ruutuja autioitui. Haja-asutusalueiden asutun alueen pinta-ala kasvoi valtaosassa työssäkäyntialueita, vaikka väestömäärä olisikin pienentynyt.

Lievealueilla asutun alueen pinta-ala kasvoi pääsääntöisesti sekä 1980- ja 1990-luvulla, vain Kouvolassa ja Varkaudessa alue pieneni 1980-luvulla (kuva 36). Asutun alueen pinta-ala lisääntyi 1980-luvulla erityisesti pohjoisten työssäkäyntialueiden haja-asutusvyöhykkeillä kymmenien kilometrien päähän. Asutun alueen pinta-alan kasvua ulottui useimmilla työssäkäyntialueilla kauemmaksi kuin väestökasvu. Eteläisessä Suomessa sitä vastoin 1980-luvun aikana asutuksen alueellinen leviäminen keskittyi kaupunkiseutujen ympärille lukuun ottamatta Helsingin ja Kotkan työssäkäyntialueita, joissa kasvua tapahtui koko alueella.

1990-luvulla asuttu alue laajeni kaupunkiseutu- ja ympäröivillä vyöhykkeillä lähes kaikkialla (kuva 37). Ainoastaan Seinäjoella kasvu ulottui vain lievealueelle. Useimmilla alueilla asuttu alue laajeni vielä yli 20 kilometrin etäisyysvyöhykkeillä. Esimerkiksi Helsingin ja Tampereen välisellä alueella asuttu alue laajeni koko haja-asutusalueella vaikka työssäkäyntialueiden reunoilla väestömäärä vähenikin.

Seurantajaksolla 1980–2000 väestön väheneminen haja-asutuksen vyöhykkeiltä ei kaikilla alueilla johtanut autioitumiseen. Asutun alueen pinta-ala supistui vain muutamalla työssäkäyntialueella ja uloimmilla reuna-vyöhykkeillä. Väestön väheneminen näkyi asutun pinta-alan supistumisena suuressa osassa Seinäjoen, Salon, Kajaanin, Iisalmen ja Imatra–Lappeenrannan haja-asutusalueita. Sitä vastoin useilla kaupunkiseutu- ja ympäröivillä väestökatoalueilla yhä pienempi väestöpohja asuttaa aiempaa laajemman alueen eli harventumisen lisäksi haja-asutus myös sijaitsee aiempaa hajanaisemmin.

8 Haja-asutusalueiden eriytyvä kehitys – 2000-luvun kehityssuunnat

Vuosien 1980–2000 tarkastelu osoitti, että työssäkäyntialueiden väestökehitys on eriytynyt kokonaisväestön osalta kasvaviin ja taantuviin työssäkäyntialueisiin ja eriytyminen voimistui 1990-luvulla. Haja-asutusalueella kehitys on eriytynyt vielä voimakkaammin muutamaan kasvavaan alueeseen ja suureen joukkoon taantuvia alueita. Seuraavassa käsitellään viimeisen viiden vuoden aikana tapahtuneita muutoksia ja kehitystä peilaamaan pitkän aikavälin muutoksiin.

Vuosien 2000 ja 2005 välistä muutosta on tarkasteltu vuoden 2005 taajamarajauksen pohjalta muodostetun haja-asutusalueen perusteella. Vuoden 2005 haja-asutusalue eroaa vuoden 2000 alueesta, sillä välillä 2000–2005 taajamaksi muuttunut haja-asutusalue ei ole siinä mukana. Vuoden 2005 haja-asutusalue on siis pinta-alaltaan pienempi kuin vuoden 2000 alue. Haja-asutusalueen väestömäärien vertailukelpoisuus eri ajankohtien välillä riippuu siis käytetystä alueluokituksesta. Väestömuutoksen vertailu eri ajanjaksoilla onnistuu, mikäli tulosten tulkinnassa muistetaan mitä aluetta kulloinkin muutos koskee.

Taajama-alueen kasvu leikkaa haja-asutusalueesta sen tiheimmin asutut ja voimakkaimmin kasvavat alueet osaksi taajamaa. Kasvun ohella taajamia myös poistuu tai niiden alue saattaa supistua. Näissä tapauksissa haja-asutusalueen väestö lisääntyy haja-asutusalueiksi supistuneiden alueiden väestömäärällä. Taajamaa ympäröivän lievealueen ulkoraja on säilytetty samana kuin tämän raportin muissa tarkasteluissa käytetyssä aluejaossa, jotta lievealuetta ympäröivät etäisyysvyöhykkeet säilyisivät mahdollisimman samanlaisina.

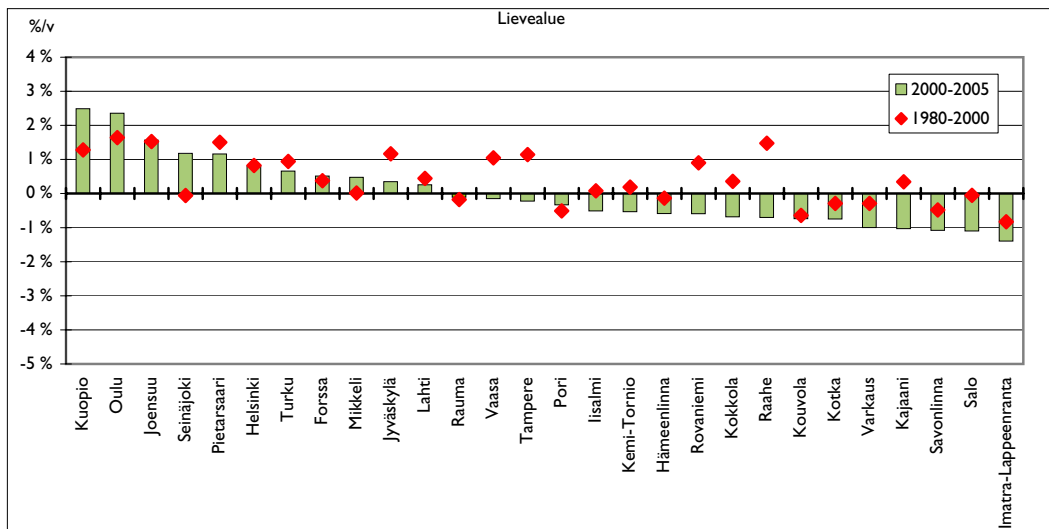
8.1

Haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeiden väestömuutos 2000–2005

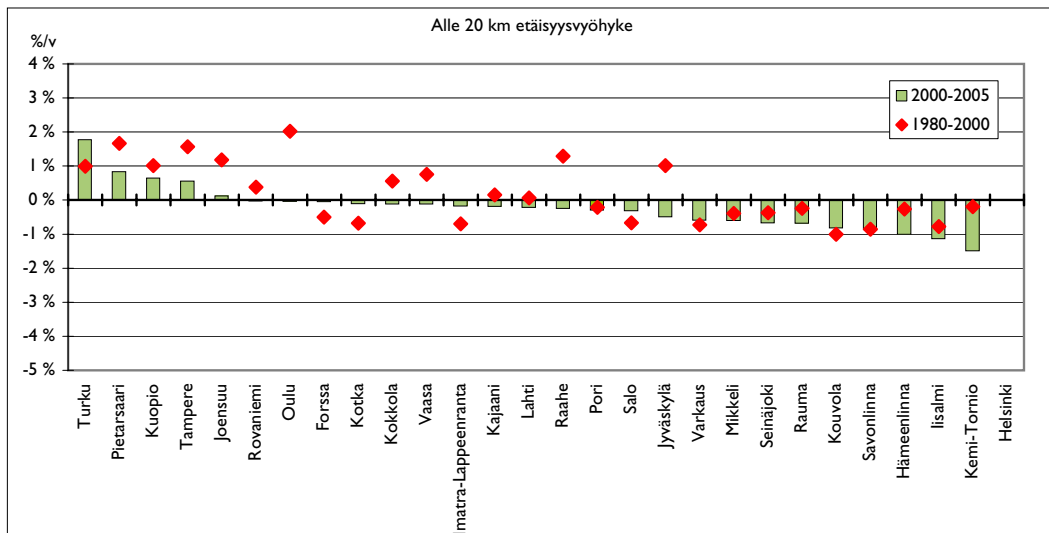
Lievealue

Lievealueen väestö kasvoi 2000-luvun alkupuoliskolla kaikkiaan yhdellätoista työssäkäyntialueella (kuva 38). Voimakkain kasvu koettiin Kuopion, Oulun ja Joensuun lievealueilla, joissa vuosikasvu ylitti 1,5 prosenttia. Joensuussa kasvu on pysynyt vakaana koko seurantajakson aina 1980-luvulta lähtien, mutta Kuopiossa ja Oulussa kasvu oli selvästi voimakkaampaa kuin edellisinä vuosikymmeninä. Helsingissä kehitys jatkui pitkän aikavälin kehityksen mukaisena eli kasvu jäi alle prosenttiin vuodessa. Absoluuttisesti mitattuna Helsingin lievealueen väestökasvu oli kuitenkin selvästi voimakkainta. Edellisten 20 vuoden kehitykseen verrattuna väestökehitys muuttui selvästi positiiviseen suuntaan Kuopion ja Oulun lisäksi Seinäjoen ja Mikkelin lievealueilla.

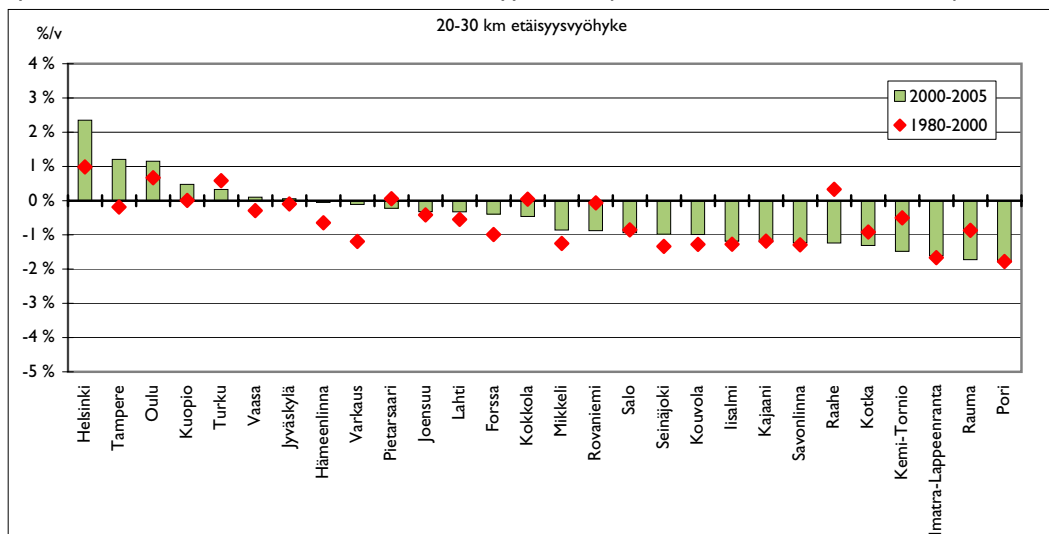
Muilla suuremmilla työssäkäyntialueilla lievealueen kasvu hiipui verrattuna 1980–2000 kehitykseen. Turussa kasvu hidastui hieman, Jyväskylässä selvästi ja Tampereella sekä Vaasassa yli prosentin vuosikasvu 1980–2000 kääntyi lieväksi väestötappioksi 2000–2005. Lievealueen supistuminen jatkui kaikilla niillä alueilla, joissa edellisen 20 vuoden väestökehitys oli negatiivista. Edellisten 20 vuoden kasvu kääntyi 2000-luvun alussa selväksi väestötappioksi Kajaanin, Raahen, Kokkolan ja Rovaniemen lievealueilla. Kokkolassa taite oli tapahtunut kuitenkin jo 1990-luvulla. Vielä 1990-luvulla yhdenkään lievealueen väestötappio ei ylittänyt yhtä prosenttia vuodessa, mutta 2000–2005 tällaisia oli jo neljä.

Kuva 38. Väestön vuosimuutos 2000–2005 ja 1980–2000 työssäkäyntialueiden lieve-alueilla. Tässä on käytetty vuoden 2005 taajamarajalla leikattua vuoden 2000 lievealuetta, jotta tarkastelussa olisivat vuoden 2005 tilanteen mukaiset haja-asutusalueet. Vuosien 2000–2005 välillä taajamaksi muuttuneet alueet on poistettu lievealueesta, mutta lievealueen ulkoraja on säilytetty samana kuin tämän raportin muissa tarkasteluissa.

Kuva 39. Väestön vuosimuutos 2000–2005 ja 1980–2000 työssäkäyntialueiden haja-asutusalueen vyöhykkeellä lievealueen reunasta 20 kilometrin etäisyyteen kaupunkiseudun toiminnallisesta keskipisteestä.

Kuva 40. Väestön vuosimuutos 2000–2005 ja 1980–2000 työssäkäyntialueiden haja-asutusalueen vyöhykkeellä 20–30 kilometriä kaupunkiseudun toiminnallisesta keskipisteestä.

Alle 20 km etäisyysvyöhyke

Kaupunkiseudun lievealuetta ympäröivällä haja-asutusalueella alle 20 kilometrin etäisyysvyöhykkeellä väestömäärä kohosi 2000–2005 vain viidellä työssäkäyntialueella (kuva 39). Näistäkin Turussa sekä Tampereella vyöhykkeen koko jäi pieneksi. Edellisen 20 vuoden jaksolla kasvavia alueita oli vielä yli kaksinkertainen määrä. Edelleen kasvavilla Kuopion, Joensuun ja Pietarsaaren alle 20 km vyöhykkeillä kasvu hiipui alle prosentin vuosikasvuun 2000-luvun alussa. Useimmilla työssäkäyntialueilla alle 20 kilometrin vyöhykkeen suhteelliset väestömuutokset pysyivät melko pieninä 2000–2005. Merkittävän muutoksen aiempaan kehitykseen kokivat Kemi–Tornion, Hämeenlinnan ja Jyväskylän vyöhykkeet, joiden väestö väheni selvästi 2000–2005. Raahessa ja Kokkolassa vyöhykkeen väestökehitys oli negatiivista jo 1990-luvulla.

20–30 km etäisyysvyöhyke

Etäisyysvyöhykkeellä 20–30 kilometriä näkyy neljän suurimman työssäkäyntialueen kasvu selvästi (kuva 40). Helsingissä vyöhyke jää pieneksi, mutta Tampereella, Turussa (kuva 45) ja Oulussa alue muodostaa kaupunkiseutua ympäröivän kasvuvyöhykkeen. Väestökasvu ulottui tälle vyöhykkeelle suurimpien työssäkäyntialueiden lisäksi vain Kuopiossa. Useilla voimakkaimman väestötappion alueilla vyöhykkeen 20–30 kilometriä väestökehitys 2000–2005 jatkui pitkän aikavälin kehityksen mukaisena. Vain Raumalla, Kemi-Torniossa, Raahessa ja Rovaniemellä väestömäärä väheni selvästi nopeammin kuin edellisen 20 vuoden aikana. Vastaavasti Hämeenlinnassa ja Varkaudes-

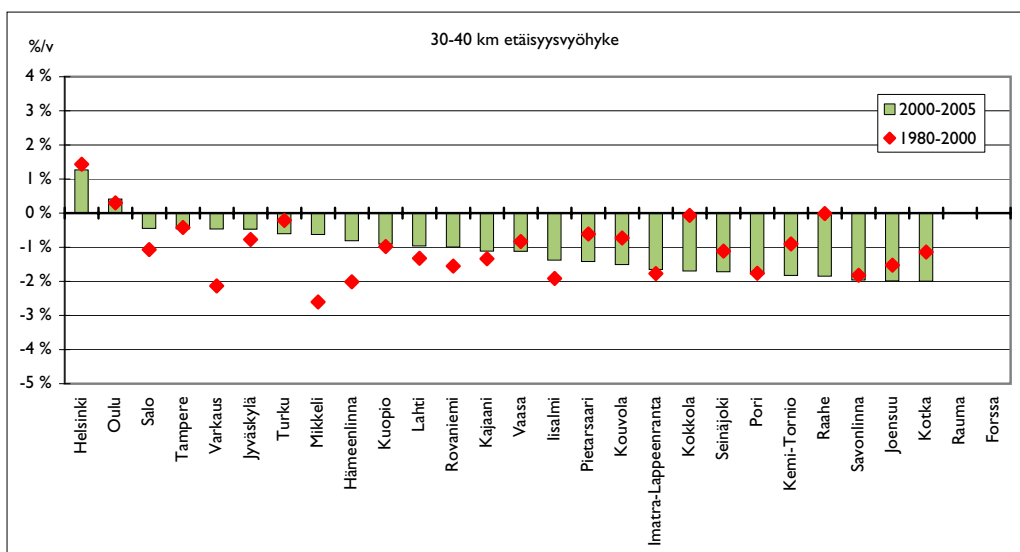
sa väestön väheneminen tällä vyöhykkeellä loppui 2000–2005.

Yhtenäiset kasvuvyöhykkeet ulottuivat kolmeenkymmeneen kilometriin asti vain neljällä suurimmalla työssäkäyntialueella sekä Kuopiossa (kuva 46). Vaasan, Jyväskylän, Lahden ja Forssan työssäkäyntialueilla haja-asutusalueen väestömuutokset 2000–2005 pysyivät pieninä lievealueelta aina 30 kilometriin asti. Samoin Joensuussa ja Pietarsaareissa, joissa lievealueen kasvu oli voimakkaampaa. Näitä lähinnä keskisuuria kaupunkiseutuja ympäröi tällä hetkellä noin 30 kilometriin asti ulottuva väestömääränsä säilyttävä haja-asutusalue.

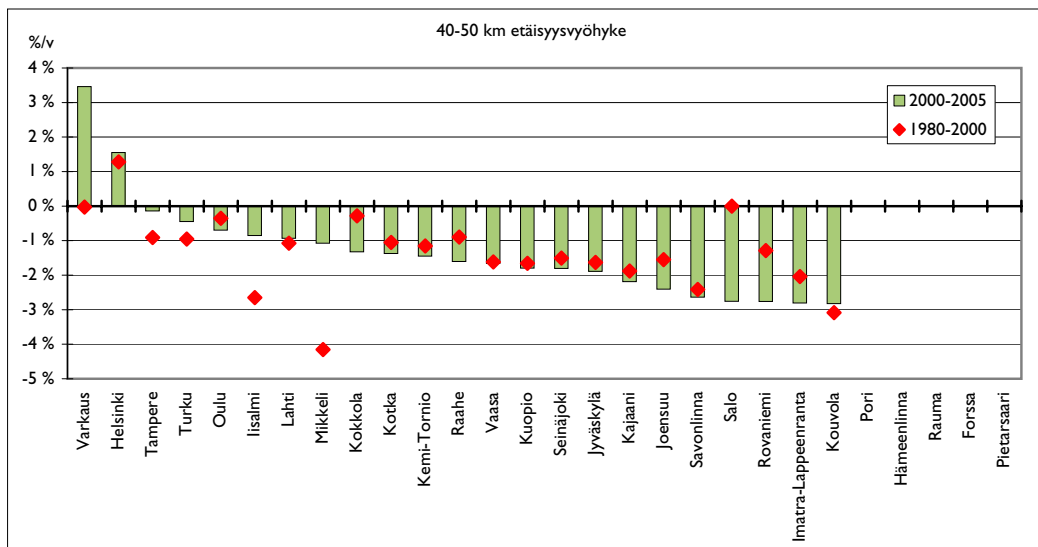
Yli 30 km etäisyysvyöhyke

Yli 30 kilometrin etäisyysvyöhykkeillä kasvua tapahtui 2000-luvun alussa käytännössä vain Helsingissä ja Oulussa¹¹ (kuvat 41–44 ja 47). Yli 40 kilometrin etäisyydellä vain Helsingissä oli varsinaisia haja-asutuksen kasvuvyöhykkeitä, jotka ulottuivat jo työssäkäyntialueen ulkorajalle asti. Huomionarvoista on myös, että Mikkelissä ja Varkaudessa väestön väheneminen työssäkäyntialueen reunoilta on hidastunut verrattuna edellisten vuosikymmenten kehitykseen.

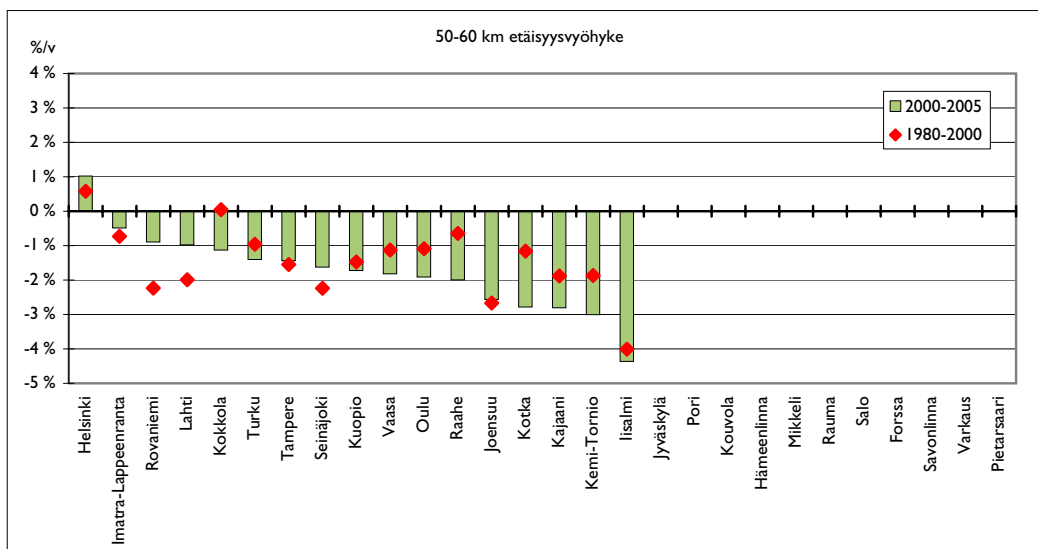
¹¹ Varkauden työssäkäyntialueen 40-50 kilometrin etäisyysvyöhykkeen kasvu perustuu noin 200 ihmisen alueeseen, jossa pienetkin absoluuttiset muutokset näkyvät suurena suhteellisenä muutoksena.

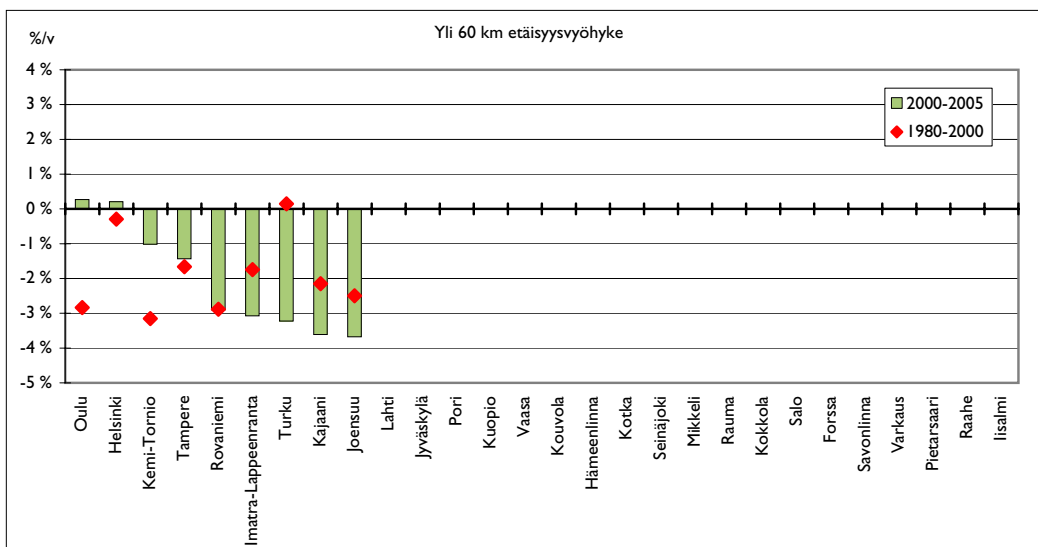
Kuva 41. Väestön vuosimuutos 2000–2005 ja 1980–2000 työssäkäyntialueiden haja-asutusalueen vyöhykkeellä 30–40 kilometriä kaupunkiseudun toiminnallisesta keskipisteestä.

Kuva 42. Väestön vuosimuutos 2000–2005 ja 1980–2000 työssäkäyntialueiden haja-asutusalueen vyöhykkeellä 40–50 kilometriä kaupunkiseudun toiminnallisesta keskipisteestä.¹¹

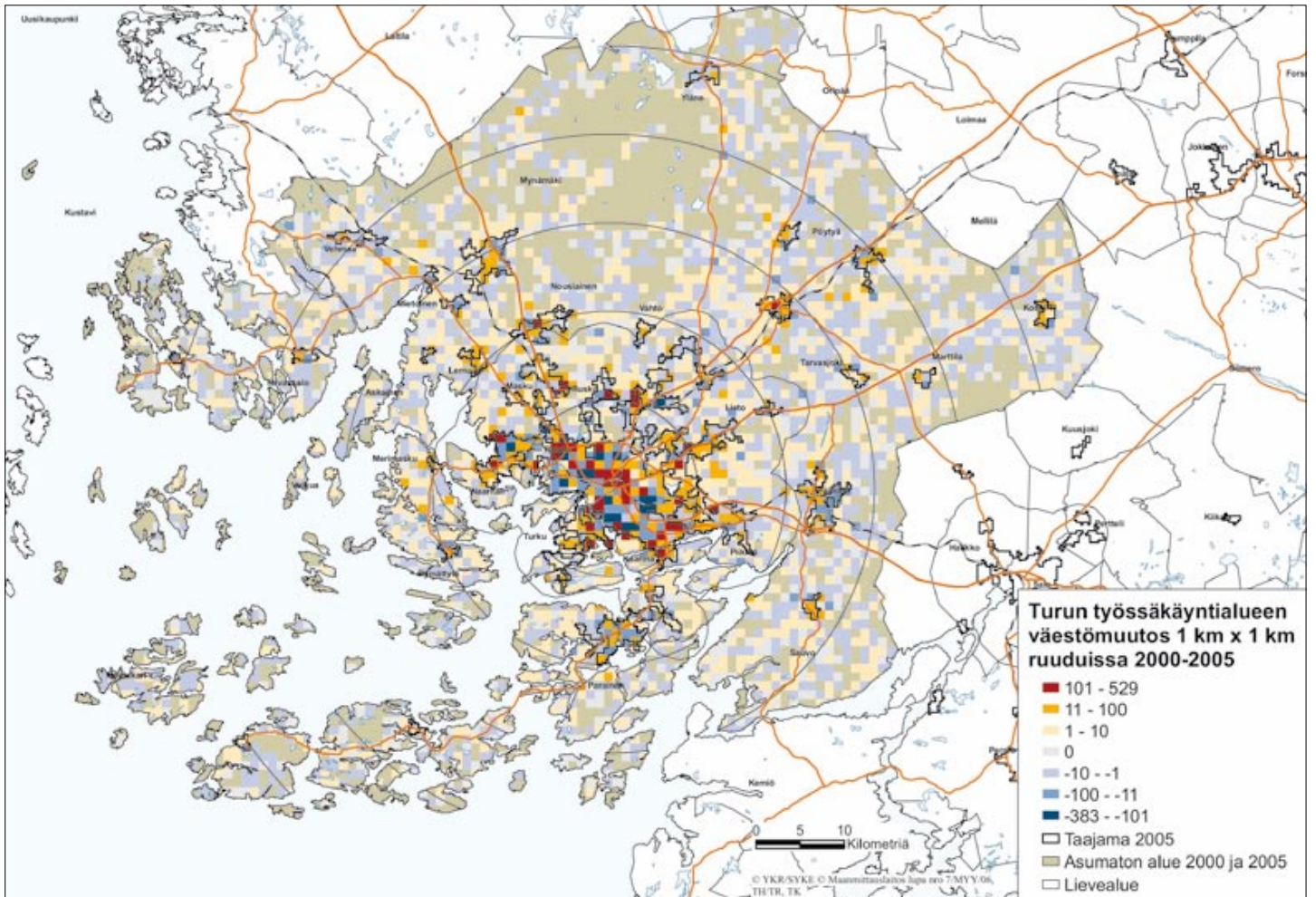

Kuva 43. Väestön vuosimuutos 2000–2005 ja 1980–2000 työssäkäyntialueiden haja-asutusalueen vyöhykkeellä 50–60 kilometriä kaupunkiseudun toiminnallisesta keskipisteestä.

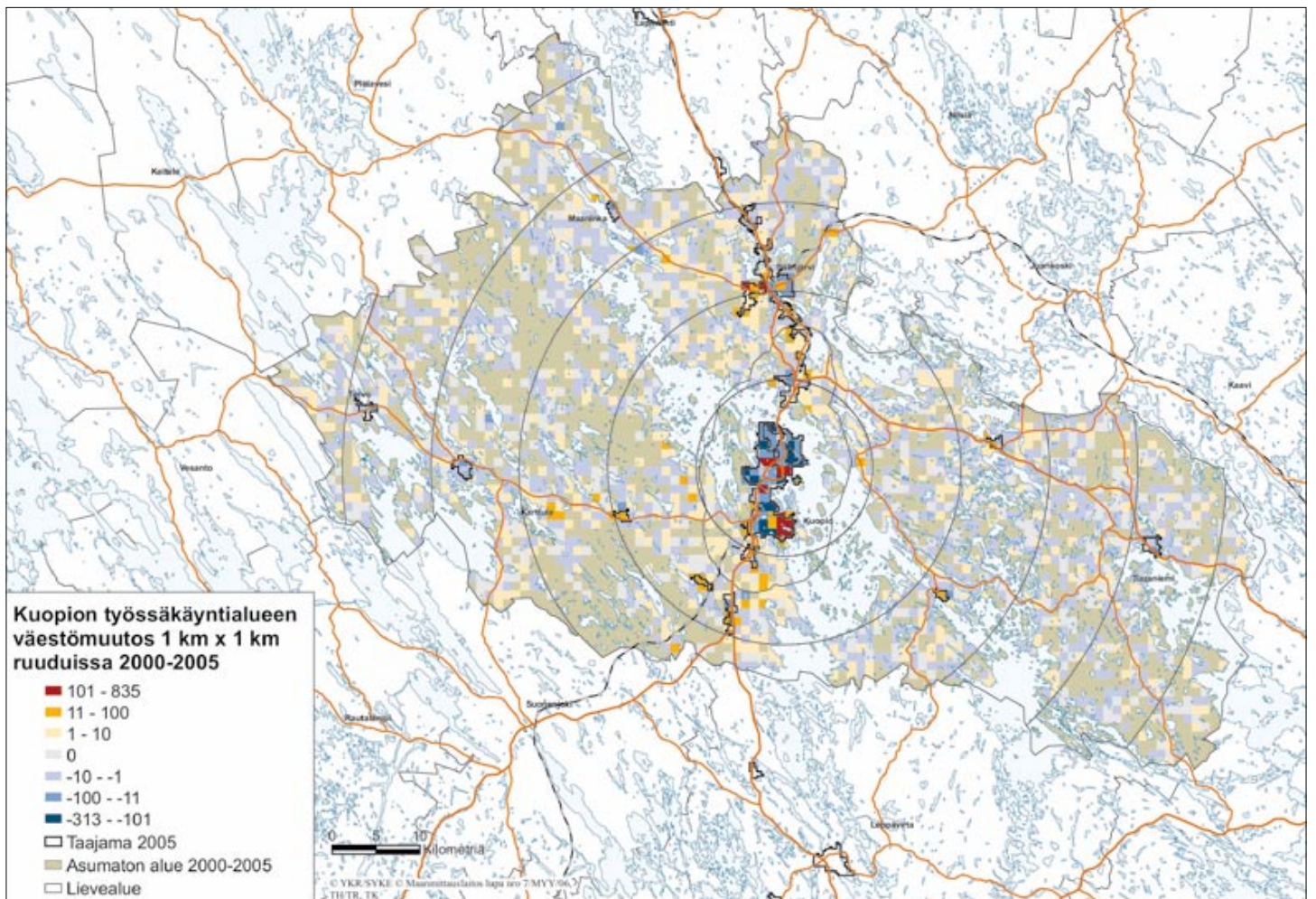

Kuva 44. Väestön vuosimuutos 2000–2005 ja 1980–2000 työssäkäyntialueiden haja-asutusalueen vyöhykkeellä yli 60 kilometrin etäisyydellä kaupunkiseudun toiminnallisesta keskipisteestä.

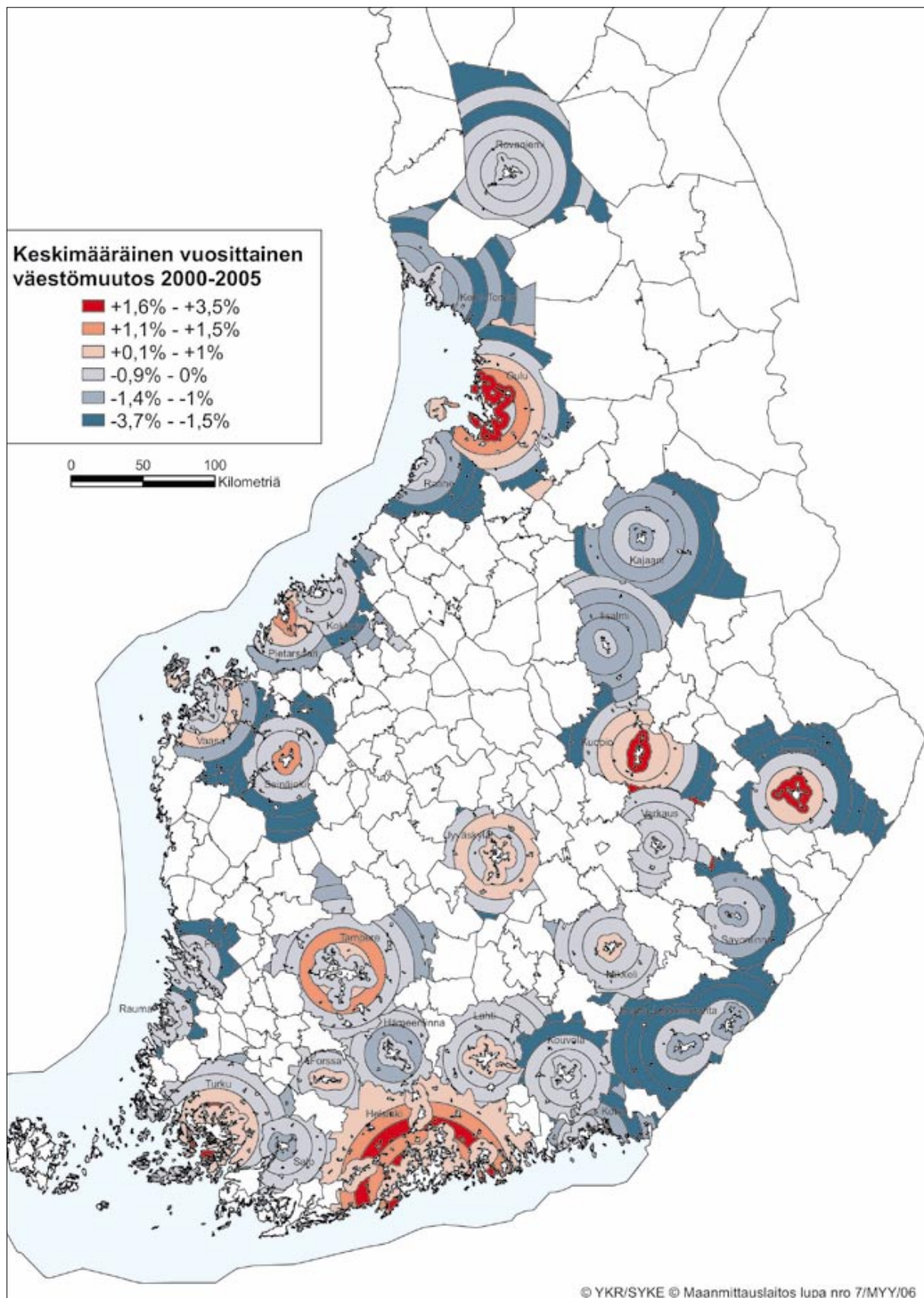
¹¹ Varkauden työssäkäyntialueen 40-50 kilometrin etäisyysvyöhykkeen kasvu perustuu noin 200 ihmisen alueeseen, jossa pienetkin absoluuttiset muutokset näkyvät suurena suhteellisenä muutoksena.

Kuva 45. Väestömuutos 2000–2005 Turun työssäkäyntialueella 1 km x 1 km ruuduissa.

Kuva 46. Väestömuutos 2000–2005 Kuopion työssäkäyntialueella 1 km x 1 km ruuduissa.

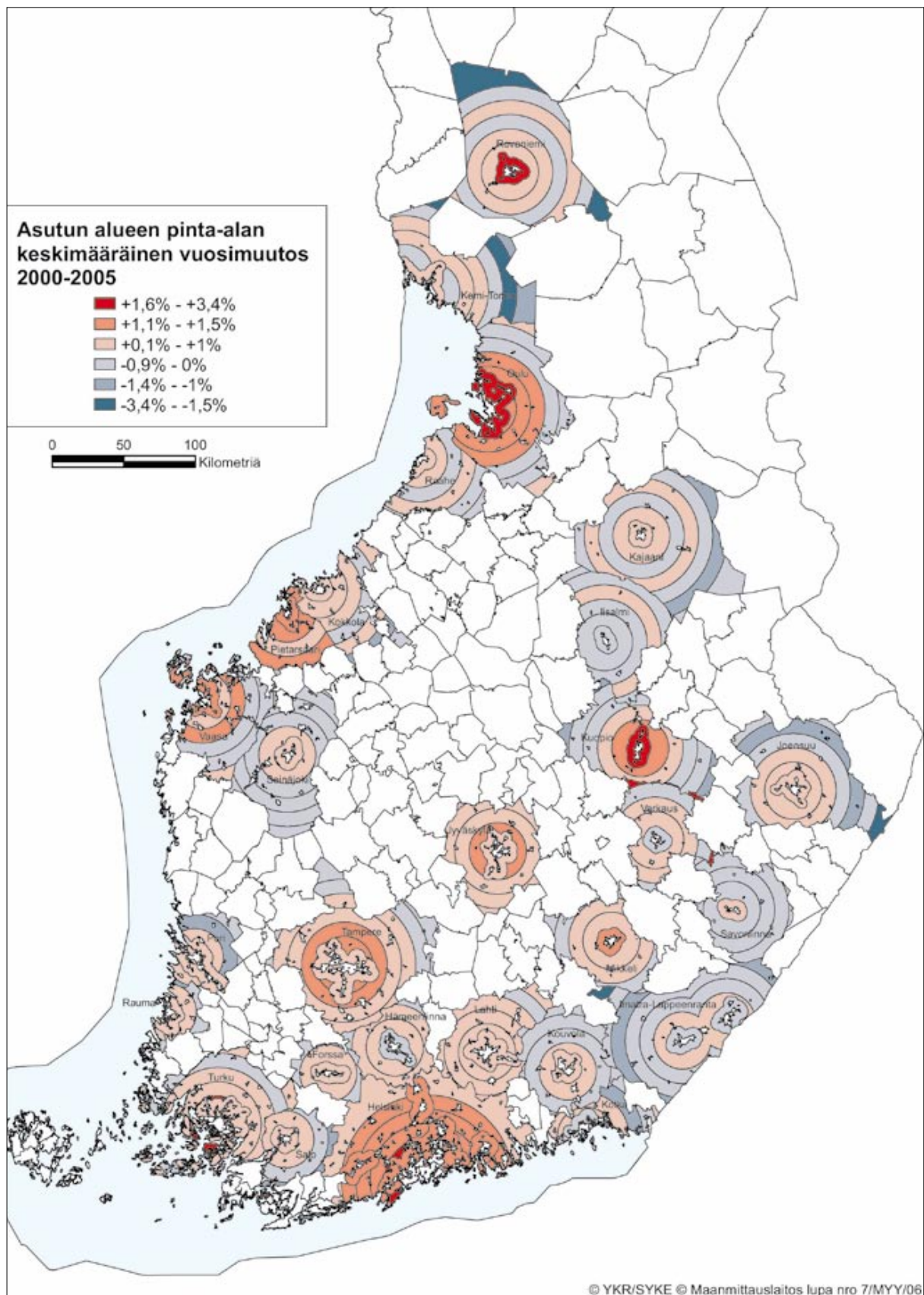
Kuva 47. Väestön keskimääräinen vuosimuutos 2000–2005 työssäkäyntialueiden haja-asutuksen etäisyysohjeilla.

Asutun alueen pinta-alan kasvun kehitys etäisyysvyöhykkeillä 2000–2005

Pitkällä aikavälillä 1980–2000 asuttujen ruutujen määrä lisääntyi Saloa ja Seinäjokea lukuun ottamatta kaikilla työssäkäyntialueilla. 2000-luvun alkupuoliskolla jo lähes puolet alueista oli sellaisia, joissa asuttujen ruutujen määrä pysyi samalla tasolla tai laski. Asutun alueen pinta-ala kasvoi pääsääntöisesti työssäkäyntialueiden lievealueilla ja sitä ympäröivällä vyöhykkeellä. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta näin on ollut koko seurantajakson ajan.

Helsingin, Jyväskylän ja Pietarsaaren työssäkäyntialueilla asuttu alue kasvoi käytännössä kaikilla vyöhykkeillä 2000–2005 (kuva 48). Muilla työssäkäyntialueilla asuttu alue supistui viimeistään etäisimmillä vyöhykkeillä, sillä yli 30 kilometrin vyöhykkeet kasvoivat mainittavasti vain muutamilla työssäkäyntialueilla. Lievealueilla asutun alueen kasvu oli voimakkainta Oulun, Rovaniemen ja Kuopion työssäkäyntialueilla, joissa vuosien 2000–2005 kasvu ylitti kahden prosentin vuosivauhdin. Tämä oli näillä kaikilla paluu 1980-luvun kasvuvauhtiin hitaamman 1990-luvun jälkeen.

Helsingin työssäkäyntialueella 2000-luvun alun vuosikasvu oli hieman aiempia vuosikymmeniä voimakkaampaa yli 40 kilometrin vyöhykkeillä ja pysyi yli prosentissa aina 50–60 kilometriin asti. Lievealuetta ympäröivällä 30–40 kilometrin vyöhykkeellä kasvuvauhti kuitenkin hidastui.

Kuva 48. Asutun alueen pinta-alan keskimääräinen vuosimuutos 2000–2005 työssäkäyntialueiden haja-asutusalueiden etäisyysvyöhykkeillä. Pinta-ala 250 x 250 m ruutujen tarkkuudella.

Työssäkäyntialueiden väestökehityksen eriytyminen eri ajanjaksoina

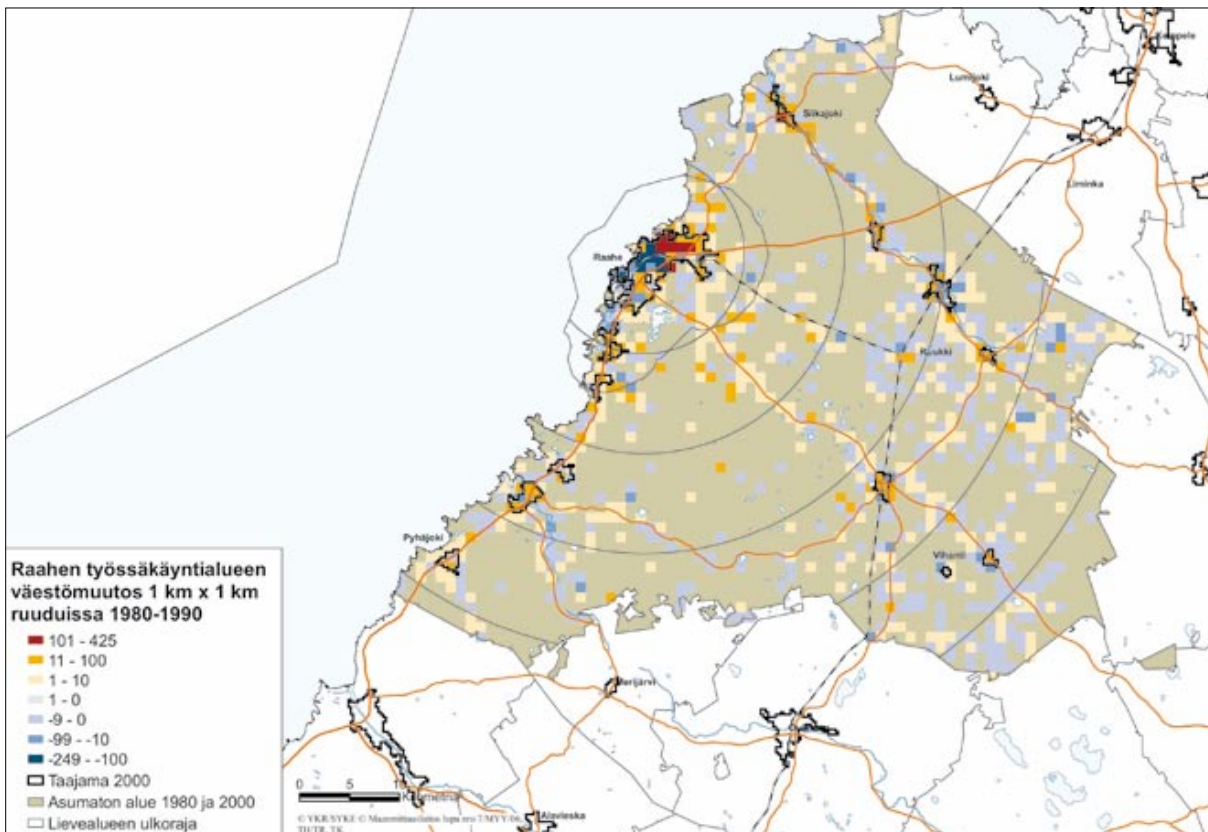
Työssäkäyntialueiden erilaisia kehityssuuntia on seuraavassa tarkasteltu kahdella mittarilla, joiden perusteella voidaan vertailla eroja alueiden kokonaiskehityksessä sekä haja-asutuksen kehityksessä. Vertailun avulla pyritään osoittamaan, kuinka paljon haja-asutuksen kehitys riippuu siitä, minkälaisella työssäkäyntialueella ne sijaitsevat ja millä etäisyydellä alueen keskustasta. Työssäkäyntialueilla on havaittavissa eriytyvää kehitystä sekä koko työssäkäyntialueen väestökehityksessä, että väestökasvun kohdistumisessa eri alueille. Osassa työssäkäyntialueita autioituva haja-asutusalue alkaa taajaman reunalta, toisissa taajaman reuna on vilkkainta kasvualuetta.

Taulukoissa 1–3 on verrattu koko työssäkäyntialueen väestömuutosta haja-asutuksen kasvualueen laajuuteen. Kehityksen suunta on muuttunut monella työssäkäyntialueella selvästi seurantajakson kuluessa. 1980-luvulla koko työssäkäyntialueiden tasolla eriytyminen kasvaviin ja taantuviin työssäkäyntialueisiin ei ollut vielä toden teolla

alkanut. Väestö väheni vain yhdellä työssäkäyntialueella.

Haja-asutusalueilla eriytyminen sen sijaan oli jo alkanut 1980-luvulla, sillä usealla kasvavalla työssäkäyntialueella haja-asutusalueen väestö väheni lievealueesta alkaen kaikilla etäisyysvyöhykkeillä. Jopa usealla selvästikin kasvavalla työssäkäyntialueella kasvu jäi taajamiin ja taajamien laajenemisalueille. Toinen ääripää oli läntisten rannikkokaupunkien kehitys, jossa hitaammastakin kokonaiskasvusta riitti kasvua laajalle osalle haja-asutusalueesta (kuva 49).

Työssäkäyntialueen tasolla eriytyminen kasvaviin ja taantuviin työssäkäyntialueisiin voimistui 1990-luvulla. Väestö väheni jo 12 työssäkäyntialueella. Kehitys oli kääntynyt sellaiseksi, että osassa taantuvia työssäkäyntialueita taajamaa ympäröivän haja-asutuksen väestömäärä kasvoi. Monen työssäkäyntialueen taantuminen 90-luvulla ei siis heijastunut vielä suoraan haja-asutuksen kehitykseen ja haja-asutusalueella kasvu ulottui vähintään lievealueelle usealla pienelläkin työssäkäyntialueella. Kasvavilla työssäkäyntialueilla kokonaiskasvu heijastui melko suoraan kasvavan haja-asutuksen laajuuteen, joten voimakkaimmin kasvaneilla suurilla työssäkäyntialueilla oli myös laajin kasvava haja-asutusalue.

Kuva 49. Väestömuutos Raahen työssäkäyntialueella 1980-luvulla 1 x 1 km ruuduissa.

Taulukko 1.

Työssäkäyntialueen väestön keskimääräinen vuosimuutos 1980-luvulla ja kasvun ulottuminen haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeille kaupunkiseudun taajaman ympärillä.

Vuosimuutos 1980–1990	Ei kasvuvyöhykkeitä	Lievealueella kasvua	Lievealueen ympärillä 1 kasvava haja-asutusvyöhyke	Lievealueen ympärillä 2 kasvavaa haja-asutusvyöhykettä	Lievealueen ympärillä 3 kasvavaa haja-asutusvyöhykettä	Lievealueen ympärillä 4 kasvavaa haja-asutusvyöhykettä
1,6 %				Rovaniemi		
1,5 %					Oulu	
1,4 %						
1,3 %						Helsinki
1,2 %			Jyväskylä			
1,1 %						
1,0 %			Kuopio			
0,9 %			Joensuu	Kokkola		
0,8 %						
0,7 %			Tampere	Turku		
0,6 %	Salo, Seinäjoki, Hämeenlinna		Lahti	Vaasa, Pietarsaari	Raahe	
0,5 %	Mikkeli		Kajaani			
0,4 %	Savonlinna	Kemi–Tornio				
0,3 %		Forssa, Iisalmi				
0,2 %	Kouvola	Rauma				
0,1 %	Varkaus, Pori					
0,0 %	Imatra–Lappeenranta					
-0,1 %						
-0,2 %	Kotka					

Viimeisellä seurantajaksolla 2000–2005 taantuvia työssäkäyntialueita oli saman verran kuin 90-luvulla. 2000-luvun alussa oli yhä enemmän työssäkäyntialueita, joiden haja-asutusalueilla ei ollut lainkaan kasvuvyöhykkeitä. Haja-asutusalueen kehitys eriytyi aiempaa voimakkaammin niin, että suuressa osassa työssäkäyntialueita haja-asutusväestö supistuu lievealueelta alkaen ja muutamalla työssäkäyntialueella on laaja kasvava haja-asutusalue. Helsingin työssäkäyntialue erottui 2000-luvun alussa aiempaa selvemmin muista, sillä haja-asutusalue kasvoi jo kaikilla etäisyysvyöhykkeillä.

Pienemmistä työssäkäyntialueista mielenkiintoista on Raahan kehitys, jossa 1980-luvun voimakas kasvu kääntyi myöhemmin voimakkaaksi laskuksi. Tähän ovat vaikuttaneet paitsi teollisuustyöpaikkojen määrä, myös vieressä sijaitseva voimakkaasti kasvava Oulun työssäkäyntialue, joka on imenyt asukkaita lähiseuduilta.

Taulukko 2.

Työssäkäyntialueen väestön keskimääräinen vuosimuutos 1990-luvulla ja kasvun ulottuminen haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeille kaupunkiseudun taajaman ympärillä.

Vuosi- muutos 1990– 2000	Ei kasvuvyö- hykkeitä	Lievealueel- la kasvua	Lievealueen ym- päriällä 1 kasvava haja-asutusvyö- hyke	Lievealueen ympäriällä 2 kasvavaa haja- asutusvyöhy- kettä	Lievealueen ympäriällä 3 kasvavaa haja- asutusvyöhy- kettä	Lievealueen ympäriällä 4 kasvavaa haja- asutusvyöhy- kettä
1,7 %						Oulu
1,6 %						
1,5 %						
1,4 %						
1,3 %						
1,2 %						Helsinki
1,1 %				Jyväskylä		
1,0 %						
0,9 %					Tampere	
0,8 %					Turku	
0,7 %						
0,6 %			Salo, Rovaniemi	Kuopio		
0,5 %						
0,4 %			Vaasa, Joensuu, Hämeenlinna			
0,3 %						
0,2 %		Seinäjoki, Kokkola	Lahti, Mikkeli, Pietarsaari			
0,1 %						
0,0 %						
-0,1 %	Pori, Imatra– Lappeenranta	Forssa				
-0,2 %	Kouvola	Rauma				
-0,3 %		Kotka	Kajaani			
-0,4 %	Savonlinna, Kemi–Tornio	Raahe				
-0,5 %	Iisalmi	Varkaus				

Taulukko 3.

Työssäkäyntialueen väestön keskimääräinen vuosimuutos 2000–2005 ja kasvun ulottuminen haja-asutuksen etäisyysvyöhykkeille kaupunkiseudun taajaman ympärillä.

* Vaasassa lievealue ja sitä ympäröivä alle 20 km vyöhyke menettivät väestöään ja 20–30 kilometrin vyöhykkeellä oli kasvua, Tampereella lievealueen väestö väheni ja sen ympärillä oli kaksi kasvuvyöhykettä.

Vuosimuutos 2000–2005	Ei kasvuvyöhykeitä	Lievealueella kasvua	Lievealueen ympärillä 1 kasvava haja-asutusvyöhyke	Lievealueen ympärillä 2 kasvavaa haja-asutusvyöhykettä	Lievealueen ympärillä 3 kasvavaa haja-asutusvyöhykettä	Lievealueen ympärillä 4 kasvavaa haja-asutusvyöhykettä	Lievealueen ympärillä 5 kasvavaa haja-asutusvyöhykettä
1,8 %				Oulu			
1,7 %							
1,6 %							
1,5 %							
1,4 %							
1,3 %							
1,2 %			Jyväskylä				
1,1 %				Tampere*			
1,0 %							
0,9 %							Helsinki
0,8 %							
0,7 %							
0,6 %				Turku			
0,5 %							
0,4 %	Salo, Hämeenlinna	Seinäjoki	Joensuu				
0,3 %				Kuopio			
0,2 %	Rovaniemi	Lahti	Pietarsaari, Vaasa*				
0,1 %	Kokkola						
0,0 %	Kotka						
-0,1 %	Pori						
-0,2 %	Imatra–Lappeenranta	Mikkeli, Forssa					
-0,3 %	Rauma						
-0,4 %	Kouvola						
-0,5 %	Kemi–Tornio, Kajaani						
-0,6 %	Varkaus, Savonlinna						
-0,7 %	Iisalmi						
-0,8 %	Raahe						

Eriytyvä kehitys eri kokoisilla työssäkäyntialueilla

Kuten edellisen kappaleen taulukot osoittivat, työssäkäyntialueen kokonaiskehitys heijastelee myös haja-asutusalueen kehitystä. Niinpä suurimpien kasvukeskusten ympärillä haja-asutus muodostaa kasvuvyöhykkeen kun pienempien keskusten ympäristöstä väestö samaan aikaan kaikkooa. Seuraavassa on tarkasteltu haja-asutuksen väestökehitystä ja asutun alueen pinta-alaa eri kokoisten työssäkäyntialueiden etäisyysvyöhykkeillä (taulukko 4).

Taulukko 4.
Työssäkäyntialueiden kokonaisväestö vuonna 2005.

1 420 000 asukasta	Helsinki
200 000–400 000 asukasta	Tampere, Turku, Oulu
100 000–200 000 asukasta	Lahti, Jyväskylä, Imatra–Lappeenranta, Kuopio, Pori, Seinäjoki, Vaasa, Joensuu
50 000–100 000 asukasta	Kouvola, Kotka, Hämeenlinna, Kemi–Tornio, Kokkola, Rovaniemi, Kajaani, Mikkeli, Salo
alle 50 000 asukasta	Rauma, Pietarsaari, Varkaus, Iisalmi, Savonlinna, Forssa, Raahе

Väestömuutos

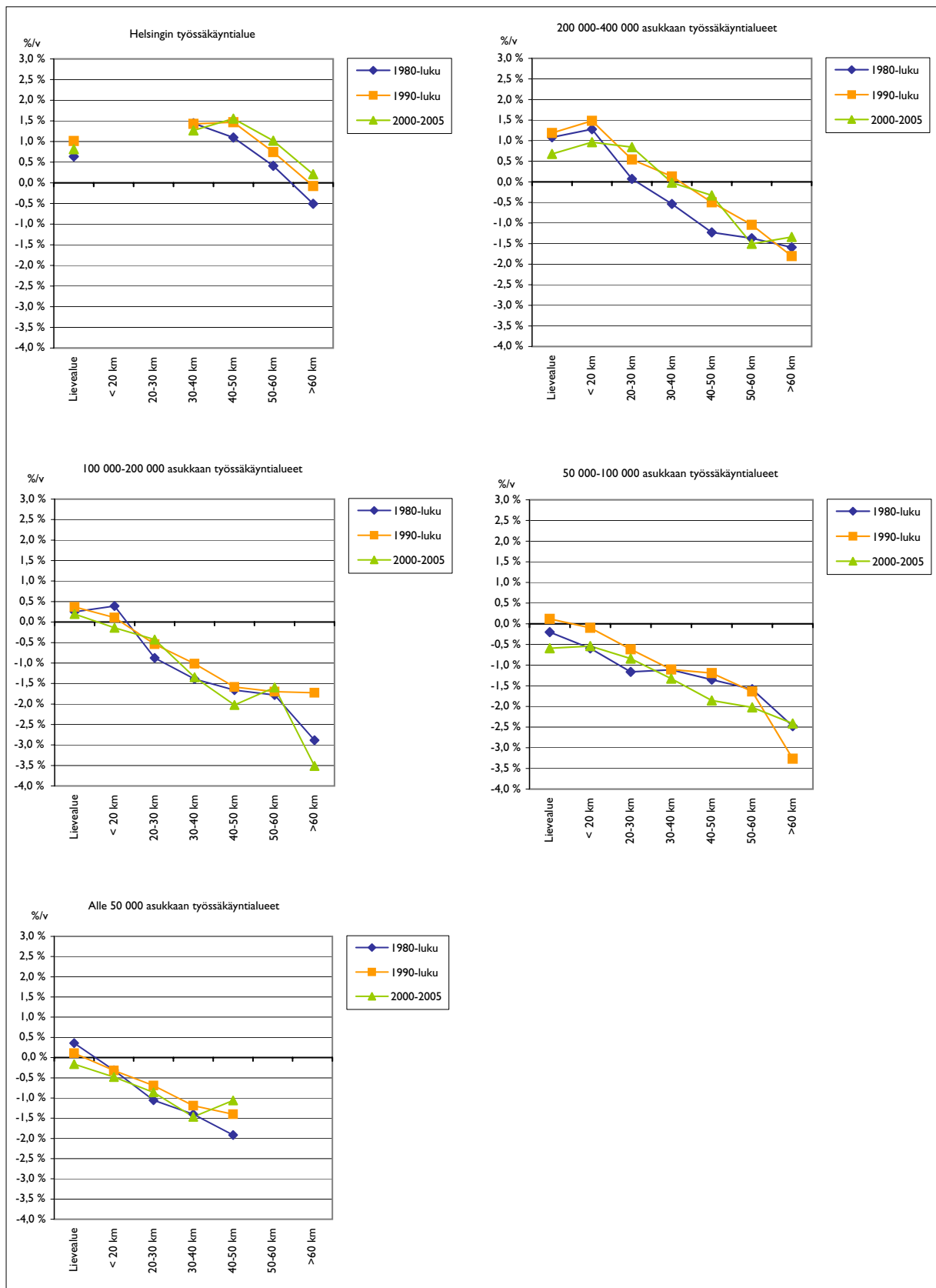
Helsingin työssäkäyntialueella väestökehitys poikkeaa muista työssäkäyntialueista erityisesti siinä, että haja-asutuksen kasvuvyöhykkeet ulottuvat yli 60 kilometrin päähän keskustasta (kuva 50). 2000-luvun alussa väestökehitys kääntyi positiiviseksi myös työssäkäyntialueen uloimmalla reunalla yli 60 kilometrin etäisyydellä (kuva 51). Seurantajakson aikana Helsingin haja-asutusalueen nopeimmin kasvava vyöhyke on siirtynyt kauemmaksi keskustasta¹². Vielä 80-luvulla nopeimmin kasvava vyöhyke sijaitsi lievealueen ulkopuolella 30–40 kilometrin etäisyydellä. 90-luvulta alkaen 40–50 kilometrin etäisyysvyöhyke on ollut nopeimmin kasvava vyöhyke, vaikka muutkin ulommat vyöhykkeet ovat kiihdyttäneet kasvuaan. 30–50 kilometrin etäisyydellä suhteellinen kasvuvauhti on ollut koko seurantajakson nopeampaa kuin lievealueella.

¹² 20–30 kilometrin etäisyysvyöhyke on Helsingin työssäkäyntialueella pääosin taajamaa tai lievealuetta, joten haja-asutuksen osalta vyöhyke jää pieneksi.

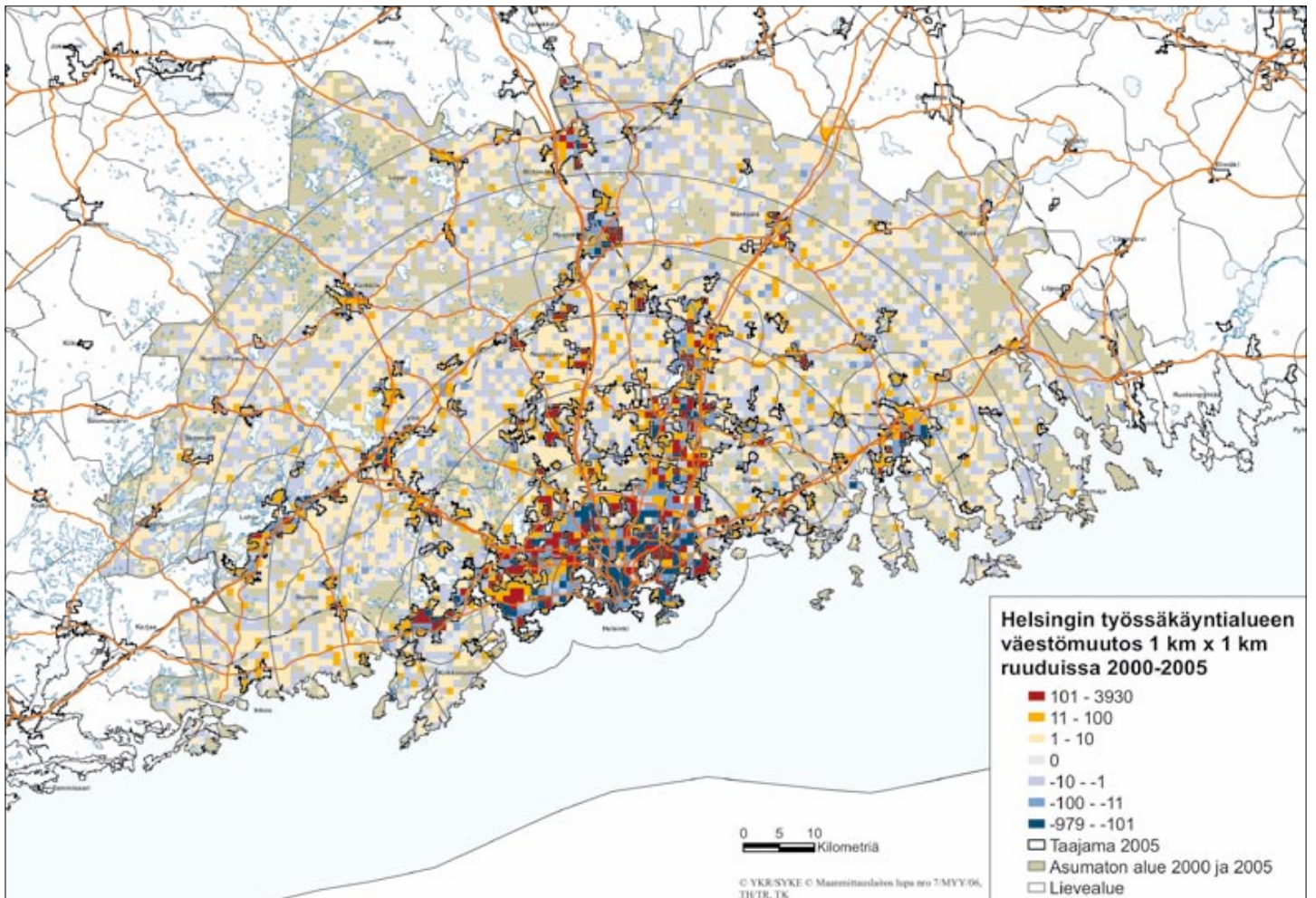
Myös muilla suurilla työssäkäyntialueilla Tampereella, Turussa ja Oulussa haja-asutusalueella oli useita kasvavia etäisyysvyöhykkeitä. Näistä laajin kasvualue oli Oulussa, jossa kasvuvyöhykkeet ulottuivat seurantajakson 40 kilometriin saakka. Seurantajakson aikana suurten työssäkäyntialueiden haja-asutusalueilla kasvuvauhti on kiihtynyt erityisesti 20–30 kilometrin etäisyydellä keskustasta (kuva 50). Työssäkäyntialueiden ulkoreunoilla yli 40 kilometrin etäisyysvyöhykkeillä väestö kuitenkin väheni koko seurantajakson ajan.

Vielä keskisuurilla yli 100 000 asukkaan työssäkäyntialueilla kasvu ulottui 1980–2000 haja-asutusalueella lievealueelle ja sitä ympäröivälle vyöhykkeelle noin 20 kilometrin etäisyydelle (kuva 50). 2000-luvun alussa kasvu ulottui enää vain lievealueelle. Tässä kokoluokassa on kuitenkin kehitykseltään hyvin erilaisia alueita kuten kasvavat yliopistokaupungit Kuopio ja Jyväskylä sekä väestötappiosta kärsivät Pori ja Imatra–Lappeenrannan alue. Keskisuurilla työssäkäyntialueilla väestökato oli yli 30 kilometrin etäisyydellä kuitenkin samaa luokkaa kuin pienempien työssäkäyntialueiden reuna-alueilla.

Pienten työssäkäyntialueiden haja-asutusalueilla väestön väheneminen on sitä voimakkaampaa mitä etämmäksi keskustasta siirrytään (kuva 50). Alle 100 000 asukkaan työssäkäyntialueilla alueen koko ei kuitenkaan vaikuta kehitykseen niinkään kuin alueen sijainti ja yleinen väestökehitys. Vielä 80- ja 90-luvuilla monella pienimmällä alle 50 000 asukkaan työssäkäyntialueella lievealue kasvoi. 2000-luvun alussa pienimpien joukossa oli enää muutamia poikkeuksia, joissa haja-asutusalueella oli kasvuvyöhykkeitä.

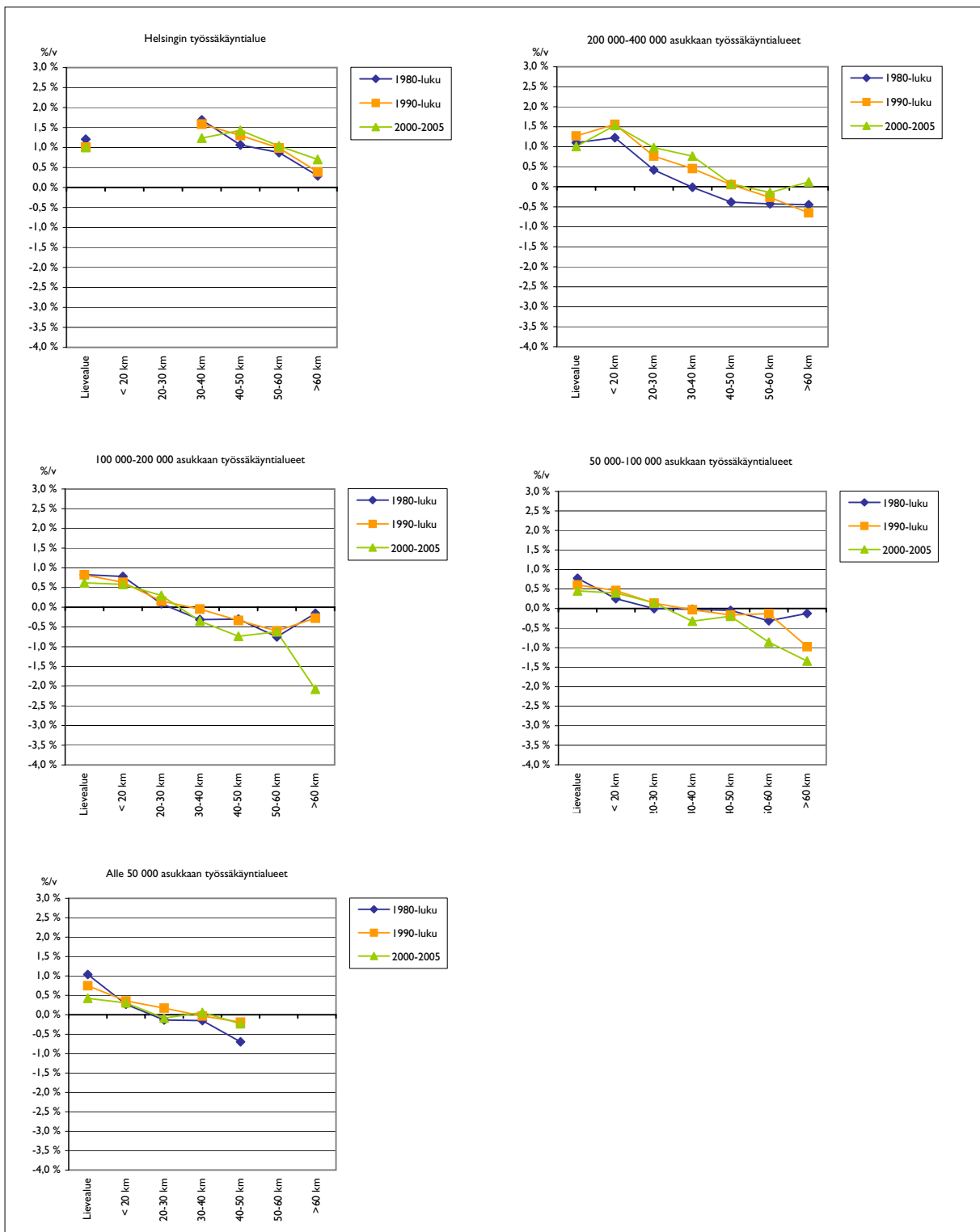
Kuva 50. Haja-asutusalueen väestön keskimääräinen vuosimuutos erikokoisten työssäkäyntialueiden etäisyysvyöhykkeillä 1980-luvulla, 1990-luvulla ja 2000–2005. Helsingin työssäkäyntialueella lievealue kattaa pääsääntöisesti etäisyysvyöhykkeet alle 30 kilometrin etäisyydellä, joten näiden vyöhykkeiden tietoja ei ole tässä esitetty.

Kuva 51. Väestömuutos 2000–2005 Helsingin työssäkäyntialueella 1 x 1 km ruuduissa.

Asutun alueen muutos

Verrattuna väestömuutokseen asutun alueen pinta-ala kasvoi kauempana keskustasta niin Helsingissä kuin pienillä työssäkäyntialueilla (kuva 52). Asutun alueen pinta-ala kasvoi myös alueilla, joissa väestön määrä väheni. Kasvu oli selvästi voimakkainta lievealueella ja sitä ympäröivällä vyöhykkeellä. Pienillä ja keskisuurilla työssäkäyntialueilla kasvualue ulottui 20–30 kilometrin etäisyysvyöhykkeelle. Helsingin työssäkäyntialueella kasvu ulottui kaikille vyöhykkeille koko seurantajakson. Merkittävin muutos tapahtui suurilla yli 200 000 asukkaan työssäkäyntialueilla, joilla asuttu alue kasvoi vielä 80-luvulla vain lievealueella ja sitä ympäröivällä vyöhykkeellä mutta seurantajakson kuluessa vyöhykkeiden kasvu voimistui ja ulottui yhä kauemmaksi.

Kuva 52. Asutun alueen keskimääräinen vuosimuutos työssäkäyntialueiden haja-asutuksen etäisyyshyöhykkeillä 1980-luvulla, 1990-luvulla ja 2000–2005.

9 Yhteenveto

Viime vuosikymmenten merkittäviä kehityssuuntia yhdyskunta- ja aluerakenteen kehityksessä ovat olleet asutuksen hajautuminen suurilla kaupunkiseutuilla ympäröiville haja-asutusalueille ja syrjäisten haja-asutusalueiden väestön väheneminen. Tämän raportin tulokset kertovat minkälaisia muutoksia suurimpia kaupunkiseutuja ympäröivien haja-asutusalueiden väestömäärässä on tapahtunut viimeisen 25 vuoden aikana. Väestömuutosta on mitattu kaupunkiseutua ympäröivien etäisyysvyöhykkeiden avulla.

Keskeinen havainto on alueiden välisen väestömuutoksen eriytyminen usealla aluetasolla. Aluerakenteen tasolla Suomen työssäkäyntialueet eriytyvät yhä enemmän kasvaviin ja taantuviin. Sama eriytyminen näkyy myös eri kaupunkiseutuja ympäröivien haja-asutusalueiden välillä. Yhdyskuntarakenteen tasolla työssäkäyntialueen haja-asutusalueen väestömuutos eriytyy suhteessa etäisyyteen kaupunkiseudusta. Suurimpien kaupunkiseutujen ympärillä haja-asutus kasvaa työssäkäyntialueiden reunoilla asti. Muualla Suomessa haja-asutus ei supistu ainoastaan syrjäisimmillä seuduilla, sillä useiden keskisuurtenkin kaupunkien ympärillä väestökehitys on negatiivista heti keskustajamaa ympäröivällä haja-asutusvyöhykkeellä.

Haja-asutusalueiden väestön muutoksia on tässä raportissa seurattu kahdella mittarilla, väestömäärän muutoksina sekä asutun alueen muutoksina. Tarkastelussa ei oteta huomioon taaja-asutuksen laajentumisesta aiheutuneita muutoksia, vaan tarkasteltava haja-asutusalue on rajattu vuosien 1980–2000 muutosta kuvattaessa vuoden 2000 taajamarajauksen mukaan ja vastaavasti vuosien 2000–2005 osalta vuoden 2005 mukaan. Raportti perustuu yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmän (YKR) aluejakoihin sekä tietoihin väestöstä 250 x 250 metrin ruuduissa 28 suurimmalla työssäkäyntialueella. Seurantajaksoina on käytetty vuosiväliä 1980–2000 sekä viimeaikaista kehitystä kuvaavaa vuosiväliä 2000–2005.

Suurimpien 28 työssäkäyntialueen väestö kasvoi vuosina 1980–2005 20 prosentilla eli yhteensä noin 700 000 asukkaalla. Näiden alueiden osuus maamme kokonaisväestöstä kasvoi seurantajak-solla 74 prosentista 81 prosenttiin.

Tarkasteltavan haja-asutusalueen väestömäärä laski 1980–2000 kuudella prosentilla, eli yli 30 000 asukkaalla. Kehitys jatkui laskevana 2000-luvun alussa. Tämä on ollut seurausta voimakkaasta taajamoitumiskehityksestä, joka on ollut viime vuosikymmenten merkittävimpiä yhdyskuntarakenteen kehityssuuntia. Taajamat ovat kasvaneet sekä sisäisesti olemassa olevan taajaman tiivistymisenä että ulkoisesti taajamien laajenemisenä, jolloin alun perin haja-asutus – tyyppinen yhdyskuntarakenne on muuttunut väestökasvun seurauksena taajamaksi.

Haja-asutusalueella asutaan aiempaa hajanaisemmin, sillä asutun alueen koko ei ole pienentynyt kuten väestömäärä. Asutun alueen kokonaispinta-ala kasvoi tarkastelluilla työssäkäyntialueilla kaikkiaan noin 11 prosenttia. Tästä valta-osa sijoittui haja-asutusalueelle. Vuonna 2005 noin kolmannes tarkasteltujen työssäkäyntialueiden haja-asutusväestöstä asui alle neljän asukkaan ruuduissa, kun vielä 1980 näiden osuus oli vain noin viidennes.

Muihin työssäkäyntialueisiin verrattuna Helsingin työssäkäyntialue on asukasmäärältään ja asutun alueen laajuudeltaan selvästi suurin. Helsingin työssäkäyntialueella on Helsingin kaupunkiseudun lisäksi neljä pienempää kaupunkiseutua ja työssäkäyntialue ulottuu noin 80 kilometrin päähän Helsingin keskustasta. Työssäkäyntialueen väestökasvu keskittyy taajamiin ja taajamien laajenemisalueille, mutta myös haja-asutusalueella väestön määrä on kasvanut 1980–2005. Vuosien 2000–2005 aikana haja-asutusalueen kasvu ulottui jo työssäkäyntialueen uloimmille alueille yli 60 kilometrin etäisyydelle. Nopeimmin kasvava vyöhyke Helsingin ympärillä on siirtynyt seurantajaksolla etämmäksi 40–50 kilometrin etäisyydelle keskustasta.

Muita työssäkäyntialueita, joissa haja-asutusalueen kokonaisväestömäärä kasvoi sekä 1980–2000 että 2000-luvun alkupuoliskolla olivat Turku, Oulu ja Pietarsaari. Suurilla Turun ja Oulun kaupunkiseuduilla väestökasvu on ollut nopeaa ja kasvu on heijastunut selvästi myös ympäröivälle haja-asutusalueelle. Näiden lisäksi enää Jyväskylän, Kuopion, Joensuun ja Tampereen työssäkäyntialueilla oli useita haja-asutusalueen kasvuvyöhykkeitä 2000-luvun alkupuoliskolla.

Muun maan kehityksestä eroavat länsirannikon pienet työssäkäyntialueet Kokkola, Pietarsaari ja Raahe, joiden haja-asutusalueet kasvoivat erityisesti 1980-luvulla vaikka kaupunkiseutujen kokonaisväestökasvu olikin hidasta. Länsirannikolla ainoastaan Porin työssäkäyntialueen haja-asutusväestö väheni 1980–2000 yli 10 prosentilla. Tilanne muuttui 2000-luvun alussa, sillä Porin väestökehitys pysyi entisenlaisena, mutta Raahen, Kokkolan, Vaasan, Rauman ja Kemi–Tornion haja-asutusalueilta väestö väheni jo vähintään yhtä nopeasti kuin Porissa.

Suhteellisesti voimakkaimmin haja-asutusalueen väestö on vähentynyt maan itäosan työssäkäyntialueilla Kouvolassa, Imatra–Lappeenrannassa, Savonlinnassa ja Varkaudessa. Näiden lisäksi haja-asutusväestö väheni tuntuvasti Iisalmen ja Seinäjoen työssäkäyntialueilla, joiden haja-asutusalueet ovat olleet perinteisesti vahvasti asuttuja. Itäisen Suomen työssäkäyntialueista vain Kuopiossa ja Joensuussa haja-asutusalueen väestötappio 1980–2000 jäi pieneksi, muissa haja-asutusväestö väheni yli 15 prosentilla. 2000-luvun alussa useimmilla Itä-Suomen työssäkäyntialueilla haja-asutusväestö jatkoi vähenemistä yli prosentin vuosivauhdilla. Mikkelissä ja Varkaudessa pahin väestökato jäi kuitenkin 1980-luvulle.

Haja-asutusalue kytkeytyy kaupunkeihin vuorovaikutuksena, joka näyttäytyy erilaisten toimintojen kuten mm. muuttoliikkeen ja työssäkäynnin kautta. Vuorovaikutus myös eriyttää haja-asutusalueiden kehitystä, sillä sijainti suhteessa kaupunkiseutuihin määrittää melko pitkälle työssäkäynnin ja muuttoliikkeen määrän ja suunnan. Aluerakenteen keskittyminen ja kasvun suuntautuminen muutamalle kaupunkiseudulle antaa haja-asutusalueille eri puolilla maata erilaiset lähtökohdat kehittyä.

Helsingin ja suurimpien kaupunkiseutujen ympärillä haja-asutusalue näyttää varsinkin erilaisena kuin pienten kaupunkiseutujen reunoilla. Suurimpien kaupunkiseutujen ympärillä haja-asutusalue on jatkuvan kasvupaineen alla kymmenien kilometrien päähän kaupungin keskustasta. Tämän seurauksena asutus hajautuu ja yhdyskuntarakenteesta muodostuu pirstaleinen. Vastaavasti

monen keskisuurenkin kaupunkiseudun ympärillä haja-asutusalueen väestö vähenee voimakkaasti yhtälailla taajamaa ympäröivällä lievealueella kuin työssäkäyntialueen reunoilla väestön keskittyessä kaupunkiseudun taajamiin tai muuttaessa suuriin kasvukeskuksiin.

Haja-asutusalueen pysymiseen asuttuna vaikuttaa se, mikä on alkuperäisväestön luonnollinen väestönkasvu ja mahdollisuus jäädä asumaan alueelle sekä alueen saamien uudisasukkaiden määrä. Haja-asutusalueen alkuperäistä väestöä pitävät aloillaan lähinnä koti ja työpaikka. Haja-asutusalueella sijaitsevien työpaikkojen puute johtaa valintatilanteeseen, jossa vastakkain ovat pitkä työmatka tai muuttaminen lähemmäksi kaupunkiseutuja, joissa työpaikat pääsääntöisesti sijaitsevat. Uudisasukkaita saavat haja-asutusalueet sijaitsevat lähinnä kaupunkiseudun reunoilla, jonne suurin osa kaupunkiseudulta lähtevästä tulomuutosta kohdistuu. Kaupunkien ulkopuolelle suuntautuva muuttoliike syntyy asuntomarkkinoiden paineessa, kun haetaan väljää asumista ja edullisia tontteja. Haja-asutusalueilla työmatkat muodostuvat kuitenkin usein pitkiksi, joten vaakakupissa painavat asunnon hinta ja liikkumiskustannukset.

Kaupunkiseutuja ympäröivä haja-asutus sijoittuu edellä kuvattujen muutosvoimien väliin, sillä toisaalta näiltä alueilta muutetaan työn tai opiskelun perässä lähemmäksi keskuksia, mutta toisaalta myös kasvavien kaupunkiseutujen laajenemispaine kohdistuu näille alueille. Haja-asutusalueiden kehitys onkin pitkälle kiinni siitä miten ne sijaitsevat suhteessa kaupunkiseutuihin ja miten kaupunkiseudun kehitys heijastuu lähiseudulle.

Kasvupaineen alaisilla suurten kaupunkiseutujen reuna-alueilla, joilla haja-asutus muuttuu taajamaksi sekä maaseutumainen ja kaupunkimainen asutus sekoittuvat, maankäytön ohjaus ja suunnittelu ovat keskeisessä asemassa. Vastaavasti syrjäisillä harvaanasutulla haja-asutusalueilla kaivataan erilaisia ohjauskeinoja, joilla taataan hallittu supistuva kehitys.

Valmisteilla olevassa raportin jatko-osassa täydennetään haja-asutusalueen yhdyskuntarakenteen kuvausta laajemmin asutusrakenteen näkökulmasta. Siinä keskitytään pienten taajamien ja kyläalueiden sekä harvan maaseutualueen yhdyskuntarakenteen muutoksiin vuosina 1980–2005. Sen avulla saadaan tarkempaa tietoa mm. kylistä, jotka ovat asukasmäärän ja -tiheyden kasvaessa muuttuneet taajamiksi tai väestökadon vuoksi muuttuneet harvaksi maaseutualueeksi. Samoin tunnistetaan mm. kyläalueiden alueelliset muutokset ja esitetään kyläalueiden luokittelu yhdyskuntarakenteen näkökulmasta.

LÄHTEET

- Heinonen Sirkka 2001. Uudet suunnat maaseudun tulevaisuudelle. Tulevaisuusarja 7. Helsinki, 231 s.
- Helminen Ville, Ristimäki Mika & Oinonen Kari, 2003. Etätyö ja työmatkat Suomessa. Suomen ympäristö 611. Ympäristöministeriö 88 s. Helsinki.
- Keränen Heikki, Malinen Pentti & Aulaskari Olli, 2000. Suomen maaseututyypit. Suomen aluetutkimus FAR, selvityksiä 20. 87 s.
- Ristimäki Mika., Oinonen Kari., Pitkäranta Harri & Harju Kaisu, 2003. Kaupunkiseutujen väestömuutos ja alueellinen kasvu. Suomen ympäristö 657. Ympäristöministeriö. 196 s. Helsinki.
- Suomen ympäristö 344/1999. Yhdyskuntarakenteen seuranta-järjestelmä 1999 – Ehdotus yhdyskuntarakenteen seurannan järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Ympäristöministeriö. 73 s. Helsinki.
- Tilastokeskus 2006. Työssäkäyntialueet 2006. http://www.stat.fi/tk/tt/luokitukset/lk/tyossakayntial_index.html

KUVAILEHTI

<i>Julkaisija</i>	Ympäristöministeriö Alueidenkäytön osasto	<i>Julkaisu-aika</i> Maaliskuu 2007		
<i>Tekijä(t)</i>	Ville Helminen ja Mika Ristimäki			
<i>Julkaisun nimi</i>	Kaupunkiseutujen haja-asutusalueen väestömuutokset Suomessa 1980–2005			
<i>Julkaisusarjan nimi ja numero</i>	Suomen ympäristö 9/2007			
<i>Julkaisun teema</i>	Rakennettu ympäristö			
<i>Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut</i>				
<i>Tiivistelmä</i>	<p>Raportissa tarkastellaan kaupunkiseutuja ympäröivän haja-asutuksen väestömuutoksia Suomen 28 suurimmalla työssäkäyntialueella ajanjaksolla 1980–2005. Seuranta-aineisto osoittaa kuinka haja-asutusalueiden väestökehitys on eriytynyt voimakkaasti kasvaviin ja taantuviin alueisiin. Kasvatavat haja-asutusalueet löytyvät aiempaa selvemmin suurten kaupunkiseutujen ympäriltä, joissa väestöään kasvattava haja-asutusalue ulottuu yhä kauemmaksi. Pienempien kaupunkiseutujen ympärillä väestökehitys on useimmiten negatiivista heti taajaman ulkopuolella.</p> <p>Tarkasteltujen työssäkäyntialueiden haja-asutusalueiden kokonaisväestö laski seurantajaksolla 1980–2000 yli 30 000 asukkaalla, eli 6 prosentilla. Vuosina 2000–2005 muutosvauhti pysyi samalla tasolla. Haja-asutusväestö lisääntyi jaksolla 1980–2000 vielä seitsemällä työssäkäyntialueella, mutta 2000-luvun alussa enää Helsingin ja Oulun kaupunkiseutuja ympäröivä haja-asutus kasvoi. Seurantajaksolla 1980–2000 kymmenen työssäkäyntialueen haja-asutuksen väestö ei kasvanut yhdelläkään etäisyysvyöhykkeellä. Vuosina 2000–2005 näiden työssäkäyntialueiden määrä oli noussut viiteentoista, eli reiluun puoleen tarkastelluista alueista.</p> <p>Haja-asutusalueella asutaan aiempaa hajanaisemmin, sillä asutun alueen koko ei ole pienentynyt kuten väestömäärä. Asutun alueen kokonaispinta-ala kasvoi tarkastelluilla työssäkäyntialueilla kaikkiaan noin 11 prosenttia. Tästä valta-osa sijoittui haja-asutusalueelle. Vuonna 2005 noin kolmannes tarkasteltujen työssäkäyntialueiden haja-asutusväestöstä asui alle neljän asukkaan ruuduissa (250 x 250 m), kun vielä 1980 näiden osuus oli vain noin viidennes.</p> <p>Raportin tulosten perusteella asutuksen hajautuminen kaupunkiseutuja ympäröivälle haja-asutusalueelle on voimakasta vain suurimmilla työssäkäyntialueilla. Raportin väestötiedot perustuvat Tilastokeskuksen tietoihin, jotka ovat osa ympäristöhallinnon yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmää (YKR).</p>			
<i>Asiasanat</i>	haja-asutus, väestömuutos, asutus, kaupunkiseutu, työssäkäyntialue, yhdyskuntarakenne			
<i>Rahoittaja/ toimeksiantaja</i>	Ympäristöministeriö, Suomen ympäristökeskus			
	ISBN 978-952-11-2597-3 (nid.)	ISBN 978-952-11-2598-0 (PDF)	ISSN 1238-7312 (pain.)	ISSN 1796-1637 (verkkoy.)
	<i>Sivuja</i> 72	<i>Kieli</i> suomi	<i>Luottamuksellisuus</i> julkinen	<i>Hinta (sis.alv 8 %)</i>
<i>Julkaisun myynti/ jakaja</i>	Edita Publishing Oy, Asiakaspalvelu, PL 800, 00043 EDITA puh. 020 450 05, telefax 020 450 2380, sähköposti: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi www.edita.fi/netmarket			
<i>Julkaisun kustantaja</i>	Ympäristöministeriö			
<i>Painopaikka ja -aika</i>	Edita Prima Oy, Helsinki 2007			

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Miljöministeriet Markanvändningsavdelningen	Datum	Mars 2007	
Författare	Ville Helminen och Mika Ristimäki			
Publikationens titel	Kaupunkiseutujen haja-asutusalueen väestömuutokset Suomessa 1980–2005 (Befolkningsvariationer i glesbygderna runt stadsregionerna i Finland 1980–2005)			
Publikationsserie och nummer	Miljön i Finland 9/2007			
Publikationens tema	Byggd miljö			
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt				
Sammandrag	<p>Rapporten granskar variationerna i glesbygdsbefolkningen runt stadsregionerna i 28 av Finlands största pendlingsregioner under 1980–2005. Granskningsmaterialet påvisar att glesbygdsbefolkningen utvecklingsmässigt har differentierats i antingen starkt växande eller minskande områden. De växande glesbygderna är tydligare än förr koncentrerade kring de stora stadsregionerna, där växande glesbygder sträcker sig allt längre utåt. Den befolkningsmässiga utvecklingen i glesbygderna runt de mindre stadsregionerna har i allmänhet varit negativt strax utanför tätorterna.</p> <p>Under granskningsperioden 1980–2000 minskade den totala glesbygdsbefolkningen i de granskade pendlingsregionerna med över 30 000 invånare, vilket motsvarar 6 procent. Befolkningsvariationerna fortsatte med samma fart under 2000–2005. Under 1980–2000 ökade glesbygdsbefolkningen ännu i sju pendlingsregioner, men i början av 2000-talet var det bara Helsingfors och Uleåborg som hade växande glesbygder. Under granskningsperioden 1980–2000 förekom det ingen tillväxt i glesbygdsbefolkningen på en enda avståndszon i tio pendlingsregioner. Under 2000–2005 hade antalet motsvarande pendlingsregioner stigit till femton, d.v.s. dryga hälften av de granskade områdena.</p> <p>Glesbygderna är glesare bebodda än tidigare eftersom den bebodda arealen inte har krympt i takt med att befolkningen minskat. Den totala arealen av bebodda områden växte med sammanlagt ca 11 procent i de granskade pendlingsregionerna. Tillväxten berörde i huvudsak glesbygderna. Under 2005 bodde ca en tredjedel av glesbygdsbefolkningen i de granskade pendlingsregionerna i rutor på under fyra invånare (250 x 250 m), när andelen ännu 1980 bara var ca en femtedel.</p> <p>Rapporten påvisar att spridningen av befolkning till glesbygderna runt stadsregionerna är stark endast i de största pendlingsregionerna. Befolkningsuppgifterna i rapporten bygger på Statistikcentralens uppgifter, som ingår i miljöförvaltningens uppföljningssystem för tätortsstruktur (YKR).</p>			
Nyckelord	glesbygd, befolkningsvariation, bebyggelse, stadsregion, pendlingsregion, tätortsstruktur			
Finansiär/ uppdragsgivare	Miljöministeriet, Finlands miljöcentral			
	ISBN 978-952-11-2597-3 (hft.)	ISBN 978-952-11-2598-0 (PDF)	ISSN 1238-7312 (print)	ISSN 1796-1637 (online)
	Sidantal 72	Språk Finska	Offentlighet Offentlig	Pris (inneh. moms 8 %)
Beställningar/ distribution	Edita Publishing Ab, Kundservice, PB 800, FI-00043 EDITA tel. +358 20 450 05, telefax +358 20 450 2380, e-mail: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi www.edita.fi/netmarket			
Förläggare	Miljöministeriet			
Tryckeri/tryckningsort och -år	Edita Prima Ab, Helsingfors 2007			

DOCUMENTATION PAGE

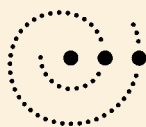
<i>Publisher</i>	Ministry of the Environment Land Use Department			<i>Date</i> March 2007
<i>Author(s)</i>	Ville Helminen & Mika Ristimäki			
<i>Title of publication</i>	Kaupunkiseutujen haja-asutusalueen väestömuutokset Suomessa 1980–2005 (Population changes in sparsely populated areas surrounding urban regions in Finland 1980–2005)			
<i>Publication series and number</i>	The Finnish Environment 9/2007			
<i>Theme of publication</i>	Built Environment			
<i>Parts of publication/ other project publications</i>				
<i>Abstract</i>	<p>The report discusses population changes in sparsely populated areas surrounding urban settlement in the 28 major commuting areas in Finland between 1980 and 2005. Monitoring data shows how population trends in sparsely populated areas have polarized into areas of growth and decline. The areas of population growth are more clearly located around the major urban areas, where sparsely populated areas with growing populations are extending ever further outwards. It is around the smaller urban areas that depopulation is mostly evident, immediately outside built-up areas.</p> <p>During the monitoring period 1980–2000, the total population of the sparsely populated areas in the commuting areas examined decreased by over 30,000 (6 %). Depopulation continued at the same rate during the period 2000–2005. Between 1980 and 2000 there were seven commuting areas where the population of sparsely populated areas increased. But by the start of the 2000s there were only two, around Helsinki and Oulu, where the population was going up. During the period 1980–2000 there were ten commuting areas where the population of the sparsely populated area did not grow in any one of the relevant distance zones. Between 2000 and 2005 the number of such areas increased to 15, more than half the number of the areas looked at.</p> <p>Settlement in the sparsely populated areas is becoming more fragmented, because the size of the inhabited area has not got smaller in the same way the population has. In fact, the inhabited area expanded by 11 % in total in the commuting areas examined. Most of this expansion was in the sparsely populated area. In 2005 about one third of the inhabitants of sparsely populated areas in the commuting areas examined lived in statistical grid cells (250 x 250 m) with under 4 inhabitants. In 1980 it had been just a fifth.</p> <p>According to the results of this report the major sprawl of settlement into sparsely populated areas surrounding urban areas is only powerfully evident in the biggest commuting areas. The population data in the report is based on data provided by Statistics Finland, which forms part of the Finnish Environment Institute's Monitoring System of Spatial Structure</p>			
<i>Keywords</i>	sparsely populated area, population change, settlement, urban area, commuting area, spatial structure			
<i>Financier/ commissioner</i>	Ministry of the Environment, Finnish Environment Institute			
	ISBN 978-952-11-2597-3 (pbk.)	ISBN 978-952-11-2598-0 (PDF)	ISSN 1238-7312 (print)	ISSN 1796-1637 (online)
	<i>No. of pages</i> 72	<i>Language</i> Finnish	<i>Restrictions</i> For public use	<i>Price (incl. tax 8 %)</i>
<i>For sale at/ distributor</i>	Edita Publishing Ltd. P.O. Box 800, FI-00043 EDITA tel. +358 20 450 05, telefax +358 20 450 2380, e-mail: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi www.edita.fi/netmarket			
<i>Financier of publication</i>	Ministry of the Environment			
<i>Printing place and year</i>	Edita Prima Ltd. Helsinki 2007			

Asutuksen keskittyminen kaupunkeihin ja muihin suuriin taajamiin on ollut Suomen yhdyskuntarakenteen keskeisimpiä kehityssuuntia. Samalla haja-asutusalueiden väestömäärä on vähentynyt voimakkaasti. Haja-asutusalueiden väestökehitys on kuitenkin selkeästi eriytynyt kasvaviin ja taantuviin alueisiin. Kasvatavat haja-asutusalueet löytyvät aiempaa selvemmin vain suurten kaupunkiseutujen ympäriltä, joissa kasvu ulottuu yhä kauemmaksi. Pienempien kaupunkiseutujen ympärillä haja-asutusalueen väestökehitys on useimmiten negatiivista heti taajaman rajalta alkaen.

Seurantaraportissa tarkastellaan kaupunkiseutuja ympäröivän haja-asutuksen väestömuutoksia Suomen 28 suurimmalla työssäkäyntialueella ajanjaksolla 1980–2005. Haja-asutusta on tarkasteltu suhteessa kaupunkiseudun keskukseen etäisyysvyöhykkeiden avulla. Selvityksen tärkeänä tuloksena muodostuu kuva haja-asutusalueiden erilaisesta kehityksestä maan eri osissa sekä työssäkäyntialueiden sisällä.

Raportissa esitetään miten eri alueiden erilainen väestökehitys heijastuu kaupunkiseutuja ympäröivän haja-asutusalueen väestömuutoksiin. Toisaalta havaitaan rakenteen hajautuminen haja-asutusalueelle kasvukeskusten ympärillä ja toisaalta autoituvaa haja-asutusalueita kauempana kasvukeskuksista.

Raportin tiedot on saatu ympäristöministeriön ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyönä kehittämästä yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmästä (YKR), joka perustuu pääosin Tilastokeskuksen tuottamiin valtakunnallisiin koordinaattipohjaisiin paikkatietoihin.

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT

Myynti: Edita Publishing Oy
PL 800, 00043 Edita
Asiakaspalvelu puh. 020 450 05, faksi 020 450 2380
Edita-kirjakauppa Helsingissä
Annankatu 44, puh. 020 450 2566

ISBN 978-952-11-2597-3 (nid.)

ISBN 978-952-11-2598-0 (PDF)

ISSN 1238-7312 (pain.)

ISSN 1796-1637 (verkkoj.)